

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
RESTORASYON PROGRAMI

KORUMADA OTANTİKLİK: CEZAEVLERİNİN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Öğrenci Adı
İç Mimar Münevver ÖZEDİRNE
ÇAVUŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN

İSTANBUL – 20

İÇİNDEKİLER.....i
ÖNSÖZ.....iv

ÖZET.....v

SUMMARY.....vi

HARİTA LİSTESİ.....vii

ŞEKİL LİSTESİ.....viii

RESİM LİSTESİ.....ix

BÖLÜM 1: GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı.....1

1.2. Çalışmanın Kapsam ve Yöntemi.....1

BÖLÜM 2: CEZA, CEZAEVİNİN TANIMI VE CEZAEVLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Ceza ve Cezaevinin Tanımı.....2

2.2. Cezaevlerinin Tarihsel Süreci.....2

BÖLÜM 3: KÜLTÜR VARLIKLARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

3.1. Kültür Varlıklarının Koruma Açısından Önemi ve Yeniden Kullanımının Yararları.....4

3.2. Kültür Varlıklarının Yeniden Kullanılmasını Gerektiren Nedenler.....5

3.2.1. Tarihsel ve Kültüre Nedenler.....5

3.2.2. Ekonomik Nedenler.....6

3.2.3. Çevresel Nedenler.....6

BÖLÜM 4: TÜRKİYE'DE İŞLEVİ DEĞİŞEN CEZAEVLERİ

4.1. Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi.....6

4.1.1. Konumu.....7

4.1.2. Tarihsel Gelişimi.....8

4.1.3. Yapının Mimarı.....8

4.1.4. Yapının Mimari Özellikleri.....8

4.2. Ulucanlar Cezaevi.....16

4.2.1. Konumu.....16

4.2.2. Tarihsel Gelişimi.....17

4.2.3. Yapının Mimarı.....24

4.2.4. Yapının Mimari Özellikleri.....24

BÖLÜM 5: SULTANAHMET CEZAEVİ'NİN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

5.1. Sultanahmet Bölgesinin Konumu ve Tarihsel Gelişimi.....42

5.2. Sultanahmet Cezaevinin Konumu ve Tarihsel Gelişimi.....46

5.2.1. Konumu.....46

5.2.2. Tarihsel Gelişimi.....47

5.2.3. Yapının Yapım Yılı.....53

5.2.4. Yapının Mimarı.....53

5.2.5. Yapının Mimari Özellikleri.....54

5.2.6. Yapının Üslubu.....55

5.3. Rölöve- Restitüsyon ve Restorasyon Projesi ve Otel Olarak İşlevlendirilmesinin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi.....57

5.3.1. Yapının Özgün Mimarisindeki Değişimler.....57

5.3.2. Arkeolojik İzler, Kalıntılar.....58

5.3.3. Planlar 59

5.3.1.1. Bodrum Kat Planı.....59

5.3.1.2. Zemin Kat Planı.....65

5.3.1.3. Birinci Kat Planı.....76

5.3.1.4. Çatı Katı Planı.....84

5.3.4. Kesitler ve Görünüşler.....87

5.4. Taşıyıcı Sistem Özellikleri.....91

5.4.1. Duvarlar.....91

5.4.2.Döşemeler.....95

5.4.3. Çatı.....97

BÖLÜM 6: DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

KAYNAKLAR

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tezimi gerçekleştirirken yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Hocam Prof. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN'a, çalışmamda bana yol gösteren jüri üyelerim Prof. Dr. Haluk SEZGİN ve Yrd. Doc. Dr. Candan ÖZÜLKE'ye, her konuda beni destekleyen canım annem-babama ve hep yanımda olan sevgili eşim İç Mimar Mustafa ÇAVUŞ'a teşekkürlerime sunarım.

Münevver ÇAVUŞ

ÖZET

Bu tez çalışması, işlevi değişmiş cezaevlerinin incelenmesi kapsamında ; tarihi yapının mimari özellikleri, mimarı, yapım teknikleri, malzemesi,yeniden işlevlendirme kapsamında yapılan restorasyon çalışmasının yöntemine yönelik incelemeleri içermektedir.

Tez çalışması, giriş bölümü ile birlikte altı bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm, çalışmanın amacı, kapsam ve yöntemini içermektedir.

İkinci bölümde ceza, cezaevi ve cezaevlerinin tarihsel süreci ele alınarak tanımlamalar yapılmıştır.

Üçüncü bölümde kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmesi ile ilgili temel bilgiler incelenmiştir. Yapıların koruma açısından önemi, yeniden kullanımının yararları ve yeniden kullanımı gerektirecek sebepler maddeler halinde ele alınmış ve bu sebepler açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde işlevi değişen cezaevlerine örnek olarak Ulucanlar Cezaevi ve Tarihi Sinop Cezaevi hakkında genel bilgi verilmiştir.

Beşinci bölümde,Sultanahmet Cezaevi örneği incelenmiştir. Sultanahmet Bölgesi'nin konumu, tarihçesine değinilmiştir. Sultanahmet Cezaevi'nin mimari özellikleri, konumu, tarihsel gelişimi, mimari üslubu hakkında bilgiler verilmiştir. Otele dönüştürülen yapının rölöve ve restorasyon projesi üzerinden yapıdaki değişiklikler analiz edilerek, eski ve yeni fotoğraflar ile karşılaştırılması yapılarak mekansal dönüşümleri incelenmiştir.

Altıncı bölümde, Sultanahmet Cezaevi'nin yeni işlevi ile yapının otantikliğini ne kadar koruduğu değerlendirilmektedir. Yeniden kullanımı ile otele çevrilen yapının yeniden kullanım bağlamında işlevinin uygunluğu ele alınarak değerlendirilmiştir. Farklı bir işlev ve mimari özelliğe sahip olan yapının, günümüzün farklı kullanım amaçlarına yönelik dönüştürülebilme amacının ne derecede doğru yürütüldüğünün saptanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelime: Koruma, Sultanahmet Cezaevi, Ulucanlar Cezaevi, Tarihi Sinop Cezaevi, Yeniden İşlevlendirme

SUMMARY

İn this thesis, the examination of reconditioning of former prisons were studied. The architecture and construction techniques of the historical buildings, their materials, the form and method of the restoration processes were examined during this study. Moreover, the investigation of howrespectfully protected and converted the old historical structure into today's new purposes were discussed.

The thesis includes six main chapter, together with introduction. In the introduction, the aim, scope and method of the thesis were explained. In the second chapter, the definition of penalty and prisons; additionally the historical process of the prisons were described.

In the third chapter, the fundamental information ofreconditioning of the structures were presented. The importance of the protection of the structures and the reasons of reconditioning were specified and these reasons were explained in detail.

Sultanahmet Jail were examined, as an example, in chapter four. The chapter starts with the location and history of Sultanahmet region. Then, the location, historical process, architectural properties and style of Sultanahmet Prison were explained. The reconstruction, a hotel project, was studied in respect of surveying and restoration projects by analyzing the differences of new and old structures with the contribution of pictures. Moreover, the same work was also accomplished for Sinop Historical Prison in chapter five.

Finally in the last chapter, the new function of the Sultanahmet and Sinop Prison were evaluated and it is discussed on which ratio the authenticity of the buildings were protected. In the context of eligibility functions for the conversions of hotel and museum of these historical jails were also studied. It was aimed how functional and proper were carried out these conversions into today's new functional structures.

Key Words: Conservancy, Sultanahmet Prison, Ulucanlar Prison, Historic Sinop Prison, Reuse

HARİTA LİSTESİ

Harita 5.1.:Alman Mavileri Meclis-i Mebusan (Kaynak: Fatih Belediyesi Harita Arşivi)

Harita 5.2.: İshak Paşa Yangın Yeri Haritası (Kaynak: Atatürk Kitaplığı)

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 4.1.: Ankara Şehri Haritası,Ö:1:4000(Kaynak: Harita Dairesi İstanbul Matbaası, 1924)

Şekil 4.2.: Pitton de Tournefort, Ankara Gravürü (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Şekil 4.3.: Loercher Planı, 1924.(Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Şekil4.4.: Ulucanlar Cezaevi Onarım Sonrası Vaziyet Planı (Kaynak: Tevkifhane'den Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Şekil 5.1.: Bodrum Kat Rölöve

Şekil 5.2.: Bodrum Kat Restorasyon Projesi

Şekil 5.3.: Zemin Kat Rölöve

Şekil 5.4.: Zemin Kat Restorasyon Projesi

Şekil 5.5.: Four Seasons Otel Zemin Kat Şeması

Şekil 5.6.: Birinci Kat Rölöve

Şekil 5.7.: Birinci Kat Restorasyon Projesi

Şekil 5.8.: Çatı Katı Planı

RESİM LİSTESİ

Resim4.1.: Sinop İli Haritası Hava Fotoğrafı (Kaynak: maps.google.com)

Resim 4.2.: Sinop Cezaevinin Konumu (Kaynak: maps.google.com)

Resim4.3.: Sinop Tarihi Cezaevi Rölöve Planı(Kaynak: Kalan Müh.:S:150)

Resim4.4.: Sinop Tarihi Cezaevi Restorasyon Vaziyet Planı(Kaynak: Kalan Müh.:S:152)

Resim 4.5.: Sinop Tarihi Cezaevi Avludan Genel Görünüm (Kaynak:www.wowturkey.com)

Resim 4.6.: Sinop Tarihi Cezaevi Avludan Genel Görünüm (Kaynak:www.wowturkey.com)

Resim4.7.: Sinop Tarihi Cezaevi Fotoğrafları (Kaynak:Kalan Müh.:S:108)

Resim4.8.: Sinop Tarihi Cezaevi Fotoğrafları (Kaynak:Kalan Müh.:S:109)

Resim 4.9.: Ulucanlar Cezaevi Konumu (Kaynak: maps.google.com)

Resim4.10. : Ulucanlar Cezaevi Hava Fotoğrafı (Kaynak: Adalet Bakanlığı Arşivleri,1997)

Resim4.11. : Ulucanlar Cezaevi Hava Fotoğrafı (Kaynak: Adalet Bakanlığı Arşivleri,1997)

Resim 4.12.: Cezaevine Genel Görünüm (Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Resim 4.13.: Ulucanlar Müzesine Giriş Kısmı(Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Resim 4.14.: Restorasyon Öncesi 9. ve 10. Hilton Koğuşlarının Olduğu Bölüm (Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Resim 4.15.: Restorasyon Sonrası 9. ve 10. Hilton Koğuşlarının Olduğu Bölüm (Mayıs 2012)

Resim 4.16.: Dördüncü Koğuştan Bir Görünüş(Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Resim 4.17.: Beşinci Koğuştan Bir Görünüş(Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Resim 4.18.: Yedinci Koğuştan Bir Görünüm(Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Resim 4.19.: Cezaevi iken burada kalan mahkumlara ait eşyalar (Mayıs 2012)

Resim 4.20.: Altıncı Koğuş (Mayıs 2012)

Resim4.21.: Altıncı Koğuş Giriş Kapısı (Mayıs 2012)

Resim 4.22.: Disiplin Hücresinde Canlandırılan Balmumu Heykeller(Mayıs 2012)

Resim4.23.: Restorasyon Sonrası Hamam (Mayıs 2012)

Resim 4.24.: Dar Ağacı (Mayıs 2012)

Resim 4.25.: Koğuşlara Ait Mutfak Bölümü (Mayıs 2012)

Resim4.26.: Berber Bölümü(Mayıs 2012)

Resim 4.27.:Onarım Sonrası Avlulardan Genel Görünüm(Mayıs 2012)

Resim 4.28. : Ulucanlar Cezaevi'nin kuzey batısındaki gözetleme kulesinden Ankara Kalesi'nin görünümü (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim 4.29.: Ulucanlar Caddesi'nden Cezaevi'ne Giriş (Kaynak:K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim 4.30.: Ulucanlar Cezaevi'nin kuzey batıdaki gözetleme kulesinden -10. Koğuşun üstünden görünümü (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim 4.31.: Ulucanlar Cezaevi'nde 5. Koğuş'un avludan görünümü (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim4.32. : 10 1, 2, 3, 4, 5, ve 6. Koğuşların üstünde yer alan Gardiyan Koridoru (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim4.33. : Ulucanlar Cezaevi Görüş Odaları (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim 4.34.: Revir Yapısı (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim 4.35.: Sn. Bülent Ecevit'in kalmış olduğu koğuş olarak da bilinen 10. Koğuş (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim5.1.: İstanbul Haritasında Tarihi Yarımadanın Konumu (Kaynak: maps.google.com)

Resim5.2.: Sultanahmet Meydanı ve Çevresi (Fotoğraf: Maynard Owen William1928), (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi IV. No'lu Kurul)

Resim 5.3. Sultanahmet Meydanı ve Çevresi (Kaynak: www.sanattarihivearkeoloji.com)

Resim 5.4.: Sultanahmet (Kaynak: İstanbul Ansiklopedisi, s:65, İstanbul)

Resim5.5.: Tarihi yarımada içinde Four Seasons Otel'in (Sultanahmet Cezaevi) Konumu (Kaynak: maps.google.com)

Resim5.6.: Four Seasons Oteli'nin Genel Görünümü (Kaynak: Cezaevi'nden Otel'e, Yapı Dergisi)

Resim5.7.: Yapı ilk olarak Meclis'i Mebusan olarak açılmıştır.(Kaynak: "Cezaevi'nden Otele", Yapı Dergisi)

Resim 5.8.: Sultanahmet Camii'nden Cezaevine Bakış (Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü 1937\1938)

Resim5.9.: Sultanahmet Cezaevine Bakış(Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi IV. No'lu Kurul)

Resim5.10.:Hattat İsmail Hakkı Altunbezer'e ait Eski Sultanahmet Cezaevi üzerindeki celi sülüs kitabe

Resim5.11.:Mermer Kitabenin Restorasyon Sonrasındaki Bugünkü Durumu (Ocak 2013)

Resim5.12.: Rölöve-Restorasyon Çalışmalarının Öncesinde Alanın Durumu (Cezaevi'nden Otel'e, Yapı Dergisi, Mayıs 1991)

Resim 5.13.: Sondaj Kuyuları (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV. No'lu Kurul)

Resim 5.14.: Sultanahmet Cezaevi Bodrum Kat İnşaatı (Kaynak: Ö.ÖZKAN Y.L.T.)

Resim 5.15.: C Blok Altındaki Hacimsel Kalıntı (Kaynak: Cezaevi'nden Otel'e Yapı Dergisi)

Resim5.16.: Bodrum Kat Personel Bölümünde Bulunan Bizans Duvarı (Kaynak: Yapı Dergisi, Cezaevi'nden Otel'e)

Resim 5.17.: Hacimsel Kalıntının Bodrum Kat Planındaki Yeri ve Duvardaki Kalıntının Bulunduğu Alana Dair Çizimler

Resim 5.18.:Bodrum Kata inen merdiven kısmı(Ocak 2013)

Resim5.19.: Bodrum Kat Balo -Toplantı Salonu (Ocak 2013)

Resim 5.20.: Bodrum Kat Fuaye Alanı(Ocak 2013)

Resim 5.21.: Bodrum Kata İnen Merdivenler(Ocak 2013)

Resim5.22.: Giriş Holü(Ocak 2013)

Resim 5.23.:İç Mekandan Nakşi Kadın Çeşmesi'nin Köşesi (Ocak 2013)

Resim5.24.:Kış Bahçesi(Ocak 2013)

Resim5.25.: Resepsiyon Alanı (Ocak 2013)

Resim 5.26.: Lobi-Bar Alanı(Ocak 2013)

Resim5.27.: Restoran Alanı(Ocak 2013

Resim 5.28.: Avluda Mutfak,Isıtma Merkezi, Görüşme Mahali, vb. Ek Üniteler İnşa Edilmiştir (Kaynak: Arredamento Dekorasyon, Cezaevi'nden Sefaevine Four Seasons Otel, s:103)

Resim 5.29.:Avluda yer alması düşünülen piramidin etüt çalışmaları (Kaynak: "Cezaevi'nden Otel'e", Yapı Dergisi)
Resim 5.30.: Avluda yer alan restoran bölümü (Ocak 2013)

Resim5.31.: Bahçeye Bakış (Ocak 2013)

Resim 5.32.: Birinci Kat Bahçeden Giriş(Ocak 2013)

Resim 5.33.: Orjinal Sütun ve Üzerindeki Yazı(Ocak 2013)

Resim 5.34.: A Blok Girişinde Bulunan Sütunlar (Ocak 2013)

Resim 5.35.: Koridorlara Bakış (Ocak 2013)

Resim 5.36.:Geçişi Sağlayan Cam Tüpler (Ocak 2013)

Resim5.37.:Geçmişte Cezaevi Müdürünün Odası (Ocak 2013)

Resim 5.38.: Çatıya Bakış (Ocak 2013)

Resim 5.39.: Çatı Katı Odaları (Ocak 2013)

Resim 5.40.: Özgün Teras (Ocak 2013)

Resim5.41.: Güneybatı Görünüşü(Kaynak: "Cezaevi'nden Otel'e", Yapı Dergisi)

Resim5.42.: Restorasyon Öncesinde Cezaevinde Duvarların Durumu (Kaynak:Koruma Kurulları Arşivi IV. No'lu Kurul)

Resim 5.43.: Eklenti ve değişikliklerin bazıları bina grubunun özgünlüğüne zarar vermeyen nitelikte (Kaynak: "Cezaevi'nden Otel'e", Yapı Dergisi, s:96)

Resim 5.44.:Gözetleme Kulesi'nin pencere ve kapıları örülerek kullanım dışı tutulmuş (Kaynak: "Cezaevi'nden Otel'e", Yapı Dergisi)

Resim 5.45.: Gözetleme Kulesinin Restorasyon Sonrasındaki Hali (Ocak 2013)

Resim5.46.: Bazı Pencere Boşlukları Kagir Malzeme ile Kapatılmıştır. (Kaynak: "Cezaevi'nden Otel'e", Yapı Dergisi, s:93)

Resim5.47.: Cezaevi Yapısının Özgün Volta Döşeme Konstrüksiyonunun Kalıntıları (Kaynak: "Cezaevinden 'Sefaevi'ne Four Seasons Oteli", Arredamento Dekorasyon, s:104)

Resim 5.48.: Yer döşemeleri (Kaynak: 24 Aralık 1967 Hürriyet Gazetesi)

Resim 5.49.: Cezaevi Yapısından Geriye Kalan Mozaikler (Ocak 2013)

Resim5.50.: Çatı Konstrüksiyon Özgün Olmayacak Şekilde Onarılmış

Resim5.51.: Restorasyon Öncesi Kutlugün Sokağa Bakan Cephesi (Kaynak: Kültür Varlıkları Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lı Kurul)

Resim5.52.: Restorasyon Sonrasında Kutlugün Sokağa Bakan Cephesi (Ocak 2013)

Resim5.53.: Restorasyon Öncesinde A Blok'tan Görünüş (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.54.: Restorasyon Sonrasında A Blok'tan Görünüş (Ocak 2013)

Resim5.55.: Restorasyon Öncesi Giriş Kapısı Restorasyon Sonrasında Giriş Kapısı (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul) (Ocak 2013)

Resim5.56.: Restorasyon Öncesi - Sonrası Giriş Kapısı Üst Kısım (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul) (Ocak 2013)

Resim5.57.: Restorasyon Öncesi A Blok Görünüş(Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.58.: Restorasyon Sonrasında A Blok Görünüş (Ocak 2013)

Resim5.59.: Restorasyon Öncesi Avludaki Eklenti Yapılar (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.60.: Restorasyon Sonrasında Avludan Görünüm (Ocak 2013)

Resim5.61.: Kadınlar ve Erkekler Koğuşunu Birbirinden Ayıran Beton Duvar(Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.62.: Koğuşları Birbirinden Ayıran Duvar (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.63.: Cezaevi Yapısının Tevkifhane Sokak'a Bakan Cephesi (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.64.: Restorasyon Öncesi ve Sonrası Tevkifhane Sokak'a Bakan Giriş Kapısı (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul) (Ocak 2013)

Resim5.65.: Restorasyon Öncesi ve Sonrası Mihraptan Görünüş (Ocak 2013) (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul) (Ocak 2013)

Resim5.66.:Restorasyon Öncesi ve Sonrasında Mescit'in Giriş Kapısı(Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul) (Ocak 2013)

Resim5.67.: Yapının Dışından bir Görünüm (Kaynak: Koruma Kurulu Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.68. : Tevkifhane Sokak'tan Görünüş (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.69.: Restorasyon Öncesi Duvarların Durumu (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.70.: Restorasyon Sonrasında Duvardan Görünüm (Ocak 2013)

Resim5.71.: Şadırvan (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.72.: Jandarma Birliği Binası (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.73.: Jandarma Birliği Binasının İç Mekan Fotoğrafları (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.74.: Jandarma Birliği Binası İç Mekan Fotoğrafları (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

BÖLÜM 1: GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı

Günümüze kadar gelen tarihi cezaevi yapının tarihsel süreci ele alınarak, bugünkü işlevi olan otele dönüştürülmesinde işlev seçiminin uygunluğu incelenmektedir. Tarihi cezaevi yapısının o dönemdeki malzeme, yapım teknikleri ve mimari özellikleri de ele alınarak işlevsel değişimi ve restorasyonu değerlendirilmektedir.

Bu dönüşüm sürecinde yapıya verilen yeni işlevin seçiminde mevcut yapının özgünlüğünü ne kadar koruduğu, işlevinin uygunluğu değerlendirilmektedir.

1.2. Çalışmanın Kapsam ve Yöntemi

Tez çalışması Sultanahmet bölgesinin ve yapının tarihsel gelişimini araştırarak değerlendirmek ve cezaevi yapısının otele dönüşümündeki değişimleri incelenmektedir.

Tezde işlev seçimini etkileyen faktörler ve yeniden işlev vermeyi gerektiren nedenler analiz edilerek ele alınmıştır. Bu çalışmada ceza, cezaevi tanımlanarak geçmişten günümüze cezaevi yapılarının tarihsel süreçlerine değinilmiştir. Yurt içindeki işlevi değişen cezaevi yapılarının yeniden işlevlendirilmeleri örnekler ile ele alınmıştır.

BÖLÜM 2: CEZA, CEZAEVİNİN TANIMI VE CEZAEVLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Ceza ve Cezaevinin Tanımı

Ceza; Suç işleyen bir kimsenin yaşantısına, özgürlüğüne, mallarına, onuruna karşı devletin koyduğu sınırlama. Kötü davranışın, suçun ya da hatanın karşılığı.

"Hapis, sanık veya suçlunun yargı kararıyla bir yere kapatılarak hürriyetinin kısıtlanması anlamında hukuk terimidir." (BARDAKOĞLU, s:54, 1997)

Hapis Arapça bir kelime olup sözlük anlamı: men etmek, engellemek, alıkoymak, bir yere kapatmak, tevkif etmek, bir şahsı bir yerde nezaret altında bulundurmaktır. Hapis hürriyeti bağlayıcı cezaların en başında gelir. Bu cezanın infaz edildiği yere habs, mahbes, hapsedilen kişiye de mahbus denilmektedir. (BARDAKOĞLU, s:54, 1997)

Hapishane(Cezaevi); Hürriyeti bağlayıcı cezaların infaz edildiği kurumdur.

"Hapishane"nin etimolojik yapısı, kelimenin Arapça ve Farsça'dan oluşan birleşik bir isim olduğunu gösterir. Arapça'da hapishane için iki kelime kullanılmaktadır: habs(çoğ.hubus) ve sicn (çoğ. sucun). Bazen "derin kuyu" veya "çukur" anlamına gelen cubb(çoğ. ecbab) kelimesine başvurulmaktadır.(ADAK, s:8, 2006)

2.2. Cezaevlerinin Tarihsel Gelişimi

Hapis önceleri suçluyu cezalandırmaktan ziyade cezası belirleninceye veya infaz edilinceye kadar tutulması amacını taşımaktadır. İlk çağlardan itibaren bazı toplumlarla birlikte Roma hukukunda, Cahiliye devri kimi Arap topluluklarında ve İslam öncesi Türk'lerde hapis cezasının olduğu bilinmektedir.(KURU, s:12, 2004)

Hapis aslında bir ceza olarak öncelikle kilise hukukunca kabul edilmiş olduğundan ilk cezaevleri kilise bünyesinde manastırlarda kurulmuştur. Gerek İslam gerekse Hıristiyan dünyasının ilk hapishaneleri gayet ilkel şartlara sahipti. Bilinen ilk hapishane 1596'da Amsterdam'da açılırken, XVI. yy.'dan itibaren yapılan hapishanelerde hücre sistemine uyulmaktaydı. Amsterdam cezaevleri, modern anlamda hürriyeti bağlayıcı ceza düşüncesinin kök saldığı kıta Avrupa'sının ilk modern cezaevleri olmuştur.(DEMİRTAŞ, s:12, 2005). XVIII. yy.'da cezaevi hukukunda suçluların lehine bazı değişiklikler için başlayan çalışmalar zamanımıza kadar devam etmiştir.

Osmanlı döneminde suçluların cezalarını çektikleri yere zindan deniliyordu. İstanbul'daki zindanlar; Tersane, Yedikule, Ağakapısı, Boğazkesen ve Baba Cafer'dir. 1831'de Sultanahmet'te İbrahim Paşa Sarayı'nın bir bölümünde açılan Hapishane-i Umumi, günümüz cezaevlerinin ilk örneklerindendir. Bu dönemde, İstanbul dışındaki kale burçlarının zindan olarak kullanılmasına devam edilmiştir. (İstanbul Ansiklopedisi, s:424, İstanbul)

Türkiye'deki cezaevi binaları ıslahat fermanı devrinde Sultan Abdülaziz in zamanında (1861-1876) önceleri farklı bir fonksiyona hizmet veren yapıların tadilatla hapishane binasına dönüştürülmeleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Tanzimat ile başlayan adliyedeki ıslahat 2. Abdülhamit döneminde (1876-1909) devam etmiş, adliye müessesesine çağdaş bir şekil verilmeye çalışılmıştır.(KURU, s:14, 2004)

H. 1297/M. 1879 tarihli "Tevkifhane ve Hapishanelerin İdare-i Dahiliyelerine Dair Nizamname Lahiyası"ında (Başbakanlık Devlet Arşivi Gen. Müd. Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı, Yıldız tasnifi, sadaret hususi maruzat evrakı, dosya no. 163 sıra no 91) her kaza liva ve vilayet merkezlerinde birer tevkifhane ve hapishane bulunacağı kaza hapishanelerinde üç aya kadar mahkum olanlar vilayet hapishanelerine üç seneye kadar,, merkez vilayet hapishaneleri üç sene hapis cezasıyla mahkum olanlara, ayrıca uygun yerlerdeki genel hapishanelerin beş yıldan fazla kürek cezasına çarptırılanlara mahsus olacağı, tevkifhane, hapishane ve genel hapishanelerde kadınlar için ayrıca bir bölüm olacağı yazılıdır.(KURU, s:14-15, 2004)

1 Temmuz 1926'da kabul edilen Türk Ceza Yasası ile, Osmanlı ceza ve infaz sistemi tümüyle ortadan kaldırıldı. 1929'da Adalet Bakanlığı'na bağlanan ceza ve tutukevlerinin denetimi yerel Cumhuriyet savcılıklarına bırakılmıştır. 1965'te yürürlüğe giren Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanun uyarınca, günümüzde cezaevleri; kapalı, yarıaçık, ve açık olarak üç gruba ayrılmıştır. (İstanbul Ansiklopeisi, s:424, İstanbul)

BÖLÜM 3: KÜLTÜR VARLIKLARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

3.1. Kültür Varlıklarının Koruma Açısından Önemi ve Yeniden Kullanımının Yararları

Zamanın sürekliliğinde özgün işlevini kaybeden, terk edilen tarihi yapılar kullanılmaz hale gelmekte ve yok olmaya terk edilmektedir. Özgün işlevini kaybeden yapıların günümüz yaşamında yaşatılması için uygun işlev verilmesi gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda korumanın temel amacı kültürel mirasın sonraki kuşaklara aktarılmasıdır.

Koruma uzmanı İtalyan Piero Gazzola'nın koruma konusundaki düşünceleri şöyledir. "Bir mimari anıt artık yapıldığı amaca hizmet edemiyorsa, korunması pratik bir gereklilik olmaktan çıkar kültürel bir görev haline gelir. Bu konuya verilen önem gelecek kuşakların kültürel olgunluğuna ve kültür miraslarını koruma konusunda duyacakları ivediliğe dayanacaktır."(AHUNBAY, s:8, 2009)

Tarihi yapıların yeniden kullanılmasındaki en önemli yararlardan biri koruma olgusunun gelişmesidir. Mimari değere sahip olan, kullanılabilirlik değeri olan yapılar tekrar kullanılarak hem mekandan kazanç sağlanıyor hem de kültürel mirasımız korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır.

Yapıların ve bulunduğu çevrenin yeniden işlevlendirilmesi, çevresel – sosyal perspektif içinde incelenmesini ve ekonomik amaçlı işlev almasını sağlamaktadır. İşlevini kaybetmiş yapıların fonksiyonel olarak yeniden bir kazanç haline gelmesi toplumsal kazanımları ön plana çıkarmaktadır.(EMRE, s:20, 2008)

Tarihi yapıların korunması ve yaşatılması yeniden işlevlendirme yöntemlerinin ve kriterlerinin doğru bir şekilde uygulanması ile bu yapıların kentsel ve kamusal alanlarda tekrar hayat bulmaları ile mümkündür.(EMRE, s:19, 2008)

3.2. Kültür Varlıklarının Yeniden Kullanılmasını Gerektiren Nedenler

Kültür varlıklarının mevcut işlevlerini kaybetmeleri veya işlevsel olarak yetersiz kalmaları durumunda, yeniden kullanılmaları söz konusu olmaktadır. Yeniden işlevlendirmeyi gerektiren nedenler, kültürel tarihsel nedenler, ekonomik ve çevresel nedenler başlıkları altında toplanabilir.

3.2.1. Tarihsel ve Kültürel Nedenler

Tarihsel ve kültürel değerler taşıyan yapılar, toplumla sosyal, kültürel ekonomik özellikleriyle etkileşim içindedirler. Tarihte yer edinmiş yaşanmışlığı, kültürel ve tarihi değeri olan yapıları yok etmek, toplum üzerinde oluşması gereken tarihi belleği silmek anlamına gelmektedir.

3.2.2. Ekonomik Nedenler

İşlevini kaybeden gerekli onarımları yapılarak yeniden işlevlendirilerek kullanılabilir duruma getirilen bu yapılar, yeni misyonlarıyla toplumsal, çevresel, kültürel ve turistik açıdan da ekonomik bir canlılık getirir. (EMRE, s:44, 2008)

Yapı bulunduğu bölgede toplumsal, kültürel ve turistik açıdan ekonomik fayda sağlamaktadır. Ama bu ekonomik fayda yapının öneminin, koruma anlayışının ve bununla birlikte gelecek kuşaklara aktarılma düşüncesinin önüne geçmemelidir.

3.2.3. Çevresel Nedenler

Yapı ile çevresinin sahip olduğu ortak tarih ve birbirleri ile etkileşimleri, değişen çevre koşullarında, ihtiyaç duyulan işlev doğrultusunda yeniden ele alınmalı, yeni bir işlev yüklenen yapının anlamı değişen çevre içerisinde tekrar yorumlanmalıdır. Böylece, yapı çevresiyle birlikte değerlendirildiğinde, değişimin yarattığı sosyal ve tarihi süreklilik devam etmiş olur. (EMRE, s:44, 2008)

BÖLÜM 4: TÜRKİYE'DE İŞLEVİ DEĞİŞEN CEZAEVLERİ

4.1. Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi

4.1.1. Konumu

Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi, Sinop ilinin, Merkez Kaleyazısı mahallesi Cumhuriyet sokağında, hazineye ait 1 pafta, 59 ada, 54 parsel No'lu 10247.74 m2 yüzölçümlü bir alan üzerinde, Sinop şehir merkezinin batısındaki iç kalenin güney bölümünde eskiden tersane olan denize meyilli bir alan üzerinde yer almaktadır.

Doğu ve batıda surlarla sınırlanan bu alan güneyde kalenin deniz surları, kuzeyde iç kaleyi iki bölüme ayıran iç sur ile çevrelemektedir. (KALAN MÜH., 2008)

Resim4.1.: Sinop İli Haritası Hava Fotoğrafı (Kaynak: maps.google.com)

Resim 4.2.: Sinop Cezaevinin Konumu (Kaynak: maps.google.com)

4.1.2. Tarihsel Gelişimi

Yapının ana giriş kapısı üzerindeki kitabe bölümü günümüze boş olarak gelmiştir. Hüseyin Hilmi Bey 'Sinop Kitabeleri' kitabında bu kitabenin nerde olduğu hakkında bilgi vermeden üzerindeki yazıyı aktarır. Buna göre yapının 1303H/1885.M yılında II.Abdülhamit zamanında Sinop Mutassarrıfı Veysel Paşa tarafından hükümetin verdiği tahsisat ile cezaevi olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. (KURU, s:18, 2004)

4.1.3. Yapının Mimarı

Cezaevinin mimarı hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte o dönemde birçok önemli yapının mimarı da bilinmemektedir.

Sinop cezaevinin inşa edildiği II.Abdülhamit zamanı Osmanlı mimarisinde XVIII. yy.'da başlayan gayrimüslim ve yabancı mimar hakimiyetinin yoğunlaştığı bir dönemdir. Bunda etken olan unsurların başında, padişah ve devlet adamlarının batılılaşma isteklerine, zevklerine uygun çizgideki bina arzusu ve özellikle 1857/58 tarihli arazi kanununun kabulünden sonra devlet inşaatlarının müteahhitler tarafından yapılması gelmektedir.

Sinop Cezaevi de yapıldığı devrin şartları dikkate alındığında, büyük bir ihtimalle gayrimüslüm bir mimar- müteahhit tarafından inşa edilmiş olmalıdır.(KURU, s:19-20, 2004)

4.1.4. Yapının Mimari Özellikleri

Cezaevi iki katlı, U planlı, kesme taştan, kuzeybatı ve güneybatı köşelerinde dışa taşkın, doğu ve batı cephelerinde orta kısmı sınırlayan çıkıntıları ile gayet asimetrik ve tüm cepheleri sık yerleştirilmiş pencerelere sahip bir yapıdır. Hücrelerin yer aldığı güneydeki bodrum katı dışında, zemin +1 kat olarak koridorlara açılan koğuş sistemine göre düzenlenmiştir. Yapıda kesme taş ve tuğla kullanılmıştır. Bol

pencereli büyük koğuşlu olarak yapılmıştır. Doğu cephesinde avluya açılan yapı, 28 adet koğuşa sahiptir.

Cezaevinin, duvarla ikiye ayrılan İç Kale'nin kuzeyindeki bölümünde 1939 yılında 2 katlı ve 9 koğuşlu, ikinci bir taş bina yapılmıştır. Çocuk cezaevi olarak kullanılan bu binanın mimarisi, eskisine uygundur. Bu yapının da kuzeyinde müşahede(gözlem) hücrelerinin yer aldığı 2 katlı bir yapı mevcuttur. Her üç yapı mimari bakımdan bir bütünlük arz etmektedir. Umumi cezaevinin doğu cephesinde cezaevi ile aynı tarihlerde inşa edilen küçük bir de hamam yer almaktadır.(YILMAZ, s:5)

Kuzeydoğu cephesinden cezaevine bakıldığında kuzey bölümü birinci kısım, orta bölümü ikinci kısım, doğu bölümü ise üçüncü kısım (Karadağ) olarak adlandırılmıştır. Cezaevinin zemin koğuşları kendilerine ait avlularıyla dördüncü kısmı(arka) meydana getirmektedir. Kiremit çatılı kagir yapı, arazisinin meyilli olmasından dolayı birinci ve ikinci kısımlarda iki katlı, üçüncü kısımda ise meyilden dolayı bir bodrum kat kazanmıştır.

Yapı da büyük ölçüde taş kullanılmıştır. Almaşık taş duvarlar düzgün olmayan kaba taş ve tuğlaların harçlarla örülmesiyle meydana gelmiştir.

Sinop Cezaevi'nde volta döşeme kullanılmıştır. Döşeme ve tavan ahşap kaplama idi. 1955 yılındaki genel aftan sonra yapılan tadilatlar ile birlikte döşemeler ve tavanlar sökülerek betonarmeye dönüştürülmüş ve hapishane bu dönemde esaslı bir tadilat geçirmiştir. Ahşap koğuş kapıları sökülerek demir koğuş kapıları takılmıştır.

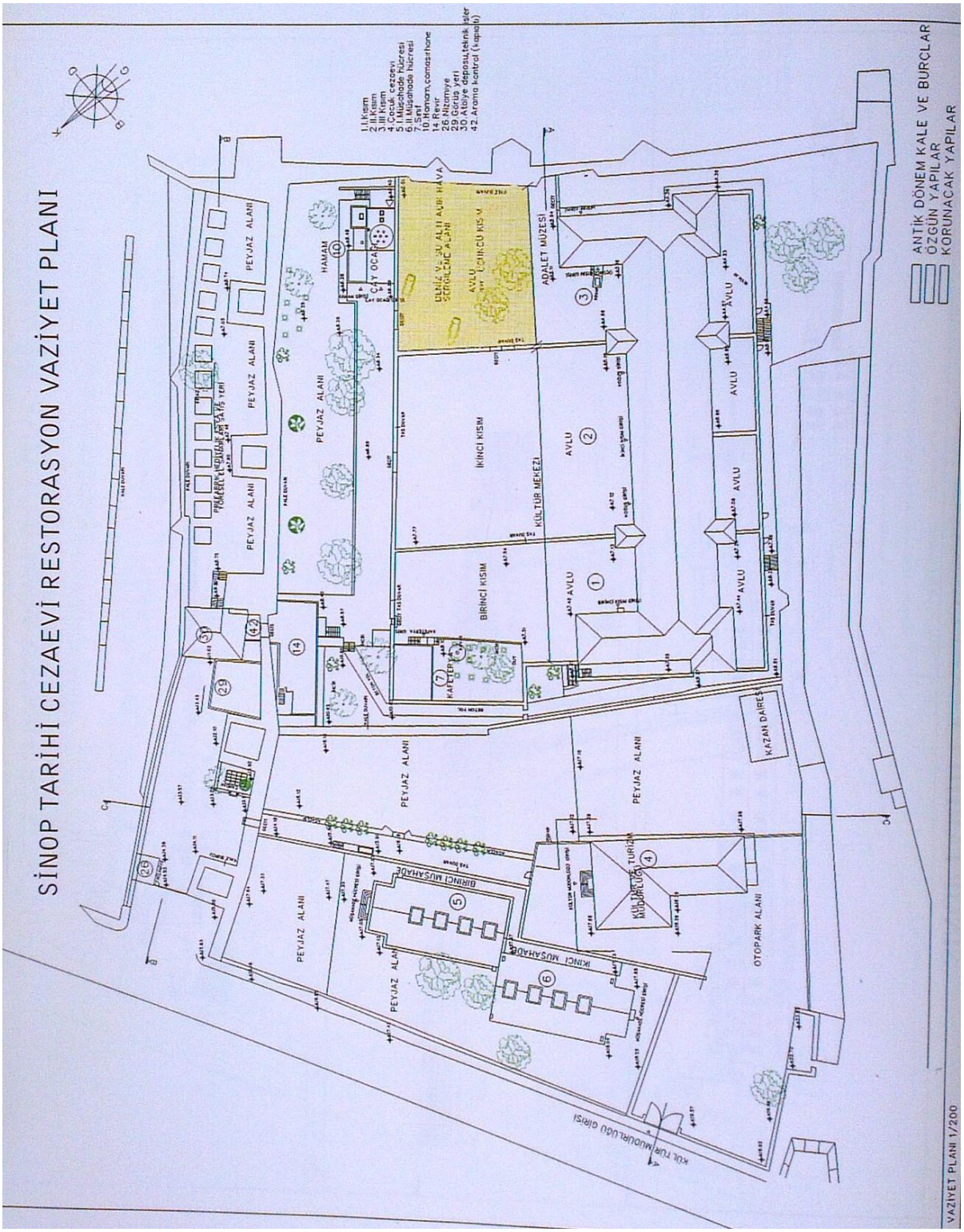
Cezaevi binası zaman içinde çeşitli ekler almıştır. Analitik rölövesine göre toplamda 43 adet eklenti aldığı görülmektedir. Restitüsyon çalışmalarından sonra restorasyon projesi hazırlanmış ve yapı eklerinden arındırılarak özgün haline dönmüştür. Cezaevi yapısı eklerinden arındırılarak bugünkü durumu; 1.kısım, 2.kısım, 3.kısım, çocuk cezaevi, müşahade odaları, sınıf,hamam,revir nizamiye, görüş yeri, atölye deposundan oluşmaktadır.

Cezaevi 6 Aralık 1997 tarihinde boşaltılmış ve 2 Ağustos 1999 tarihinde Kültür Bakanlığına tahsis edilmiştir.

Restorasyon sonrasında, cezaevi birinci ve ikinci kısmın kültür merkezi, üçüncü kısmın ise, Adalet Bakanlığı tarafından adalet müzesi olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Restorasyon sonrası cezaevi sosyal etkinlikler alanı, galeri, konferans salonu, tanıtım salonu, satış reyonları, kafeterya gibi fonksiyonlar kazandırılarak, kültür kompleksi haline dönüştürülmüştür.(KALAN MÜH. , s:102)

Resim4.3.: Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi Rölöve Planı (Kaynak: Kalan Müh., s:150)

Resim4.4.: Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi Restorasyon Vaziyet Planı (Kaynak: Kalan Müh., s:152)

Resim 4.5.: Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi Avludan Genel Görünüm(Kaynak:Gary Weber's Sinop Photo Page) (1960'lı yılların sonu)

Resim 4.6.: Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi Avludan Genel Görünüm (Kaynak: Gary Weber's Sinop Photo Page) (1960'lı yılların sonu)

Resim4.7.: Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi Onarım Öncesi (Kaynak:Kalan Müh., s:108, Mart 2008)

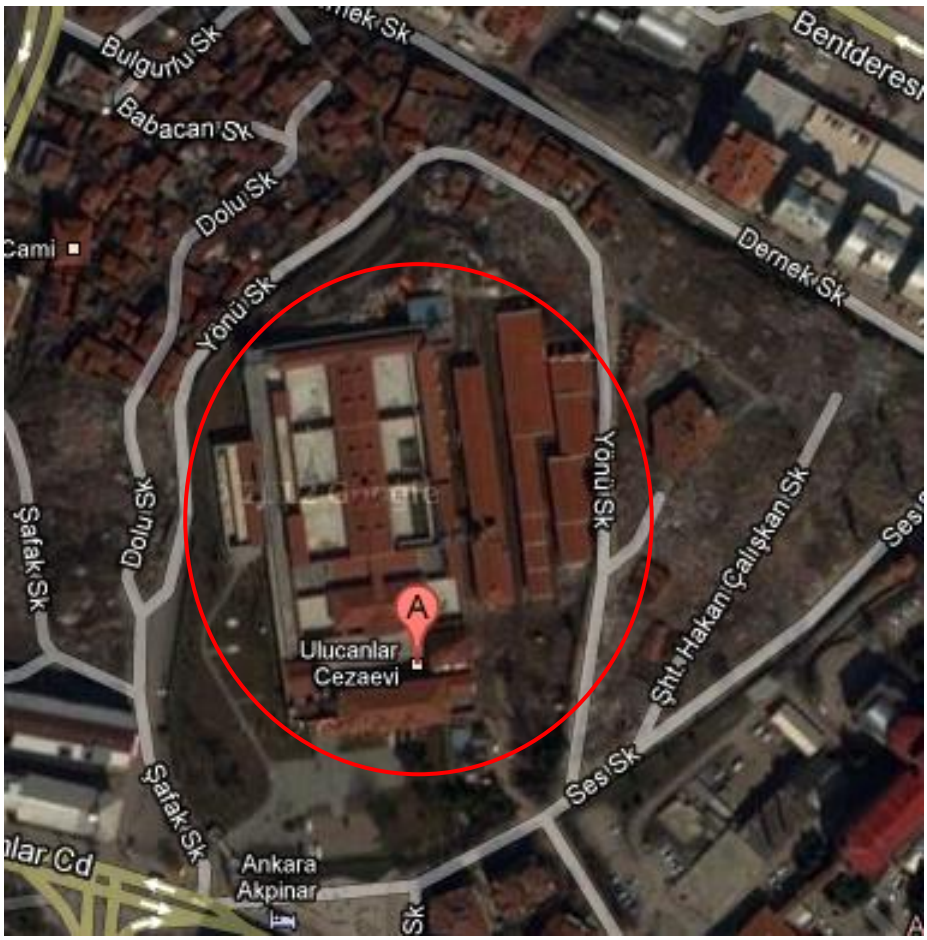
Resim4.8.: Sinop Tarihi Cezaevi Onarım Öncesi (Kaynak:Kalan Müh., s:109, Mart 2008)

4.2. Ulucanlar Cezaevi

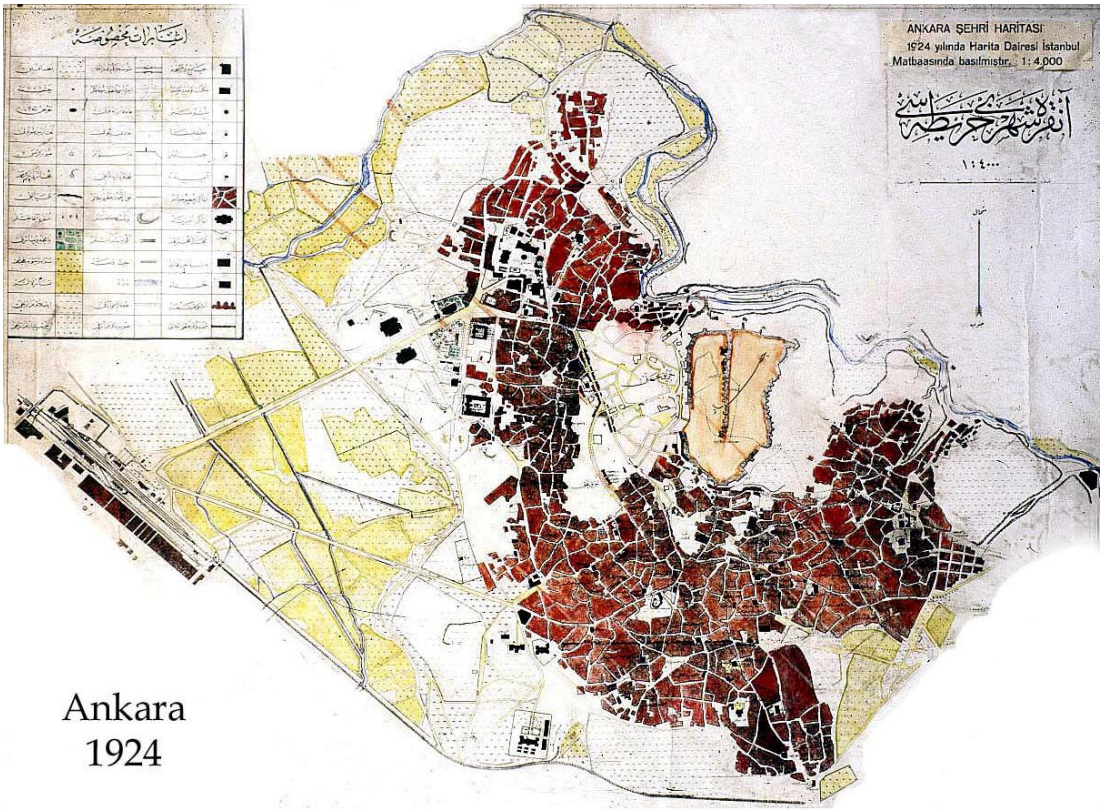
4.2.1. Konumu

Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi Ankara'nın Altındağ ilçesinde Ulus tarihi kent merkezinde, Ankara Kalesi'nin doğusunda bulunan tepenin üzerinde olup cezaevinin giriş kısmı Ulucanlar Caddesi'nin üzerinde bulunmaktadır. Cezaevi, metro ve banliyö hatları ile Altındağ Belediyesi ve tarihi kent merkezini birbirine bağlayan kentin önemli bir parçasıdır. Konumu sebebiyle gerek Ankara Kalesi ve tarihi kent merkezi ile gerekse yeni kent ile güçlü bir görsel bağa sahiptir.

Cezaevi Yapı Kompleksi, cezaevi olarak kullanılmaya başlandığı 1925 yılından boşaltıldığı 2006 yılına kadar, Türkiye Cumhuriyeti'nin geçirdiği çeşitli dönemlere tanıklık etmiştir, Cumhuriyet Tarihi açısından önemli bir yapı grubudur.

Resim 4.9.: Ulucanlar Cezaevi Konumu (Kaynak: maps.google.com)

Şekil 4.1.: Ankara Şehri Haritası,Ö:1:4000(Kaynak: Harita Dairesi İstanbul Matbaası, 1924)

4.2.2. Tarihsel Gelişimi

Cezaevi yapısının ilk adı Cebeci Tevkifhanesi'dir. Sonraki dönemlerde Cebeci Umumi Hapishanesi, Cebeci Sivil Cezaevi, Ankara Merkez Kapalı Cezaevi ve son olarak Ulucanlar Cezaevi isimleriyle hizmet vermiştir.

Ulucanlar'ın bir cezaevi olarak inşa edilme kararı, 1924 yılında Charlottenburglu Carl Chistopher Lörcher (Almanya'nın önemli şehir plancılarından –Ankara'nın ilk şehir planını yapan kişi)tarafından oluşturulan Ankara Eski Şehir Planı'na dayanarak alınmıştır. Lörcher'e göre, planlama alanının sınırında kalan arazinin, plan dışındaki tarım arazileriyle ilişkisi burayı cezaevi inşası için elverişli kılmıştır.(Şekil 4.3) Plan raporunda bu durum: "özellikle etrafında sürülecek arazi ve tarlanın olması mahpusları faydalı bir çalışmaya sevk etmek ve çalışma ile ıslah olmalarını sağlamak ve topluma tekrar kazandırmak için mahallenin meskun ilişkisi uygun görülmüştür." şeklinde açıklamıştır.(Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Şehir plancısı Alman Carl Christoph Lörcher'in önerisi ile 1925 tarihinde İçişleri Bakanlığı'nca Umumi hapishane olarak inşa edilmiştir. İlk adı Cebeci Tevfikhanesi olan farklı düşünce ve görüşlere sahip Türk siyasi tarihinde önemli isimlerin kaldığı, Cezaevi 81 yıl açık kaldıktan sonra, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından ''korunması gereken yapı'' olarak tescil edilmiştir.

Lörcher Planı'na göre; Ankara başkent olmadan önce Osmanlı yerleşimi alanlarından olan Ulus'un güneydoğusunda yer alan Hamamönü\Ulucanlar Bölgesi, konut yerleşimi ve etrafındaki ekili arazilerinden oluşmaktadır. Bunun yanında, bazı kaynaklarda Ulucanlar Cezaevi'nin konumlandığı tepenin Cumhuriyet Dönemi öncesinde mezarlık alanı olarak kullanıldığı belirtilmektedir.

Bağlum tarafından, daha önce Zincirli Cami arkasında bulunan Ankara Cezaevi'nin 1921 yılında eski bir kervansaraya taşındığından bahsedilmekle birlikte, bu bilginin kaynağına dair bir referans verilmemiştir. Bununla beraber, seyyah Pitton de, Tournefort tarafından yapılmış olan 1702 tarihli gravürde, cezaevinin bulunduğu tepe mezarlık olarak gösterilmekte, mezarlık alanının ortasında tepenin en yüksek kısmına konumlanmış, duvarlarla çevrili dikdörtgensel bir yapı bulunmaktadır. (Şekil 4.2) (K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Bu dönemde Ankara şehir surlarının dört kapısından biri olan Kayseri Kapısı yakınında konumlanmış olan alandaki bu yapının konumu bir kervansaray için uygundur. 1924'te Harita Dairesi İstanbul Matbaası tarafından basılmış olan Ankara şehri haritasında Ulucanlar Cezaevi'nin yerinde hiçbir yapı gösterilmemiştir. (Sekil 4.1) (K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Benzer şekilde, Cezaevi Kompleksinin bugünkü durumu incelendiğinde, daha önceki dönemlere ait bir kervansaray yapısına dair herhangi bir kalıntı gözlenememektedir. Buna karsın, alandaki yapıların bir kısmının cezaevi kullanımı öncesinde mevcut olduğu sözlü kaynaklarca belirtilmekte, fonksiyonuna dair ise yapının askeri depo, at tavlası olarak kullanıldığı gibi değişik bilgiler verilmektedir. Ancak bu bilgiler, yapılan tarihsel araştırma kapsamında yazılı kaynaklarla doğrulanamamıştır. (K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

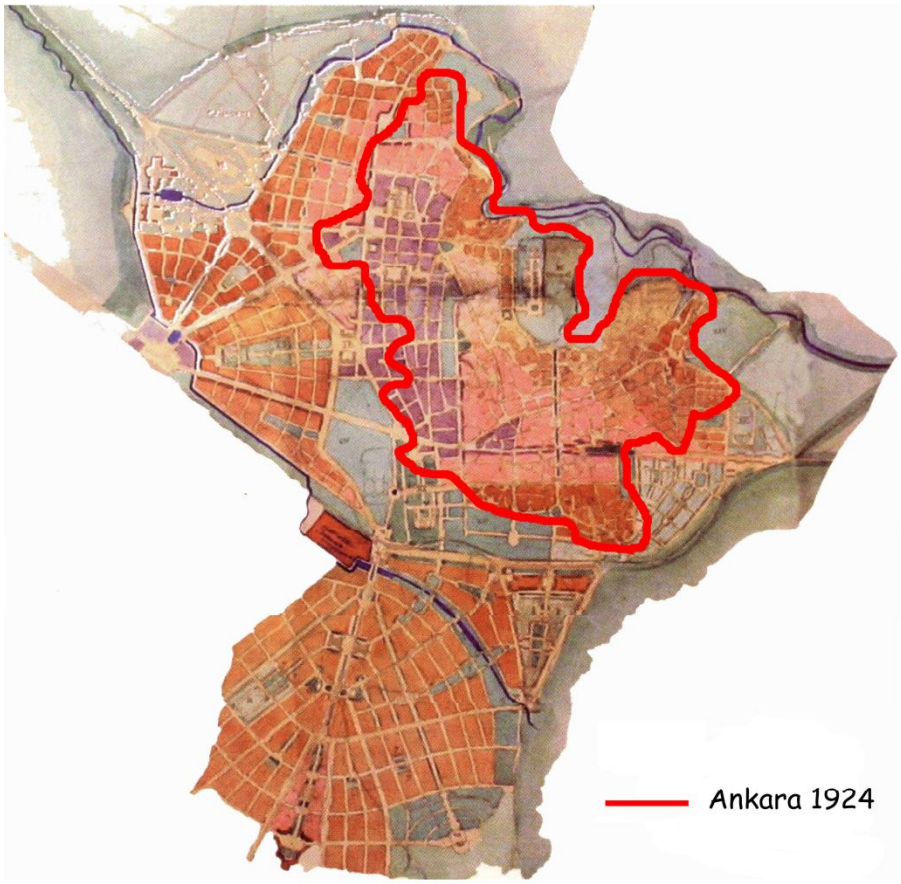
Cumhuriyetimizin kuruluş yıllarında inşa edilen bir yapı olması, Ulucanlar cezaevine değer katan, cezaevinin tarihi, kültürel ve sosyolojik anlamda önemini arttıran bir husustur.

Ulucanlar, cezaevi olarak kullanıldığı 1925-2006 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın tarihindeki birçok önemli döneme yakından tanıklık etmiş,medya, sanat, edebiyat ve siyaset dünyasından pek çok tanınmış ismin yolu Ulucanlar'dan geçmiştir.

2006 yılının Ağustos ayında, Sincan'da yeni cezaevi kampüsünün tamamlanmasıyla birlikte boşaltılma kararı alınan Ulucanlar merkez kapalı cezaevi Altındağ Belediyesi'ne devredilmiş ve belediye tarafından Ulucanlar Cezaevi Müzesi'ne dönüştürülmüştür.

Şekil 4.2.: Pitton de Tournefort, Ankara Gravürü (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Şekil 4.3.: Loercher Planı, 1924.(Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

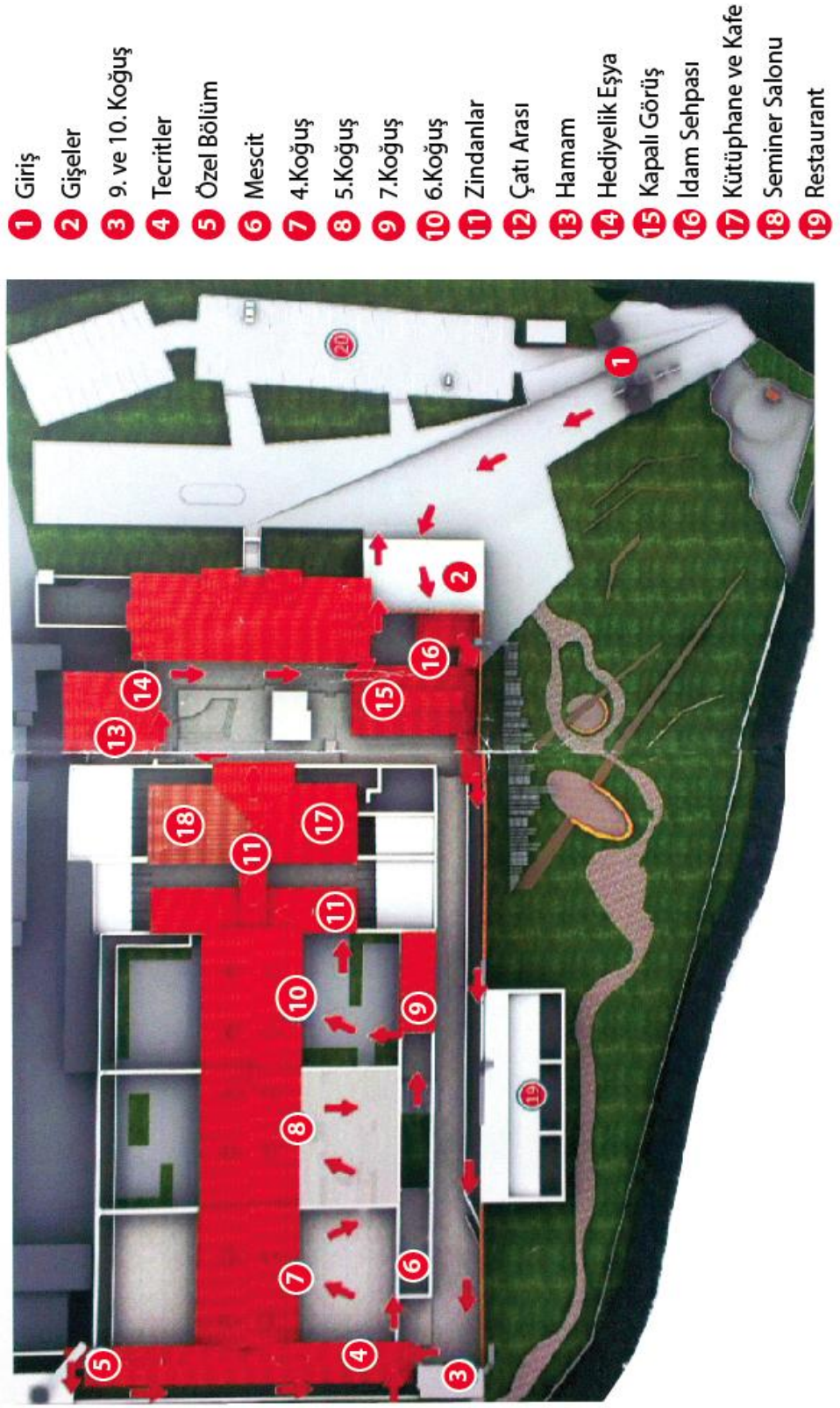
Resim4.10. : Ulucanlar Cezaevi Hava Fotoğrafı (Kaynak: Adalet Bakanlığı Arşivleri,1997)

Resim4.11. : Ulucanlar Cezaevi Hava Fotoğrafı (Kaynak: Adalet Bakanlığı Arşivleri,1997)

Restitüsyona yönelik yapılan tarihsel araştırmada yapı kompleksinin özgün dönemine ait herhangi bir görsel ya da yazılı belgeye ulaşılamamıştır. Yapı kompleksinin özgün döneminin restitüsyonu yapıdan gelen izler ve yapının günümüze kadar korunabilmiş olan özgün kısımlarından okunabilen simetrik organizasyonu ışığında yapılmıştır. Yapıya ait ulaşılabilen en erken tarihli görsel belgeler, Adalet Bakanlığı arşivlerinden elde edilen, 1997 yılına ait hava fotoğrafları ve 2000 yılına ait tadilat projeleridir. (K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Yapı kompleksi içindeki özgün döneme ait olduğu düşünülen yapılar benzer mimari üslup, malzeme ve yapım tekniği özellikleriyle ayrıştırılmıştır. Bu yapılar; idari bina, hamam, revir yapısı, 1-6 No'lu koğuşlar, 9 No'lu koğuş ve 10 No'lu koğuşla hücrelerin zemin katlarıdır. Bu yapıların özgün kütlesel organizasyonları ve açıklıklarına dair, alanda yapılan sondajlar dahilinde elde edilen veriler ışığında, simetrik bir organizasyona sahip oldukları belirlenmiş, yapıların mevcut olmayan kısımlarının restitüsyonu bu doğrultuda oluşturulmuştur. Yapı kompleksinin bu döneminde başka kütlelerin bulunduğuna dair herhangi bir veriye ulaşılamamakla birlikte, kompleksin günümüze ulaşamamış başka parçalarının olması ihtimal dahilindedir. Restitüsyon çalışmasının ikinci dönemini teşkil eden 1970-2000 dönemi, 1997 yılına tarihli fotoğraflar ve 2000 yılında yapılan tadilat projesi doğrultusunda üretilmiştir. Bu dönemde 8. koğuşun konumu belirlenmiş, 12. koğuşun tadilat projesi evveli plan organizasyonu yansıtılmıştır. (K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Şekil4.4.:Ulucanlar Cezaevi Onarım Sonrası Vaziyet Planı (Kaynak: Tevkifhane'den Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

4.2.3. Yapının Mimarı

Ulucanlar'ın bir cezaevi olarak inşa edilme kararı, 1924 yılında Charlottenburglu Carl Chistopher tarafından oluşturulan Ankara Eski Şehir Planı'na dayanarak alınmıştır. Şehir plancısı Alman Carl Christoph Lörcher'in önerisi ile 1925 tarihinde İçişleri Bakanlığı'nca Umumi hapishane olarak inşa edilmiştir.

4.2.4. Yapının Mimari Özellikleri

Cezaevi alanı içerisinde bulunan yapılar incelendiğinde, bir kısmının yapım tekniği ve mimari özellikleri açısından benzer nitelikler içerdiği görülmektedir. İdari Yapı, Revir Yapısı, Hamam, 1-6 No'lu koğuşlar, Müsadiye zemin katı, 9 ve 10 No'lu koğuş yapıları aynı mimari üsluba sahip, bir arada yapılmış, alan genelinde avlu duvarları ile birbirine bağlanmış, simetrik düzene sahip bir kompleks niteliği göstermektedir. Bunun yanında bu yapı grubunun mimari üslubu incelendiğinde, erken cumhuriyet dönemi mimari özellikleri gösterdikleri gözlenmektedir.

1. Ulusal Mimarlık Dönemi karakteristik öğelerinden olan sivri kemerli söveli açıklıklar, çıtalı tavanlı geniş ahşap saçaklar, ritmik cephe ve simetrik plan düzeni, tuğla-kaba yonu taş almaşık duvar tekniği ve volta döşeme gibi öğeler içermektedir. Bunun yanında gerek yüksek duvarlarla çevrili kapalı cezaevi alanı içerisinde, gerek çevresinde zaman içinde ihtiyaçlar doğrultusunda ek yapılar inşa edilmiş, tarihi yapılarda kütlesel değişiklikler yapılmış, alanın özgün plan seması okunamayacak derecede değişime uğramıştır. Zaman içinde yapıda görülen değişimlerin bir kısmı geleneksel yapım teknikleriyle özgün dokuya benzer karakterde yığma duvar ve ahşap çatı sistemleriyle oluşturulmuşken, bir kısmı ise betonarme ve çelik konstrüksiyon gibi yeni yapım teknikleriyle oluşturulmuştur.

Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi, kurulmuş olduğu 1925 yılından itibaren ihtiyaca göre eklenen koğuşlar, avlular ve servis yapıları, ve bunları birbirinden ayıran sınırlı dolaşım alanları ile bugünkü halini almıştır. Bugünkü durumuyla yapı, kapalı alanları ve tanımlı açık alanlarıyla, parçalı ve geçişsiz mekanlardan oluşan karakteristik bir dokuya sahiptir. Bütünlüklü bir sistem olarak Ulucanlar Cezaevi Yapı Kompleksi, yukarıda bahsedilen genel özellikleri ile birbirine bağlanmış, çok farklı mimari niteliklerde yapılardan oluşmaktadır.

Cezaevi yapılarının mimari nitelikleri içerdikleri fonksiyona göre biçimlenmektedir. Alan içerisinde koğuş yapılarının yanı sıra, hücreler, görüşme odaları, idari yapı,

revir, yemekhane ve benzeri servis yapıları, dağılımsal açıdan fonksiyonel bölgeler oluşturacak şekilde konumlanmıştır. Alanın güneyinde karşılama yapısı olarak İdari Yapı bulunmaktadır. İdari yapının batısında alana mahkum ve ziyaretçi girişini sağlayan yapı ve bu yapıya bağlı olarak görüşme odaları ve ziyaretçilerin geçişine izin verilen alanlar konumlanmıştır. Alanın kuzeyinde ise avlularıyla beraber çalışan koğuşlardan oluşan mahkum bölgesi yer almaktadır. İdari yapı ve koğuş bölgesi arasında ise, servis fonksiyonlarının toplandığı bölge bulunmaktadır.

Cezaevinde, izlenme durumu, cezalandırma işlevinin önemli bir parçasını oluşturur. Ulucanlar Cezaevi'nde izleme işlevi Gözetleme Kuleleri ve en eski altı adet koğuşu içeren yapının çatı arasında yer alan Gardiyan Koridoru'ndan yapılmaktadır. Alanı çevreleyen yüksek duvarların üst kotunda gözetleme kuleleri ve onlara bağlanan gözetleme terasları konumlanmıştır. İzleme-izlenme ilişkisi, yapı kompleksinde üstte izleyen kötü ve altta izlenen kötü diyebileceğimiz 2 ayrı katmanın oluşmasına sebep olmuştur.

Özetle; Ulucanlar Cezaevinde fonksiyon ve kullanıcılara göre şekillenen 3 ana kullanım alanından söz edilebilir: Gardiyan, Ziyaretçi kullanım alanları ve Mahkumların kullandıkları alanlar. Diğer alanlar kendi içlerinde değişken bir nitelik göstermezken, mahkûmlar için iki kademeli bir kullanımdan söz edilebilir; koğuş ve tecrit odaları ile mahkûmların sınırlı erişimlerinin olduğu diğer alanlar. (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim 4.12.: Cezaevi Genel Görünüm (Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Resim 4.13.: Ulucanlar Müzesine Giriş Kısmı(Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Resim 4.14.: Restorasyon Öncesi 9. ve 10. Hilton Koğuşlarının Olduğu Bölüm (Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Cezaevindeki mahkumlar arasında Hilton olarak adlandırılan 9. ve 10. koğuşlar ilk kez 1957 yılında dönemin milletvekili Osman Bölükbaşı'nın tevkifi üzerine özel olarak yaptırılmıştır.

Resim 4.15.: Restorasyon Sonrası 9. ve 10. Hilton Koğuşlarının Olduğu Bölüm (Mayıs 2012)

Cezaevi ana kapısından girildikten sonra Hilton diye anılan 9. ve 10. koğuşa koridor ile geçilmektedir. Bülent Ecevit, Nazım Hikmet Ran ve bir çok şair ve gazetecinin kaldığı bu kısım mevcut hali ile korunmaktadır.

Ulucanlar Cezaevi restorasyon projesi incelendiğinde, cezaevinin özgün özelliklerinin büyük ölçüde korunduğu görülmektedir. Cezaevinin tecrit odaları, koğuşlar gibi bir çok kısım, eski durumu korunarak onarılmıştır.

Tecrit kısımlarında yer alan hücrelerde kullanılan balmumu mahkum heykelleri ve yerleştirilmiş ses sistemi cezaevinin tarihi süreçteki işlevini ve mahkumların bu süreçte yaşadıklarını günümüze yansıtmaktadır.

Koğuş kısımları incelendiğinde onarım sırasında, bunlarda herhangi bir değişikliğin yapılmadığını, hücrelerde kullanılan balmumu heykellerin de bu bölümde kullanıldığı koğuşlarda kalan mahkumların ranzaları ve kişisel eşyalarının bu kısımda sergilendiği görülmektedir.

Ulucanlar Cezaevi'nin Müze ve Kültür Merkezi işlevine yönelik onarım çalışması, yapının tarihi süreçteki yaşanmışlıklarının günümüze taşınmasına yardımcı olmuş ve yapının mevcut hali ile korunmasını sağlamıştır.

Yapının otantikliği bozulmadan doğru işlev verilmiştir. 2009 yılında Altındağ Belediyesi tarafından restorasyon çalışmaları tamamlanmıştır. Cezaevinin tüm alanları mevcut hali ile değiştirilmeden aynen korunmuştur. Sonuçta, Türk siyasi hayatının tarihi sürecini anlatan canlı bir müze olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

Resim 4.16.: Dördüncü Koğuştan Bir Görünüş(Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Resim 4.17.: Beşinci Koğuştan Bir Görünüş(Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

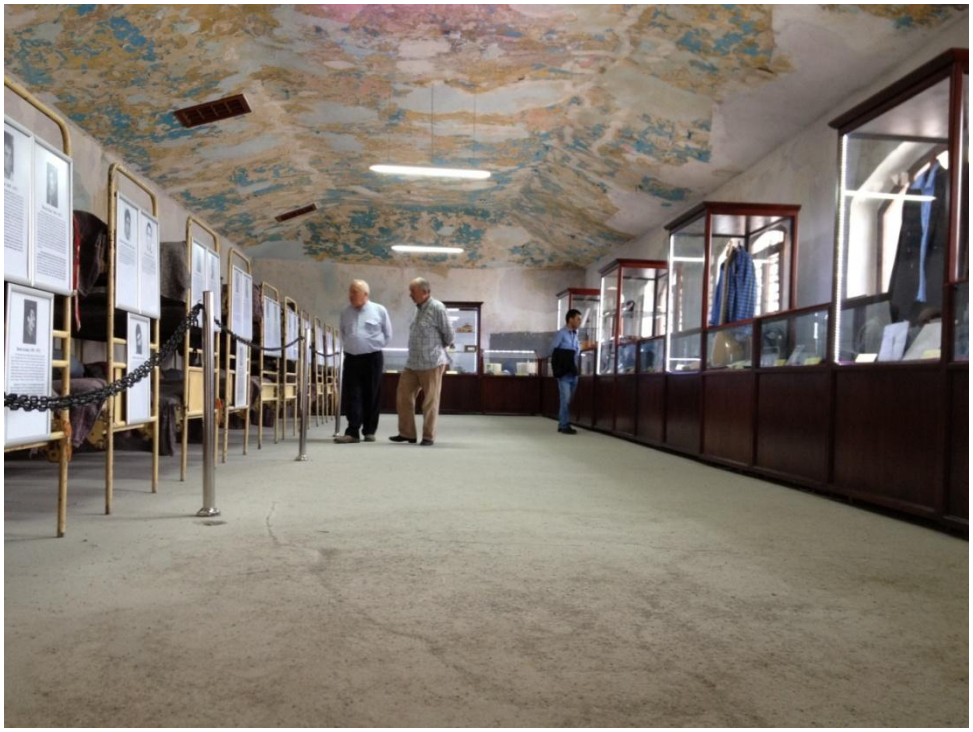
Resim 4.18.: Yedinci Koğuştan Bir Görünüm(Kaynak: Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar, Altındağ Belediyesi, 2010)

Cezaevi Müzesi'nde ön plana çıkan özelliklerin başında 22 adet Balmumu mahkum, gardiyan ve asker heykelleri gelmektedir.

Koğuşlar genel olarak incelendiğinde, mevcut durumları korunmuş, o günlere ait malzemeler toplanarak balmumu heykeller ile koğuş hayatına ait yaşam kesiti sunulmuştur.

Resim 4.19.: Cezaevi iken burada kalan mahkumlara ait eşyalar (Mayıs 2012)

Resim 4.20.: Altıncı Koğuş (Mayıs 2012)

6. Koğuş ünlü mahkumlara ait bir çok bilgi, belge ve eşyanın sergilendiği bölümdür. Bu bölümde, koğuş mevcut hali ile korunmuş ve sergileme alanı olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

Resim4.21.: Altıncı Koğuş Giriş Kapısı (Mayıs 2012)

Disiplin Hücreleri

Resim 4.22.: Disiplin Hücresinde Canlandırılan Balmumu Heykeller(Mayıs 2012)

Hamam

Mahkumların banyo yaptıkları bölüm restorasyon projesinden sonra aslına uygun olarak düzenlenmiştir.

Resim4.23.: Restorasyon Sonrası Hamam (Mayıs 2012)

Darağacı

Türkiye ‘ de idam cezasının kaldırıldığı 2004 yılına kadar toplam 18 kişinin infazının gerçekleştirildiği dar ağacı, demir parmaklıklı hücrede idam cezasının kaldırıldığı kanun yazısı asılı şekilde orijinal olarak sergilenmektedir.

Resim 4.24.: Dar Ağacı (Mayıs 2012)

Resim 4.25.: Koğuşlara Ait Mutfak Bölümü (Mayıs 2012)

Resim4.26.: Berber Bölümü(Mayıs 2012)

Zaman içinde yapı kompleksine eklemlenen ek yapılarla, kompleksin günümüze ulaşan doluluk boşluk oranları, ve avlu duvarları-yapı kütleleri ilişkileriyle oluşan parçalı ve engelli bütünlüğü, yapı kompleksinin hapsetme fonksiyonunun getirdiği kendine has dokusal özelliklerini oluşturmakta, bu nedenle alan karakteri için fiziksel değer teşkil etmektedir. Bu nedenle yapının parçalı bütünlüğünün oluşmasına katkı sağlayan tüm duvarlar (Hapsetme fonksiyonunun parçası olan tüm koğuş, hücre ve koğuş avlusu duvarları) alan için değerli görülmüştür.

Yapı kompleksinde yer alan yapıların fonksiyonel analizi yapıldığında belirlenen dört ana kullanıcı sınırı, hapishane işleyiş mekanizmasının önemli bir öğesi olarak belirlenmiş, hapishanenin yeniden işlevlendirilmesi sürecinde, yapının farklı kullanıcılar tarafından farklı sınırlar dahilinde gözlemlenebilmesi durumunun, yapı karakterinin bir parçası olarak korunması gerekliliği öngörülmüştür.

Ulucanlar Cezaevi'nin bahsedilen mimari değerlerinin yanı sıra, korunmasını gerekli kılan en önemli özelliği, sahip olduğu soyut kültürel değerlerdir. Cezaevi yapısı, tüm cumhuriyet tarihine tanıklık etmiş, toplumsal bellekte yer edinmiş tarihsel olayların yaşandığı, Türkiye tarihi açısından önemli bir yapıdır. Tüm bu soyut kültürel değerlerin yapıdaki fiziksel karşılıklarının korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. (K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim 4.27.:Onarım Sonrası Avlulardan Genel Görünüm(Mayıs 2012)

Resim 4.28. : Ulucanlar Cezaevi'nin kuzey batısındaki gözetleme kulesinden Ankara Kalesi'nin görünümü (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim 4.29.: Ulucanlar Caddesi'nden Cezaevi'ne Giriş (Kaynak:K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

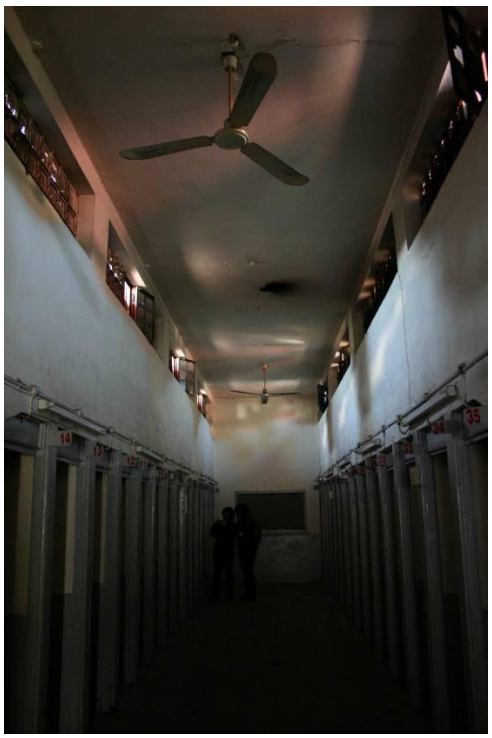
Resim 4.30.: Ulucanlar Cezaevi'nin kuzey batıdaki gözetleme kulesinden -10. Koğuşun üstünden görünümü (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim 4.31.: Ulucanlar Cezaevi'nde 5. Koğuş'un avludan görünümü (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim4.32. : 10 1, 2, 3, 4, 5, ve 6. Koğuşların üstünde yer alan Gardiyan Koridoru (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim4.33. : Ulucanlar Cezaevi Görüş Odaları (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim 4.34.: Revir Yapısı (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Resim 4.35.: Sn. Bülent Ecevit'in kalmış olduğu koğuş olarak da bilinen 10. Koğuş (Kaynak: K.Ö.K Mim. Rest. Ltd. Şti.)

Alan içindeki tescilli yapıların mimari özellikleri göz önüne alındığında, 1. Ulusal Mimarlık Akımı çerçevesinde değerlendirilebilecek özelliklere sahip oldukları görülür. Buna rağmen, bu yapıların asıl önemlerinin mimari değerden öte, Ulucanlar Cezaevi'nin bir parçası olarak sahip oldukları tarihi değerleri olduğunu belirtmek mümkündür. Bu nedenle, bu yapıların restorasyonunda, yapıların geçirdikleri tüm dönemlere ilişkin iz ve değişiklikler değerli bulunmuş, ve tescilli yapıların sağlıklaştırılarak taşıdıkları tüm izlerle beraber olduğu gibi korunmalarına karar verilmiştir. Bu yapıların malzeme ve strüktürel sorunları göz önüne alındığında, strüktür olarak iyi durumda oldukları, ana yapı malzemelerinin bozulmamış olduğu, buna karsın mimari elemanları ve yüzey kaplama malzemelerinin (sıva ve yer kaplamaları gibi) gerekli yerlerde izleri sergileyecek şekilde yenilenmesi ya da sağlıklaştırılması gerektiği görülmüştür. Buna ek olarak, tüm yapılar gibi, tescilli yapıların çatılarında neme bağlı bozulmalar tespit edilmiş, bunların bakımı ve onarımı sağlanmıştır.

Adalet Müzesi ve Kültür Merkezi fonksiyonları, Cezaevi'nin dönüşümü ile ilgili oluşturulan ilkeler çerçevesinde ele alınmıştır. Bir yandan yapı kompleksi, cezaevi dönemindeki işlev alanlarını ve çok katmanlı sınırlarının izlerini koruyacak şekilde yeniden işlevlendirilirken, bir yandan müze olan tüm mekanların film gösterimi, film platosu, geçici sergi ve performans alanı olarak da kullanabileceği esnek bir kullanım sağlanmıştır. Böylece, müze ve kültürel etkinlik alanı işlevleri, hem tüm yapı kompleksinde bir bütünlük ve canlılık sağlayacak şekilde içice geçmiş, hem de özgün Cezaevi'nin parçalı işlev kurgusuna referans verecek şekilde sınırlara ve alt işlev gruplarına bölünmüştür.

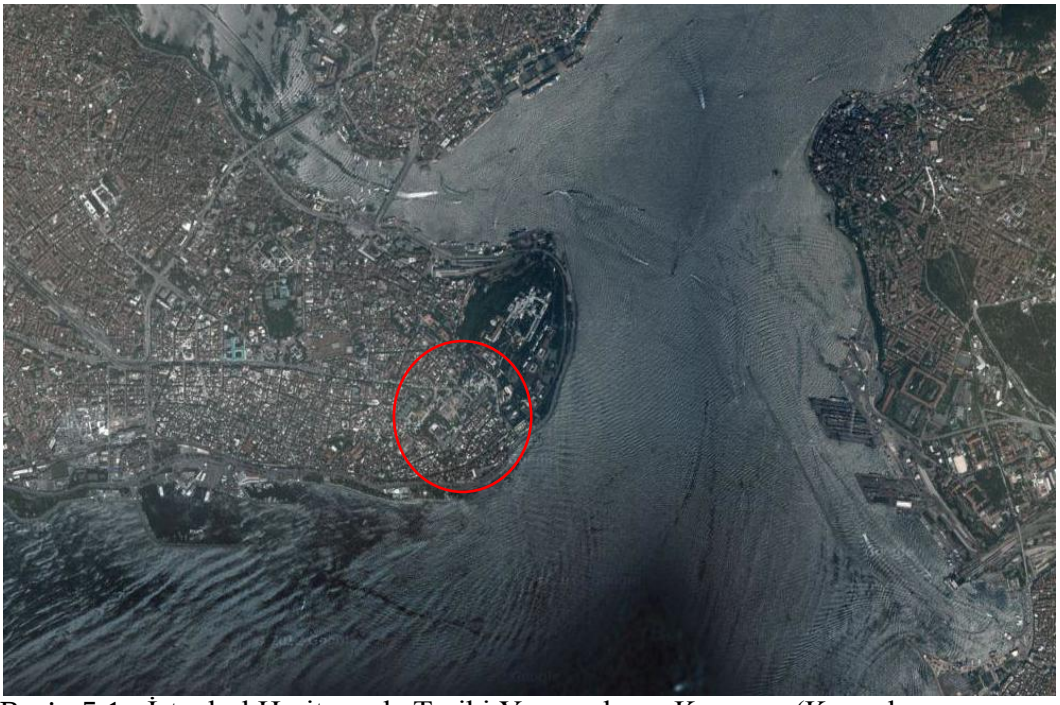
23 bin metrekare alana açık ve kapalı alana sahip olan Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi, yakın zamanda hemen yanındaki Yarı Açık Cezaevi'nin de katılmasıyla 34 bin metrekare toplam alana yayılan büyük bir kompleks olacağından, bu alanın yönetimi hassasiyetle ele alınması gereken önemli bir konudur. Yeni işlev olarak önerilen Müze, Kültür ve Sanat Merkezi fonksiyonu alanda sürekli bulunacak idari personelin yanı sıra, kalıcı ve geçici sergilerin temalarının geliştirilmesi için çalışacak sergi küratörleri ve tasarımcılarının ve bu sergilerin tanıtımı ve duyurusunu üstlenecek ayrı bir birimin kurulmasını da gerekli kılmıştır. Film gösterimi, seminer ve atölyelerin düzenli bir şekilde yürütülmesi ve yaratıcı fikirlerin hayata geçirilmesiyle kentin kültürel hayatına katkıda bulunacak etkinliklerin sürekliliğinin sağlanması için sadece etkinlik organizasyonu ile ilgilenecek bir birimin kurulması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. (K.Ö.K. Mim. Rest. Ltd. Şti.)

BÖLÜM 5: SULTANAHMET CEZAEVİ'NİN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

5.1. Sultanahmet Bölgesinin Konumu ve Tarihsel Gelişimi

5.1.1. Konumu

Sultanahmet, kentin en eski yerleşim bölgesinde yer alan tarihi yarımada da bugünkü Sultanahmet Külliyesinin içinde bulunduğu alandır. Sultanahmet Semti, kuzeyde Ayasofya Meydanı ve Divanyolu Caddesi, batıda Adliye binasının bulunduğu Binbirdirek Mahallesi, güneybatıda Kadırga ve Küçükayasofya semtleri(İshak Paşa Mahallesi), güneyde Cankurtaran Semti ile sınırlanır.

Resim5.1.: İstanbul Haritasında Tarihi Yarımadanın Konumu (Kaynak: maps.google.com)

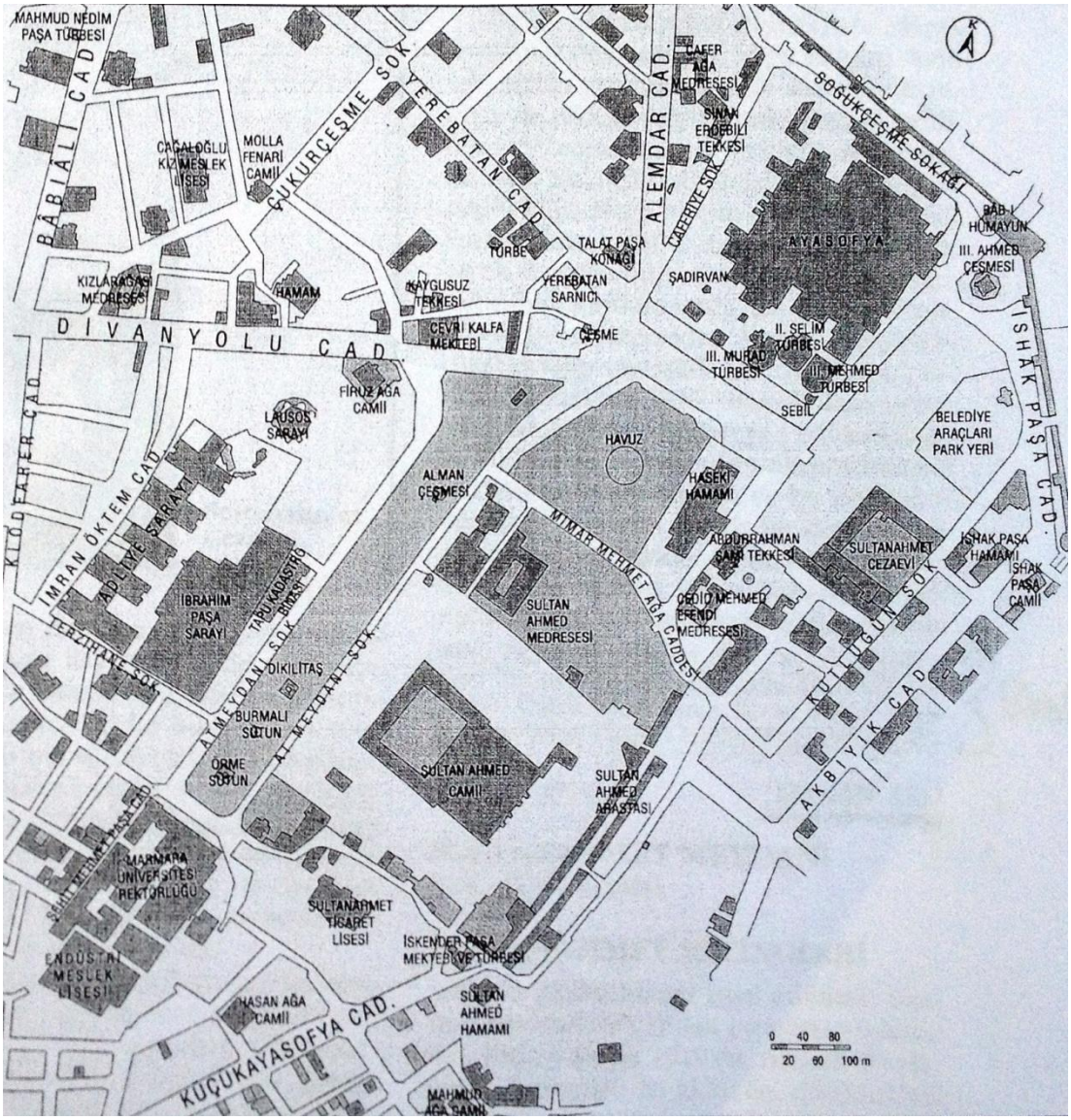
Resim5.2.: Sultanahmet Meydanı ve Çevresi (Fotoğraf: Maynard Owen William1928), (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi IV. No'lu Kurul)

Resim 5.3. Sultanahmet Meydanı ve Çevresi (Kaynak: www.sanattarihivearkeoloji.com)

Sultanahmet Bölgesi, Ayasofya Müzesi, Sultanahmet Camii, Mimar Sinan'ın Haseki Hürrem SultanmHamamı, III. Ahmet Çeşmesi, padişah türbeleri, Yerebatan Sarnıcı gibi taşınmaz kültür varlıklarının oluşturduğu alanı kapsamaktadır. Sultanahmet Bölgesi kentsel arkeolojik sit alanı statüsüne sahip olduğu anıtsal eserleri ile ticaret ve turizm işleviyle yaşamaktadır.

5.1.2. Tarihsel Gelişimi

Resim 5.4.: Sultanahmet (Kaynak: İstanbul Ansiklopedisi, s:65, İstanbul)

"Sultanahmet Külliyesi çevresinde Kabasakal Caddesi yönünde Mozaik Müzesi, Halı Müzesi, Sultanahmet parkında Haseki Hamamı, bugün otel olarak kullanılan Eski Sultanahmet Cezaevi(1918-1919), bu arada ilk cami olan Firuz Ağa Camii semtteki önemli eser ve yapılardır.

Sultanahmet Bölgesi tarihsel süreç içinde Roma, Bizans ve Osmanlı olmak üzere, her üç dönemde de kentin merkezi konumundadır. Bölge, büyük ölçüde değişime uğrasa da tarihi, toplumsal ve kültürel değerleri ile günümüze kadar ulaşmıştır.

Roma döneminde bugünkü Sultanahmet Meydanı'nda, 196 yılında Septimus Severus tarafından başlanan ve I. Constantinus döneminde (324-337) bittiği kabul edilen Hipodrom bulunmaktadır. Hipodrom'un, Roma döneminde kentin günlük yaşamında en görkemli, hareketli mekanlardan biri olarak, büyük önemi vardır.

Bizans Dönemi'nden günümüze kadar gelmiş anıtların en eskilerinin toplandığı bu bölgede Hipodrom'un spinası(bugün Sultanahmet meydanın tam ortasından geçen çizgi) üzerinde yer alan Örme Sütun, Burmalı Sütun, Dikilitaş, 1939-1942 kazılarında ortaya çıkan Antiohos Sarayı(5. yy) ve Filoksenus Sarayı'nın sarnıcı olan sonraki adıyla Binbirdirek Sarnıcı, alanda Bizans döneminden bugüne ulaşan en önemli eserlerdir.

1453'te kentin Osmanlılara geçmesinden sonra Hipodrom ve çevresi At Meydanı olarak anılmaya başlanmıştır. Fetihten hemen sonra harabelerle dolu olan yörenin hemen imar edilmediği burada cirit, gürz talimleri yapıldığı, imar hareketleri ve yapılaşmanın önce 16. yy'da İbrahim Paşa Sarayı'nın yapımıyla başladığı, 1555'te Hürrem Sultan'ın Mimar Sinan'a yaptırdığı çifte hamamla sürdüğü, 17. yy'ın başlarında meydanın çevresinin konaklarla dolduğu, nihayet I. Ahmet döneminde(1603-1617) Sultanahmet Külliyesi'nin yapımına başlanmasından sonra semt daha da önem kazanmıştır.

Sultanahmet semtinin merkezi ve kalbi konumundaki At Meydanı 17. ve 18. yy boyunca, aynı zamanda çeşitli ayaklanmalara karışan kitlelerin, yeniçerilerin toplantı meydanı işlevini de görmüştür.

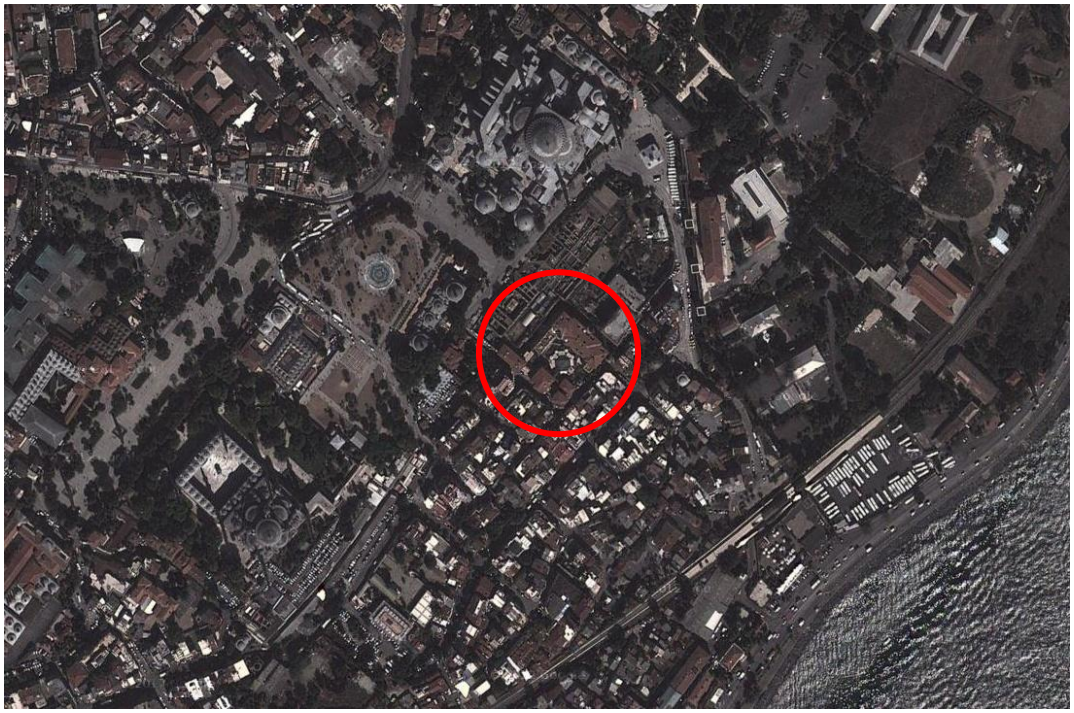
19. yy boyunca Sultanahmet semti şehrin, konakların da bulunduğu seçkin bir semti, Sultanahmet Meydanı da en büyük meydandır. 1863'te Sergi-i Umumi-i Osmani, Sultanahmet Meydanı'nda açılmıştır. 1898'de Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Türkiye'yi ziyaretinin anısına 1901'de Alman Çeşmesi2nin açlışı yapılmış ve bu vesile ile Hipodrom alanı düzenlenmiş ve ağaçlandırılmıştır.

20. yy gelindiğinde konaklar,anıtlar, Sultanahmet Külliyesi ile önemini koruyan semt, 1919-1920 yıllarında ünlü Sultanahmet mitinglerine de sahne olmuştur. Sultanahmet semti günümüzde, İstanbul'un bir bütün meydana getirdiği Ayasofya Meydanı ile birlikte en turistik bölgesidir."(İstanbul Ansiklopedisi, s:64-65. İstanbul)

5.2. Sultanahmet Cezaevinin Konumu ve Tarihsel Gelişimi

5.2.1. Konumu

Sultanahmet Cezaevi, Eminönü İlçesi'nin Sultanahmet Semti'nde 67 pafta, 58 ada, 1-2 No'lu parsellerde, Haseki Hürrem Hamamı'nın güneyinde, Kabasakal, Tevkifhane ve Kutlugün sokaklarının çevrelediği büyük arsa üzerinde yer almaktadır. Yapının çevresinde Ayasofya Müzesi, Sultanahmet Camii, padişah türbeleri gibi taşınmaz kültür varlıkları bulunmaktadır.

Resim5.5.: Tarihi yarımada içinde Four Seasons Otel'in (Sultanahmet Cezaevi) Konumu (Kaynak: maps.google.com)

Resim5.6.: Four Seasons Oteli’nin Genel Görünümü (Kaynak: Cezaevi'nden Otel'e, Yapı Dergisi)

5.2.2. Tarihsel Gelişimi

1880'de çıkarılan Nizamname'ye kadar olan dönemde cezaevi olarak, başka amaçlar için yapılmış devlet binaları kullanılıyordu. 1880'de çıkarılan "Memalik-i Mahrusa-i Şahane'de Bulunan Tevkifhane ve Hapishanelerin İdare-i Dahiliyelerine Dair Nizamname" ile yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu tüzükle hükümlü ve tutukluların günlük yaşamları ve dışarı ile ilişkileri düzenlenirken, hükümlülere çalışma zorunluluğu getirilmiştir. Bu ilkeler ışığında Sultanahmet'te Hapishane-i Umumi sivil cezaevi inşa edilmiş ve bu yapı 1982'ye kadar hizmet vermiştir.

5.2.3. Tarihte Cezaevi ve Çevresi

"Sultanahmet Cezaevi'nin bulunduğu alan, Bizans İmparatorluğu'nun ilk çağdan itibaren başkent olarak benimsediği Byzantion sitesindeki ilk saray kompleksinin sınırları içinde yer almaktadır. Literatürde, İmparator Evi, Büyük Saray, Hipodrom Sarayı, Eski Saray gibi isimlerle tanımlanan bu saray, I. Konstantinos'tan (324-337) başlayarak en önemli binaları olan Daphane, Magnaura, Khalke bu dönemde inşa edilmiştir.

Uzun yıllar boyunca bakımsız bırakılan hatta bazı yapı bileşenleri sökülerek başka yapılarda kullanılan Büyük Saray, 1400'lü yıllarda harabeye dönüşmüştür. 1453'te İstanbul'un Türkler tarafından fethi sırasında, Ayasofya ve çevresinin yıkıntılarla dolu bir arsa görünümünde olduğu, çeşitli yayınlarda geçmekte ve 19. yüzyılın başlarında ortadan kalktığını bilinmektedir.

1845 yılında Sultan Abdülmecid'in isteği üzerine G.Fossati, Büyük Saray arazisinin doğu kesiminde -anılan parsel üzerinde- Darülfünun binasının inşaatına başlamış ve bina ilk olarak 1877'de Meclis-i Mebusan olarak açılmıştır. Bir süre sonra Adliye Nezareti'ne ve son olarak Adliye Sarayı'na dönüştürülmüş ve bina Aralık 1933'te yanmıştır.

Çevredeki büyük yapıların yanında yer alan mütevazi mahallelerin oluşturduğu bölge, 1912'deki İshak Paşa yangını ile fetih zamanındaki harabe haline dönmüş, daha sonra Henri Prost'un nazım planında da arkeolojik park olarak korunmaya çalışılmıştır.(Harita 5.2)

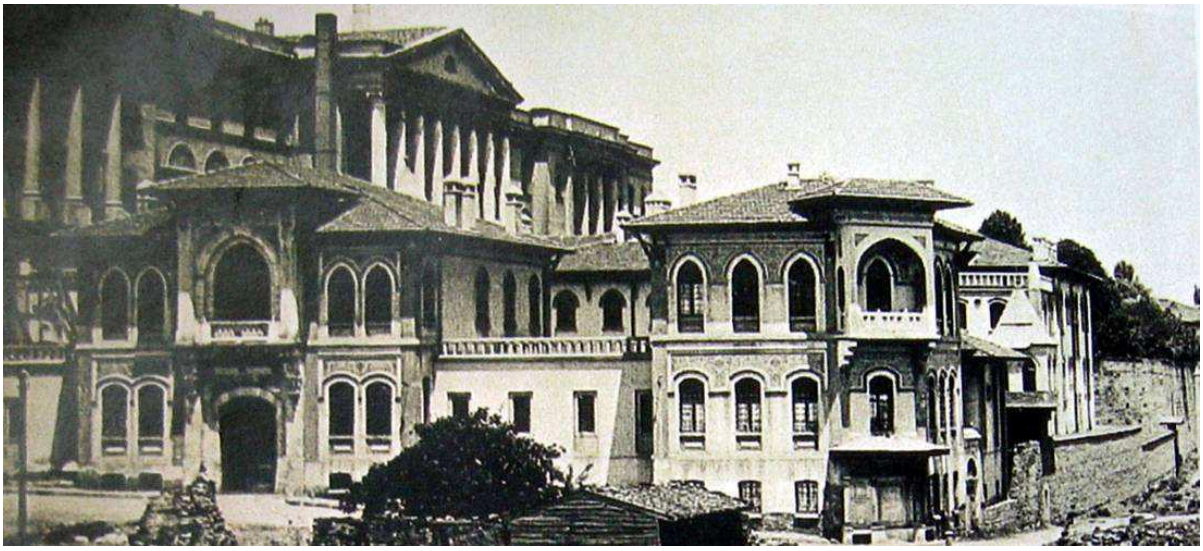
Ancak gerek arkeolojik çalışmaların yetersizliği , gerekse hiçbir şey yapmaksızın "boş tutma" ilkesi koruma için uygun olmadığından bölge yakın tarihe kadar plansız ve çarpık yapılaşma ile karşı karşıya kalmıştır."(ÖZÜEKREN, 1997)

Harita 5.1.:Alman Mavileri Meclis-i Mebusan (Kaynak: Fatih Belediyesi Harita Arşivi)

Harita 5.2.: İshak Paşa Yangın Yeri Haritası (Kaynak: Atatürk Kitaplığı)

Resim5.7.: Yapı ilk olarak Meclis'i Mebusan olarak açılmıştır.(Kaynak: "Cezaevi'nden Otele", Yapı Dergisi)

Resim 5.8.: Sultanahmet Camii'nden Cezaevine Bakış (Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü 1937\1938)

Ayasofya Parkı ve Otel olarak Kullanılması Önerilen Cezaevi'nin konumu

Resim5.9.: Sultanahmet Cezaevine Bakış(Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi IV. No'lu Kurul)

5.2.4. Yapının Yapım Yılı

Kabasakal, Tevkifhane ve Kutlugün sokaklarının çevrelediği büyük arsa üzerinde yer alan yapı, Tevkifhane Sokağı'na açılan giriş üzerinde bulunan mermer kitabede "Dersaadet Cinayet Tevkifhanesi 1337" ibaresi yer almakta ve buna göre cezaevi 1918-1919 yıllarına tarihlenmektedir. Gaspare T. Fossati tarafından 1845'te yapımına başlanan, sonradan Adliye olarak kullanılan Darülfünun Binasının hemen yanında inşa edilen hapishane 1982 yıllına kadar hizmet vermiştir.

Resim5.10.:Hattat İsmail Hakkı Altunbezer'e ait Eski Sultanahmet Cezaevi üzerindeki celi sülüs kitabe

Resim5.11.:Mermer Kitabenin Restorasyon Sonrasındaki Bugünkü Durumu (Ocak 2013)

5.2.5. Yapının Mimarı

Sultanahmet Cezaevi binasının kimin tarafından yapıldığı kesin olarak belli değildir. Ancak yapıdaki dönemsel özelliklerden yola çıkarak, kimi kaynaklarda Mimar Kemaleddin Bey, bazılarında ise Mimar Vedat Tek'in adlarından söz edilmektedir.

5.2.5. Yapının Mimari Özellikleri

"Cezaevi, genel hatlarıyla, bir iç avluyu doğu ve batı yönlerinde kuşatan iki ana kitleden meydana gelmiştir. Söz konusu kitleler bir bodrum kat üzerine oturan kısmen bir, kısmen iki katlı olarak tasarlanmıştır. Sıvalı duvarlar tuğla ile örülmüş, ahşap çatı kiremitle örtülmüştür. Avlunun batısında, Tevkifhane sokağı boyunca gelişen kanadın ekseninde cezaevinin girişi yer alır. Girişin yer aldığı idari birimleri içerdiği anlaşılan iki katlı bölüm, cepheden ileri doğru çıkarılmış, ayrıca girişin üzerindeki mekan konsollarla tekrar ileri çıkarılarak ve düşeyde de kitleden koparılarak girişe anıtsal bir görünüm kazandırılmıştır.

Girişi izleyen sofa avluya kadar devam etmekte, söz konusu bölümde geleneksel sivil mimarinin orta sofalı plan tipinden yararlanıldığı görülmektedir. Giriş bölümünün yanlarındaki tek katlı kesimlerden soldaki, hamamı barındırır. Batı kanadının sağ(güney) ucu,(Tevkifhane ve Kutlugün sokakların kesiştiği köşe) pahtlanarak buraya 1203/1788 tarihli Nakşidil Sultan Çeşmesi yerleştirilmiştir. Çeşmenin bulunduğu pahlı köşeden biraz ileride , Kutlugün sokağı üzerinde cezaevinin mescidi bulunur.

Kapasitesinin 1000 kişi olduğu bilinen cezaevi, birçok koğuşun yanı sıra, bir revir ile çocuklar ve kadınlar için özel bölümleri de bünyesinde barındırır. Zaman içinde, büyüyen ihtiyaca cevap verebilmesi için tadilata ve ilavelere sahne olan yapının doğu kanadında, koğuşlar ve diğer birimler uzun koridorlar boyunca sıralanmaktadır.

Dış cephede oldukça çini kullanılmasına karşın , içte, sadece mescidin çini kaplı olduğu, bunun dışında çini bezemeye hiç rastlanmadığı görülmektedir. Silme ve saçak detayları da oldukça hareketli bir görünüm sergileyen binalar, çini süslemeleriyle de renklilik kazanmışlardır. Dış cephede Tevkifhane ve Kutlugün sokaklarına cepheli bölümlerin saçak hizasında ve pencere alınlıklarında çini kullanılmıştır, ilk bakışta firuze renginin hakim olduğu çinilerde, beyaz zemin üzerinde kırmızı, lacivert ve yeşil renk başarıyla uygulanmıştır. Yapıda genelde üst kat pencerelerinin sivri, alt kat pencerelerinin basık kemerli oldukları, çini alınlıkların bu pencerelerin konuma göre (tek, ikiz, üçüz) düzenlendikleri görülmektedir. Kompozisyonlar genelde aynıdır. İnce kıvrık dallar üzerindeki rumiler, bunların oluşturdukları palmetler ve aralarındaki yaprak ve hatayilerden meydana gelen bitkisel kompozisyonlar kullanılmıştır. Bunların yanında Tevkifhane Sokağı'na bakan koğuşların bulunduğu bölümde, sivri kemerli, ve madeni kepenkli pencerelerin arasında, saçak konsollarının iki yanında, sıvaya gömülmüş, firuze altıgen ve lacivert üçgen çinilerin oluşturduğu yıldız motifleri dikkat çekmektedir.

Değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiş mescit ise küçük örtülü, kare planlı, kırma çatılı, özenli bir yapıdır. Duvarları süpürgelikten, normalden daha yüksekte başlayan pencerelerin alt hizasına kadar çini kaplıdır." (ARLI, s:65-66)

5.2.6. Yapının Üslubu

Yapı, mimarlık tarihinde "Birinci Ulusal Mimarlık" adıyla da anılan dönemde (1918\1919) hatta bu döneme geçiş süreci anlayışı içerisinde, Türk Neo-Klasiği üslubunda tasarlanmıştır. Aynı üslup dönemine ait diğer yapılarda olduğu gibi, burada da özellikle cephe düzenlemesine ve bezemesine önem verildiği dikkati çekmektedir. İki ana kitle oluşan yapı, dönemin idare binaları B-C-D bloklarının bulunduğu kitle ve koğuşların bulunduğu A blok ile bir avlu içindedir. Tevkifhane Sokağa bakan cephedeki konsolların yer yer ileri çıkartılmış ve yapıya anıtsal görünüm katmıştır. Yapıda; geniş saçakların kullanımı, her katta farklı pencere formlarının olması, bu kemerli pencerelerin üst kısımlarında klasik Türk çinilerinin kullanılması, giriş kapısı üzerindeki mukarnaslı başlık, teraslar, ön cephedeki simetriliğin hareketliliği ve bir diğer belirliyici özellik olan kulelerin kullanılması yapının Neo-Klasik öğelerini göstermektedir.

5.3. Rölöve -Restitüsyon ve Restorasyon Projesi ve Otel Olarak İşlevlendirilmesinin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Yapı 1982 yılına kadar cezaevi olarak işlevini sürdürmüştür. Bu tarihten itibaren Sultanahmet Turizm A.Ş. ile Turizm Bakanlığınca 1991 yılına kadar Eminönü Belediyesi ve Jandarma Birliğince arşiv, hurda deposu ve çöplük olarak kullanılmıştır. Sultanahmet Turizm A.Ş. tarafından kongre oteli olmak üzere kiralanmış, ancak daha sonra bu firmanın üst düzey yöneticileri değişmiş ve yatırımcı Enternasyonel Turizm Yatırım A.Ş. olmuştur. Bu firmada Kanadalı otel zinciri ile anlaşarak işletmeyi Four Seasons İnternational'a devretmiştir.

Resim5.12.: Rölöve-Restorasyon Çalışmalarının Öncesinde Alanın Durumu
(Cezaevi'nden Otel'e, Yapı Dergisi, Mayıs 1991)

Cezaevi yapısı, yaklaşık 1000 kişi kapasiteyle Birinci Ulusal Mimarlık Akımı adıylada anılan Neo-klasik tarzda tasarlanmıştır. 1982'ye kadar özgün işlevinde hizmet veren bu yapı yapılan çalışmalar ile yaklaşık 20.000 m2 arsa üzerine yayılmış 1996 yılında Four Seasons Otel olarak hizmete açılmıştır. Beş yıldızlı otel olarak yeniden işlevlendirilen yapıda toplam 65 farklı büyüklükte oda bulunmaktadır.

Yapı Sultanahmet Turizm A.Ş. ile Turizm Bakanlığı arasında sözleşmenin yapılmasıyla 21 Mayıs 1991 de yapının rölöve çalışmaları başlamış ve çalışmaların sonrasında Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kararıyla "yapının dış çeperi korunarak" ilkesiyle yapım izni alınmıştır.(ÖZÜEKREN, s:101)

Otelin rölöve,restitüsyon ve restorasyon projesi Mimar Yalçın Özüekren ve Kovuk Ltd. Şti. tarafından hazırlanmıştır. İşletmenin değişmesiyle Four Seasons Otel'in standartlarına uygun değişikliklerin yapılmasına karar verilmiştir. Otelin statik projesi Prof.Dr. Kaya Özgen ile Yapı Teknik Ltd. Şti. Tarafında yapılmıştır. Mimar Sinan Kafadar ile Metex Design Group iç mekan projeleri hazırlanmıştır. Mekanik tesisat projeleri Çilimgiroğlu Ltd. Şti. ve elektrik tesisat projesi Elsan tarafından hazırlanmıştır. Peyzaj tasarımı ise Peyzaj Mimarı Deniz Aslan ile DS Mimarlık tarafından birlikte hazırlanmıştır.

5.3.1. Yapının Özgün Mimarisindeki Değişimler

Sultanahmet Cezaevi 1982'ye kadar hizmet vermiş olup zaman içerisinde kullanım şekli değiştiğinden bir takım ekler alarak özgünlüğünden çok şey kaybetmiştir. Bu değişikler(ÖZÜEKREN, s:101)

"1)Kadın erkek ayrımı nedeniyle avlu ve yatakhane bloğu betonarme duvar ile bölünmüş.

2)Özgün halinde koğuş olan yatak birimleri bölünerek hücreye dönüştürülmüş ve ortak ıslak mekanlar yerine, her hücreye wc ünitesi eklenmiş.

3)Avluda mutfak, ısınma merkezi, görüşme mahali, vb üniteler inşa edilmiş. Bazı kapı ve pencere boşlukları tamamen veya kısmen kagir malzeme ile doldurulmuş.

4) Kutlugün Sokağı cephesindeki girişler kapatılmış, çevre duvarları yükseltilmiş. Gözetleme kulesinin pencere ve kapıları örülerek kullanım dışı tutulmuş.

5) Özgün teras çatılar beşik çatıya dönüştürülmüş."

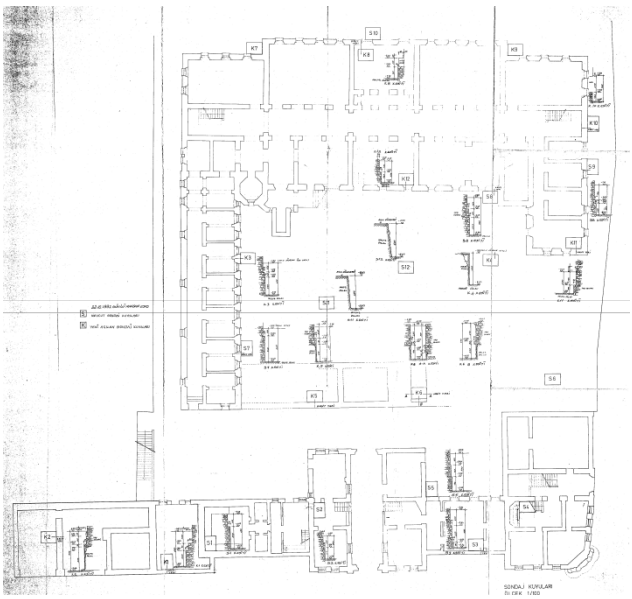
"Anılan eklenti ve değişikliklerden bazıları, bina grubunun özgünlüğüne zarar vermeyen nitelikte ve geri dönüşümü kolay iken örneğin; boşluklu tuğla ile örülmüş pencere ve kapı boşlukları gibi bazıları koruyucu olabilmiş teras çatıların, ahşap beşik çatılarla dönüştürülmesi gibi bazıları ise, taşıyıcı strüktürün dahi zarar görmesine neden olmuştur. Örneğin, "koğuş" ünitesinden, hücre boyutuna geçilerek her hücreye bir WC ünitesi eklenmesi ve tesisat bağlantısı, tüm döşemelerin yaklaşık 20 cm doldurularak yükseltilmesine neden olmuş ve bölme duvarlarının yükü ile beraber, büyük açıklıklı volta döşemelerinin, betonarme kiriş ve tabliyeye dönüşümünü zorunlu kılmıştır. Benzer şekilde, bazı hacimlerdeki işlev değişiklikleri de cepheye yansımış ve örneğin, garaj ve ısıtma merkezi eklentileri, bir yandan Tevkifhane Sokak cephesindeki pencere açıklıklarının değişimine neden olurken, diğer yandan da taşıyıcı strüktürün betonarmeye dönüşümünü gerektirmiştir."(ÖZÜEKREN, s:101)

5.3.2. Arkeolojik İzler, Kalıntılar

"Cezaevi yapısı Büyük Saray kalıntılarının üzerine inşa edildiğinden arkeolojik izler taşımaktadır. Büyük Saray'a ait bilindik en eski yayın 10.yüzyıla ait Törenler kitabı ve bu kitabın öncülüğünde hazırlanan J.Ebersolt'un 1910 tarihli eseri A.Thiers ile birlikte oluşturdukları Büyük Saray restitüsyonu güvenilir kaynaklardandır. 1912 yangını ve 1911 demiryolu geçiş öncesinde yapılmış, özellikle sahil kesimine ilişkin krokileri içeren araştırmalar da mevcuttur. Büyük Saray kalıntılarına ilişkin en kapsamlı çalışma, 1.Dünya Savaşı yıllarında, T.Wiegand tarafından yürütülmüş, çizimleri ise E.Mamboury tarafından üstlenilmiştir.

1935'lerde Prof.Baxter başkanlığında başlatılan arkeolojik kazılarda büyük bir avlu kalıntısı bulunmuş ve burası 1987'de Mozaik Müzesi olarak hizmete açılmıştır.

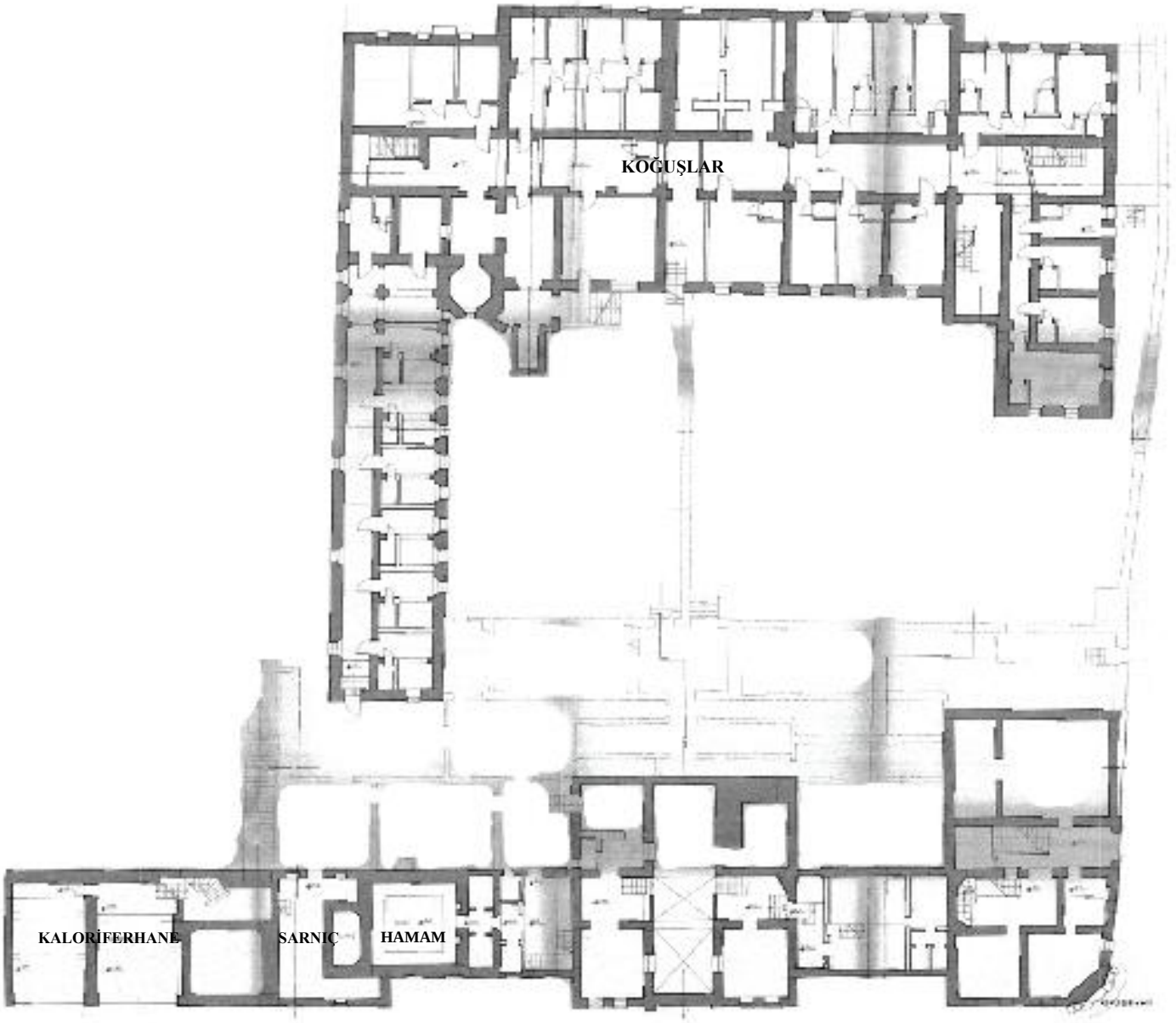
Cezaevi çeperleri içerisine geçildiğinde,orta avlunun toprak niteliğinin belirlenmesi amacıyla, bina içlerinde ve avluda restitüsyona yönelik otuza yakın sondaj çukuru açılmıştır. Sondaj çalışmaları sonrasında, bina içleri de dahil olmak üzere, avlu dolgusu boşaltılmış ve dört yerde antik kalıntı açığa çıkmıştır. Bunlardan birincisi A blok arkasındaki temel tabanı, ikincisi, A blok avlu duvarı yanındaki kapı söve ve lentosu, üçüncüsü, avlunun güney doğusundaki, masif duvar kütlesi görünümünde olup almaşık bir yapıdadır. Dördüncü kalıntı ise hacim niteliğindedir ve C blok altındadır. Yol tarafında kapı ve penceresi bulunan hacim, tonozla örtülüdür. "(ÖZÜEKREN, s:101)

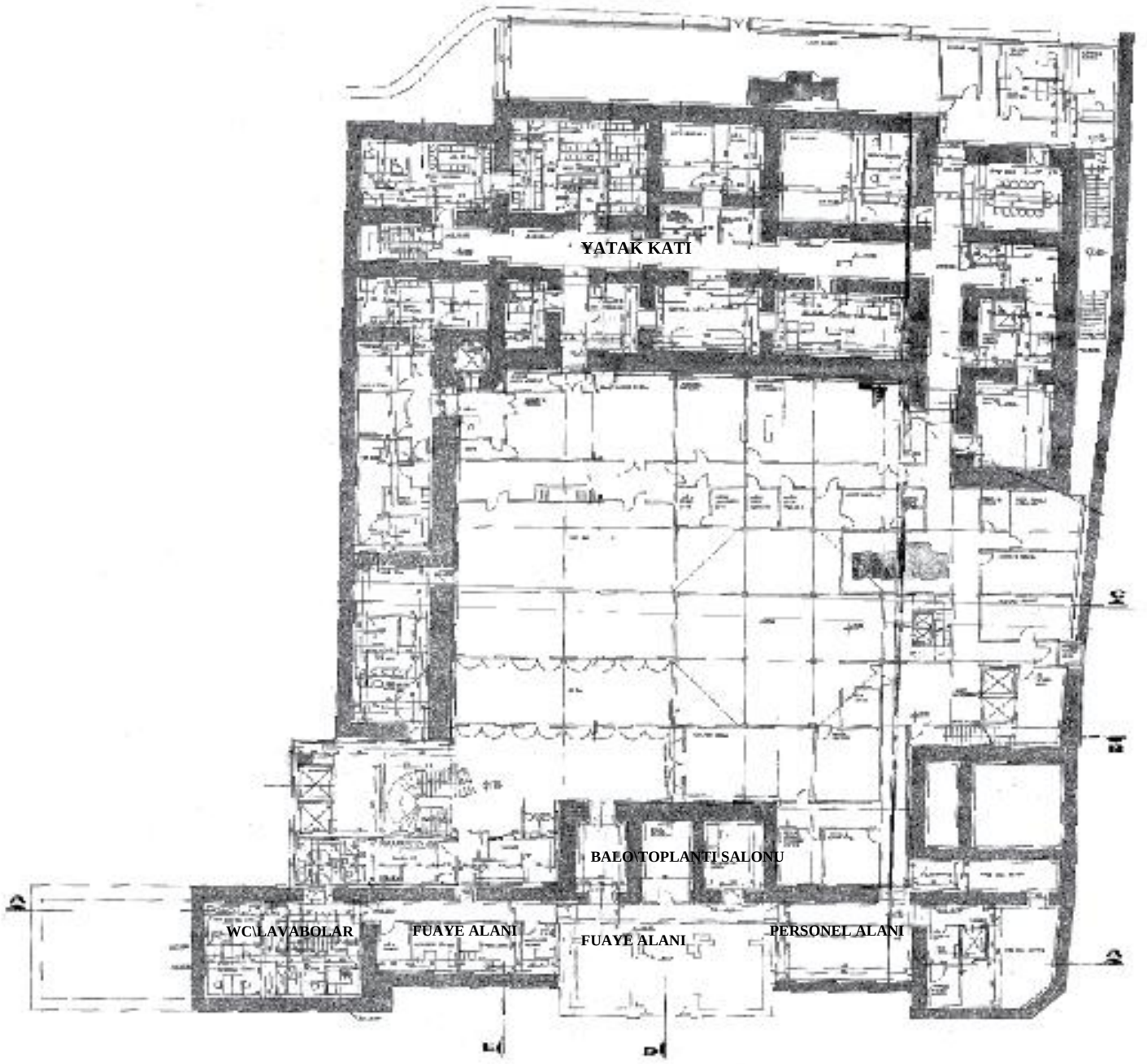
Resim 5.13.: Sondaj Kuyuları (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV. No'lu Kurul)

5.3.2. Planlar

5.3.2.1. Bodrum Kat Planı

Şekil 5.1.: BODRUM KAT RÖLÖVE

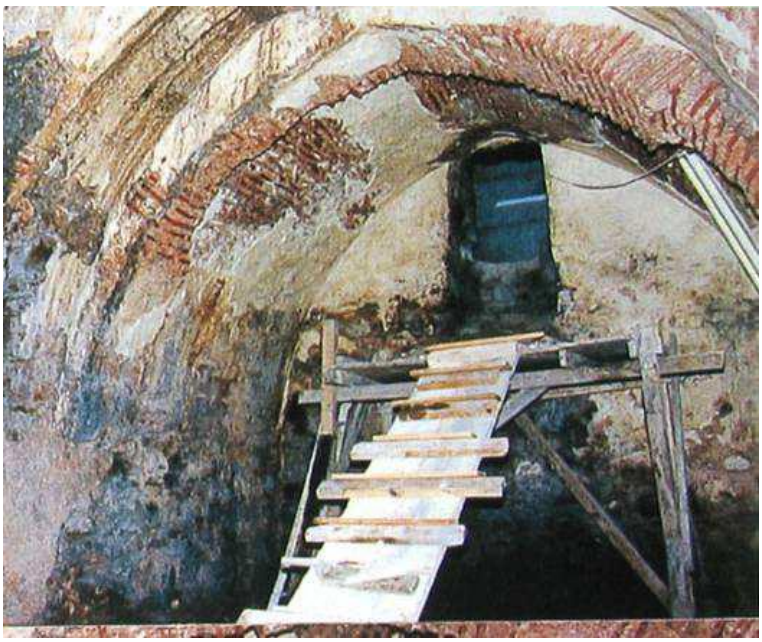

Şekil 5.2.: BODRUM KAT RESTORASYON PROJESİ

Cezaevi olarak kullanılan yapının bodrum katında, B blok kısmında hamam, sarnıç bulunmakta olduğu rölöve planında görülmektedir. Yapılan işlev değişikliğinden sonra otelin toplantı\balo salonu ve servis birimleri, orta avlunun -5.00 kotuna indirilmesiyle sağlanmış bu hacimlerin üstünü oluşturan alan bahçe olarak düzenlenmiştir.

Resim 5.14.: Sultanahmet Cezaevi Bodrum Kat İnşaatı (Kaynak: Ö.ÖZKAN Y.L.T.)

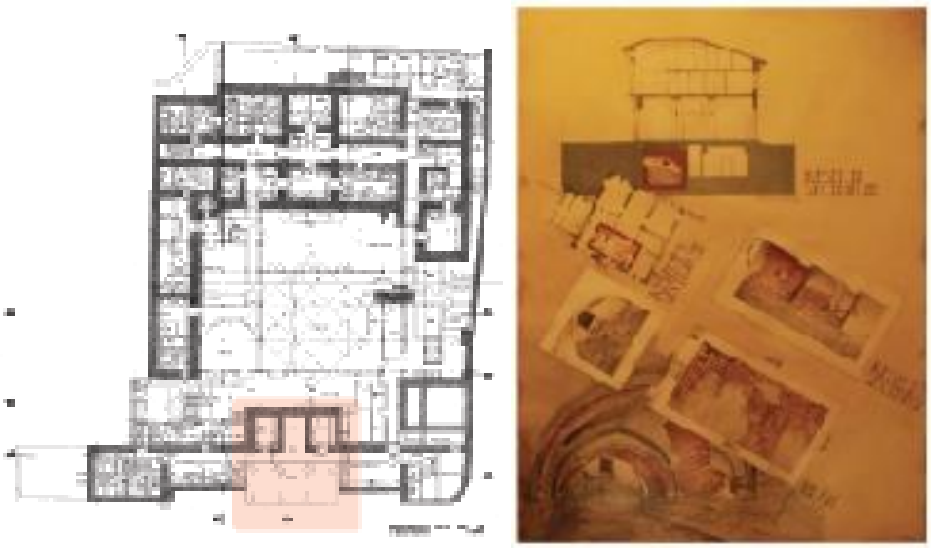

Resim 5.15.: C Blok Altındaki Hacimsel Kalıntı (Kaynak: Cezaevi'nden Otel'e Yapı Dergisi)

Resim5.16.: Bodrum Kat Personel Bölümünde Bulunan Bizans Duvarı (Kaynak: Yapı Dergisi, Cezaevi'nden Otel'e)

Bodrum katta bulunan Bizans duvarı sadece otel personelinin kullandığı alanda sergilenmektedir.

Resim 5.17.: Hacimsel Kalıntının Bodrum Kat Planındaki Yeri ve Duvardaki Kalıntının Bulunduğu Alana Dair Çizimler

Restitüsyon projesine yönelik yapılan sondaj çalışmalarında antik kalıntılar ortaya çıkmıştır. C Blok altında bulunan ve yol tarafında kapı ve penceresi bulunan hacim, tonozla örtülüdür. Üst yapının getirdiği yük ve rutubet nedeniyle kemerlerinde çatlaklar oluşmuştur. İçindeki toprak dolgu boşaltılmış , özgün döşemeye ulaşılmış, üst yapı yükü , betonarme kirişler aracılığıyla çeper duvarlarına aktarılmış ve toplantı odası olarak projelendirilmiştir. Fakat bugün kullanım dışı tutulmaktadır. Giriş

kapısının bulunduğu kısım alçıpan duvar ile kapatılarak duvarın üzerine bu hacimsel kalıntı ile ilgili görsel çizimlerden oluşan tablo yerleştirilmiştir. (Resim 5.17)

Resim 5.18.:Bodrum Kata inen merdiven kısmı(Ocak 2013)

Bodrum katta personel bölümünün ve balo toplantı salonun bulunduğu alana inen daha sonradan yapılmış olan bu merdivenin üstü uzay çatı kafes ile kapatılmıştır.Döşeme granit kaplıdır.

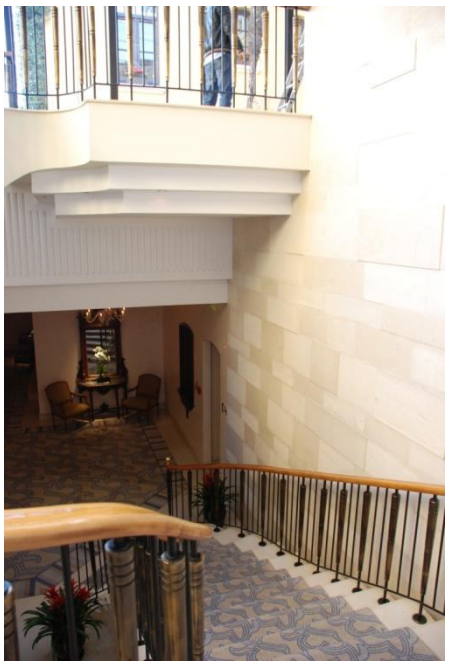
Restorasyon proje kapsamında ve otelin ihtiyaçları açısından bu eklentiler yapılmıştır ve dokuya zarar vermeyen niteliktedir.Balo salonunun bulunduğu alan avlunun hemen altına inşa edildiğinden özgün mekan ilişkilerine zarar vermediği gözlenmiştir.

Resim5.19.: Bodrum Kat Balo -Toplantı Salonu (Ocak 2013)

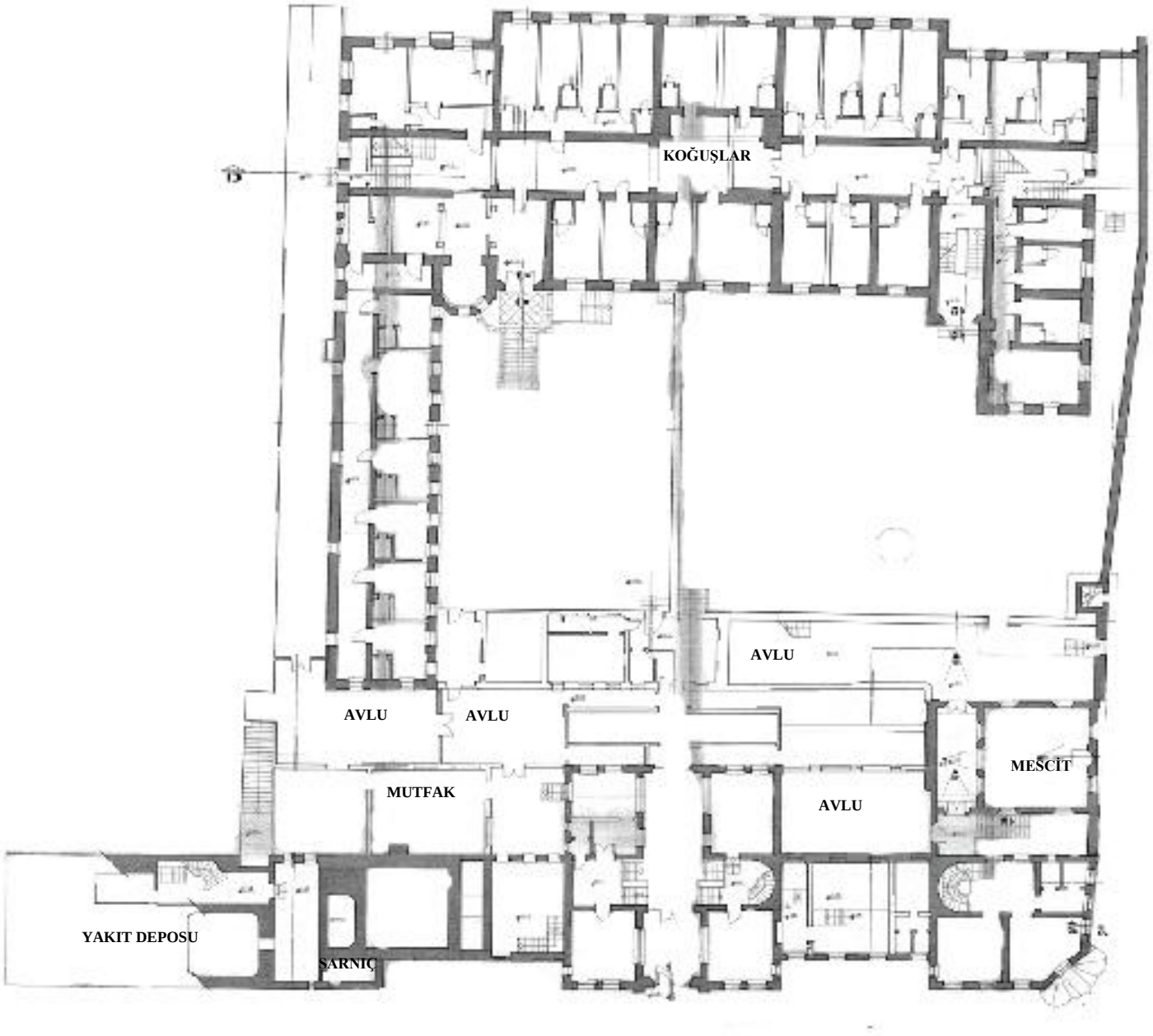

Resim 5.20.: Bodrum Kat Fuaye Alanı(Ocak 2013)

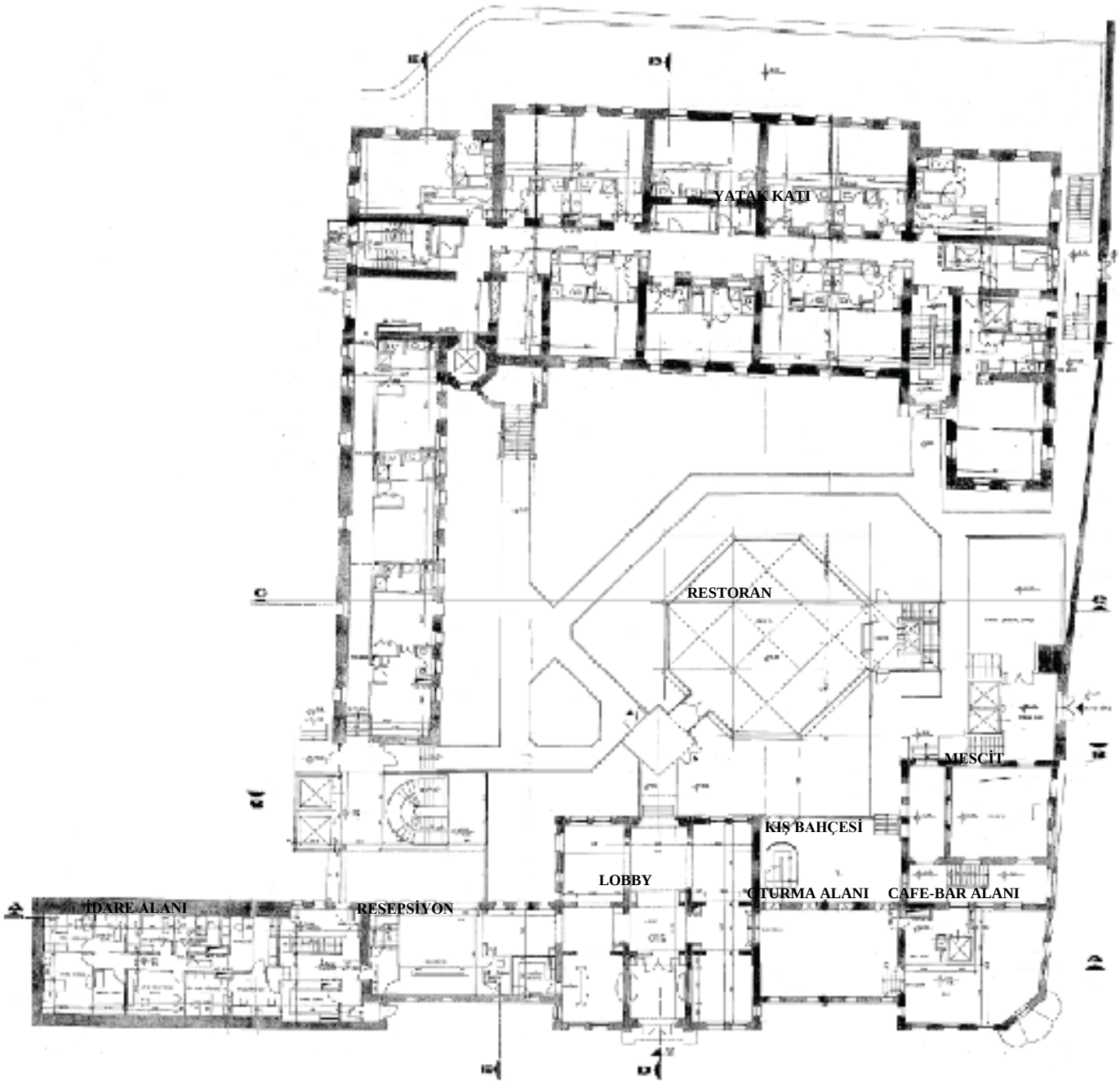

Resim 5.21.: Bodrum Kata İnen Merdivenler(Ocak 2013)

5.3.1.2. Zemin Kat Planı

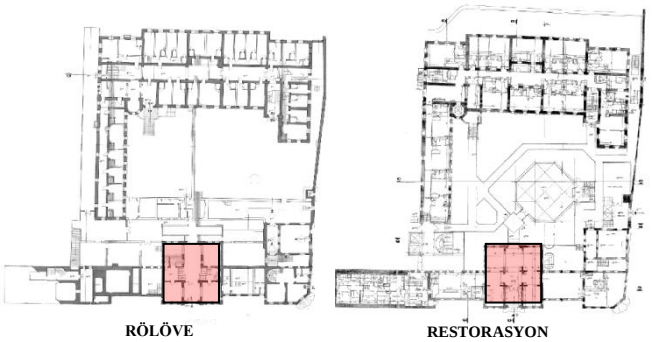
Şekil 5.3.: ZEMİN KAT RÖLÖVE

Şekil 5.4.: ZEMİN KAT RESTORASYON PROJESİ

Şekil 5.5.: Four Seasons Otel Zemin Kat Şeması

RÖLÖVE RESTORASYON

GİRİŞ KISMI

Yapıda; servis girişi, bavul girişi, personel girişi ve ana giriş olmak üzere toplam dört giriş bulunmaktadır. Cezaevi olarak kullanıldığı dönemde ve bugünkü otel olarak kullanımında da giriş zemin kattan sağlanmaktadır. Ana kapıdan giriş ile birlikte ihtişamlı giriş holü sağ ve soldaki lobi bekleme alanları ile karşılaşılmaktadır. Resepsiyon, yatak katlarına ve bahçeye olan sirkülasyon alanı bu girişle sağlanmaktadır. Bu dağılım mekansal ve görsel devamlılığı da sağlanmaktadır.

Yapı özgün işlevi ile kullanılırken yönetim binasının ortasında giriş holünün sağında ve solunda bulunan karşılıklı merdivenler kaldırılmış ve bugünkü haliyle lobi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Merdivenlerin kalkmasıyla koridorlar gelmiştir ve mekanda devamlılık sağlanmıştır.

Resim5.22.: Giriş Holü(Ocak 2013)

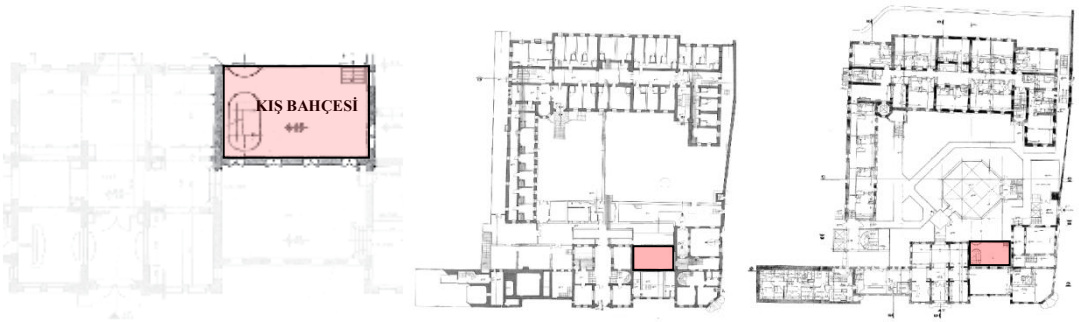
Lobby-bar kısmının arkasında kalan bu kısım Tevkifhane ve Kutlugün Sokağın kesiştiği alan oturma dinlenme alanı olarak tasarlanmıştır.

D Blok köşesinde yer alan Nakşi Kadın Çeşmesi'nin üzerinde bulunan pencere içeriden şömine ve bacasını yapmak uğruna kapatılmıştır. Köşe noktada bulunan bu pencerenin kapatılması doğru bir yaklaşım olmamakla birlikte farklı çözümlerde getirilebilirdi.

Resim 5.23.:İç Mekandan Nakşi Kadın Çeşmesi'nin Köşesi (Ocak 2013)

KIŞ BAHÇESİ - CAFE ALANI

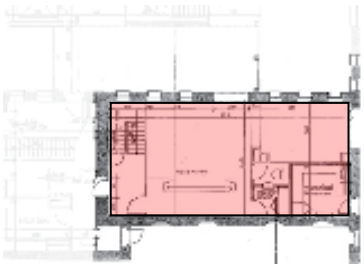

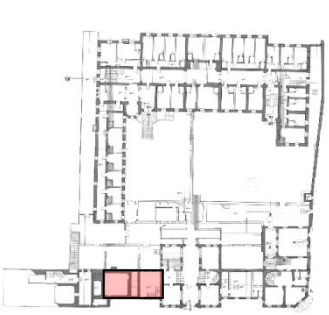
Rölöve de avlu olan bu kısım kış bahçesi olarak işlevlendirmiştir. Mescit ve Bahçe kısmına çıkışların yer aldığı bölüm sirkülasyonun yoğun olduğu alanlardandır. Restoran bölümüne de geçilen alandır.

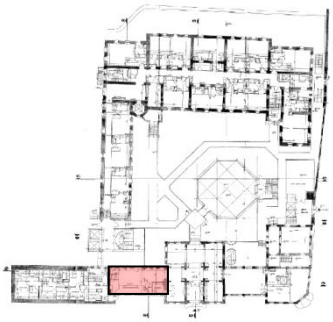
Resim5.24.:Kış Bahçesi(Ocak 2013)

RESEPSİYON ALANI

RÖLÖVE

RESTORASYON

Giriş alanında sola doğru devam edildiğinde oluşturulan koridor ile resepsiyon alanına geçilmektedir. Girişin solunda kalan bu kısım hamam olarak kullanılmaktayken bugün resepsiyon idari kısımların yer aldığı alan olarak kullanılmaktadır. Hamam yapısına ait hiçbir detayın olmadığı gözlenmekte ve otantikliğini bütünüyle kaybettiğini görmekteyiz.

Resim5.25.: Resepsiyon Alanı (Ocak 2013)

LOBİ-BAR ALANI

Resim 5.26.: Lobi-Bar Alanı(Ocak 2013)

RESTORAN ALANI

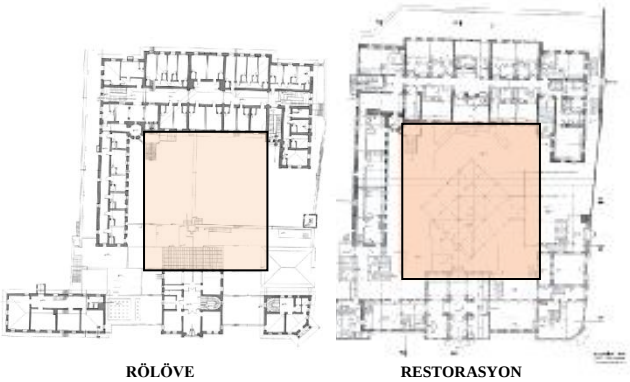

Resim5.27.: Restoran Alanı(Ocak 2013

RÖLÖVE RESTORASYON

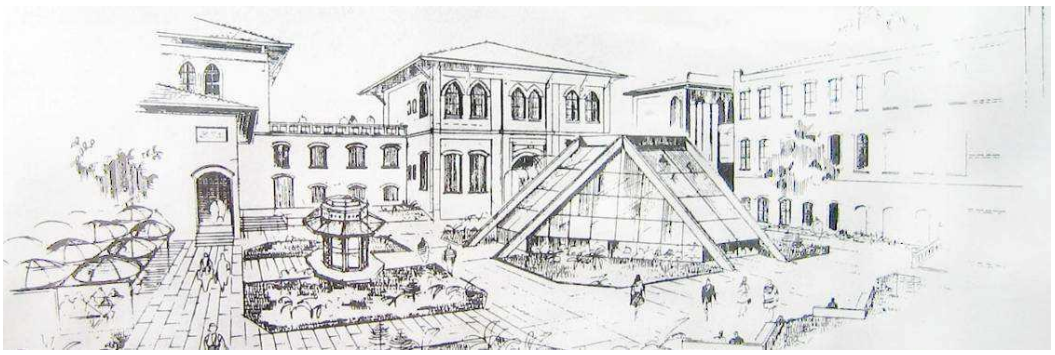
Avlu önceden mahkumların hava aldıkları volta attıkları yer iken bugün restoran olarak kullanılmaktadır. Avlu cezaevi iken de birtakım değişiklikler ile eklentiler almıştır, daha sonradan eklenen kadınlar bölümü dolayısıyla avlu ortadan bir duvar ile ayrılmıştır. Kapasite ve kullanımın farklılaşması nedeniyle avluda mutfak, ısıtma merkezi ve görüşme kısmı gibi ek birimler yapılmıştır. Restorasyon çalışmalarıyla bu eklerinden arınan ve yeni eklenti alan avlu özgünlüğünü kaybederek restoran olarak kullanılmaktadır.

Avlu cezaevi olarak kullanıldığında bitki kullanılmadığı görülmekte iken bugün mevsimine göre açan bitkilerle donatılmıştır. Avlunun odağı restoran olmakla birlikte bahçenin de olabildiğince kullanılması hedeflenmiştir.

Otelin ihtiyaçları doğrultusunda yapılan bu restoran avlu bütünlüğünü bozmuş ve bu teras bahçesinin daralmasına sebep olmuştur.

Resim 5.28.: Avluda Mutfak,Isıtma Merkezi, Görüşme Mahali, vb. Ek Üniteler İnşa Edilmiştir (Kaynak: Arredamento Dekorasyon, Cezaevi'nden Sefaevine Four Seasons Otel, s:103)

Resim 5.29.:Avluda yer alması düşünülen piramidin etüt çalışmaları (Kaynak: "Cezaevi'nden Otel'e", Yapı Dergisi)

Avlu ortasında restoranın bodrum kata alınması için etüt çalışmaları yapılmış ancak avluda sondaj ve boşaltma işlemleri yapılmadığından ve dolayısıyla kalıntı yer ve boyutları bilinmediğinden , bu saydam piramidal kütle bina çeperi ile etkileşimi etüt edilerek restoran olarak değerlendirileceği varsayılmış.

Resim 5.30.: Avluda yer alan restoran bölümü (Ocak 2013)

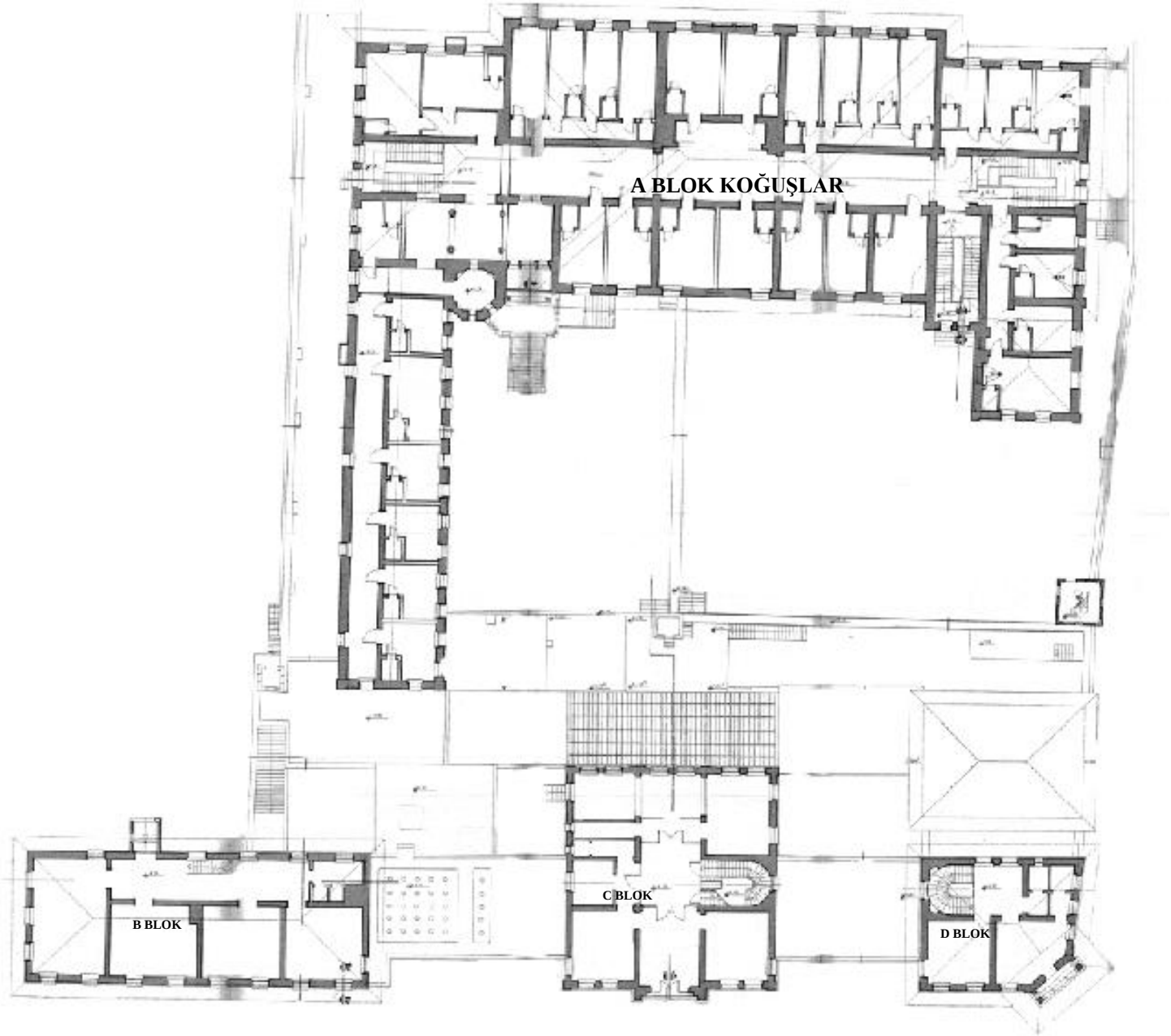

Resim5.31.: Bahçeye Bakış (Ocak 2013)

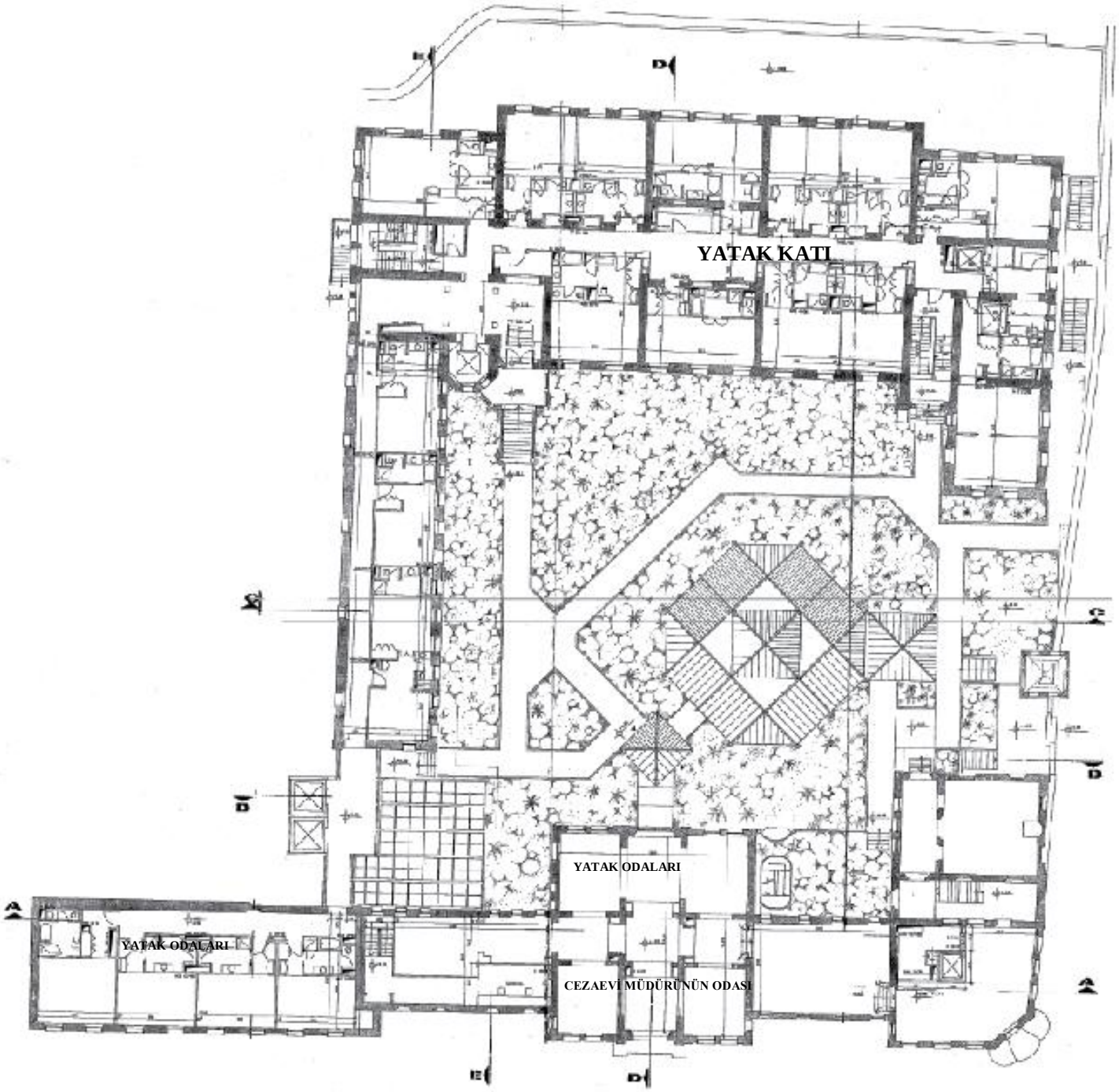
Avlunun odağının restoran olduğu düşünülse de bahçe olarak kullanılması da hedeflenmiştir. Bağlantı yürüme alanları granit küp taşlar ile geçilmektedir. Kullanımın getirdiği zorunluluklar sonucunda bahçenin daha daraldığı gözlenmektedir.

Bahçedeki palladyen taş dokusu bahçenin bittiğini, terra-cotta yüzeyler ise yeni işlevleri ve başlanan yere geri dönmeyi vurgulamaktadır. Aydınlatma elemanı olarak indirekt aydınlatmaya olanak veren taş alınlarla istenmeyen yansımaların engellendiği bir konumlandırma ile hemzemin armatür ve spotlar kullanılmıştır.(ARREDAMENTO: s:110)

5.3.1.3. Birinci Kat Planı

Şekil 5.6.: BİRİNCİ KAT RÖLÖVE

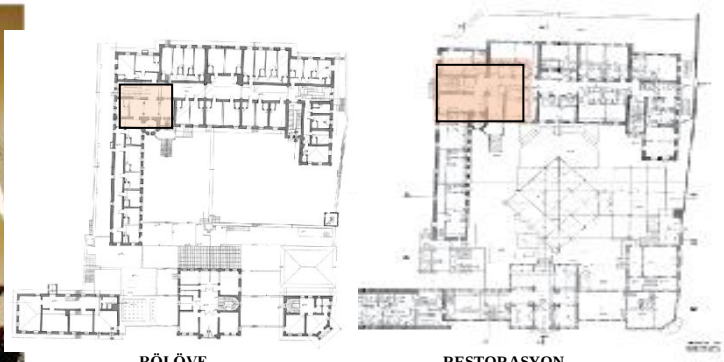

Şekil 5.7.: BİRİNCİ KAT RESTORASYON PROJESİ

RÖLÖVE RESTORASYON

A bloğun köşesinde bulunan gözetleme kulesinin içine asansör yerleştirilmiş ve özgün işlevini kaybetmiştir. Ayrıca konukların kullanıldığı farklı yerlerde bulunan üç tane daha asansör yapıya eklenmiştir.

Bahçeden birinci kata geçiş yapılan giriş kısmı merdivenler orijinal hali ile korunmuş bozulan yerleri yenilenerek değiştirilmiştir. Yeni işlevinden dolayı istenen asansör boşlukları ve duvarları betonarme olarak gerçekleştirilmiştir..

Asansör kapılarında kündekari kepenklerden esinlenilmiş motifleri bulunmaktadır. Burada zeminde bulunan karolar orijinal olup lobinin bulunduğu oturma alanındaki şöminenin bulunduğu alandan sökülerek bu alana yerleştirilmiştir..

Burada cezaevinden geriye kalan 4 adet sütun ve zeminin bir kısmında bulunan renkli mozaiklerdir.

Resim 5.32.: Birinci Kat Bahçeden Giriş(Ocak 2013)

Resim 5.33.: Orjinal Sütun ve Üzerindeki Yazı(Ocak 2013)

Cezaevinden geriye kalan dört adet sütun ve otantikliğini yansıtan üzerinde 'Şöfor Niyazi 1935' yazısı bulunmaktadır. Bu dört sütunun ortasında kalan döşeme mozağı yine cezaevinden kalmadır. Bugünkü işleviyle birlikte iç mekan olarak tamamen değişen bu yapıda sadece bu iki detay dikkat çekmekte ve burada korumada otantiklik görülmektedir.

Resim 5.34.: A Blok Girişinde Bulunan Sütunlar (Ocak 2013)

Resim 5.35.: Koridorlara Bakış (Ocak 2013)

Özgün işlevindeyken kullanım farklılaşmasıyla koğuş sisteminden hücre sistemine geçilmiştir. Hücre sisteminin olması otel işlevini almasını kolaylaştırmıştır.

Oda büyüklüklerindeki artış ile Ablokta mevcut ana akslar terk edilerek , koridorların daralması ile çözülmeye çalışılmıştır.

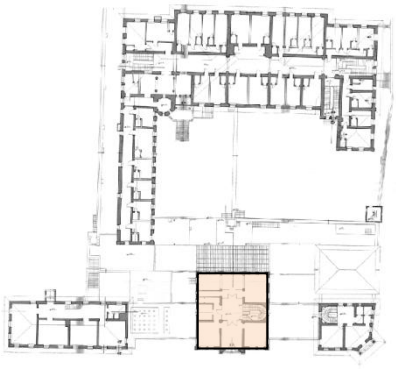
A blok hücrelerin bulunduğu, B,C ve D bloklar yönetimin ve görüşme alanları olarak kullanılmaktaydı. Otel olarak işlevlendirilmesi ile oda yetersizliğinden dolayı bu blokların üst katlarına odalar eklenmiştir.

Resim 5.36.:Geçişi Sağlayan Cam Tüpler (Ocak 2013)

Cezaevi iken D, C, B yönetim blokları arasında bulunan bu teraslar cam çelik konstrüksiyon ile kapatılarak bu cam tüpler ile geçişler sağlanmıştır.

Beş yıldızlı otel standartları gereği aynı kattaki tüm yatak odalarının aynı kotta olma zorunluluğu ve ancak resepsiyondan geçilerek ulaşılabilme şartı bloklar arasına tüp geçitler eklenerek sağlanabilmiştir. Eski işlevi dolayısıyla birbirinden kopuk olan binalar bu yöntemle birbirine bağlanmış ve bütünlük oluşturulmuştur.

RÖLÖVE

RESTORASYON

Cezaevi Müdürünün Odası

O dönemde cezaevi müdürünün odası olarak kullanılan bu odada geçmişe ait hiçbir iz bulunmamakta, cezaevine ait hiçbir şey korunmamıştır.Otelin gereksinimleri gereği C ve B bloğa asma katlar eklenerek tele oda kazandırılması sağlanmıştır. Asma kat sonradan eklenerek bu alanda yatma banyo bölümü konumlandırılmış alt katta oturma bölümü tasarlanmıştır.

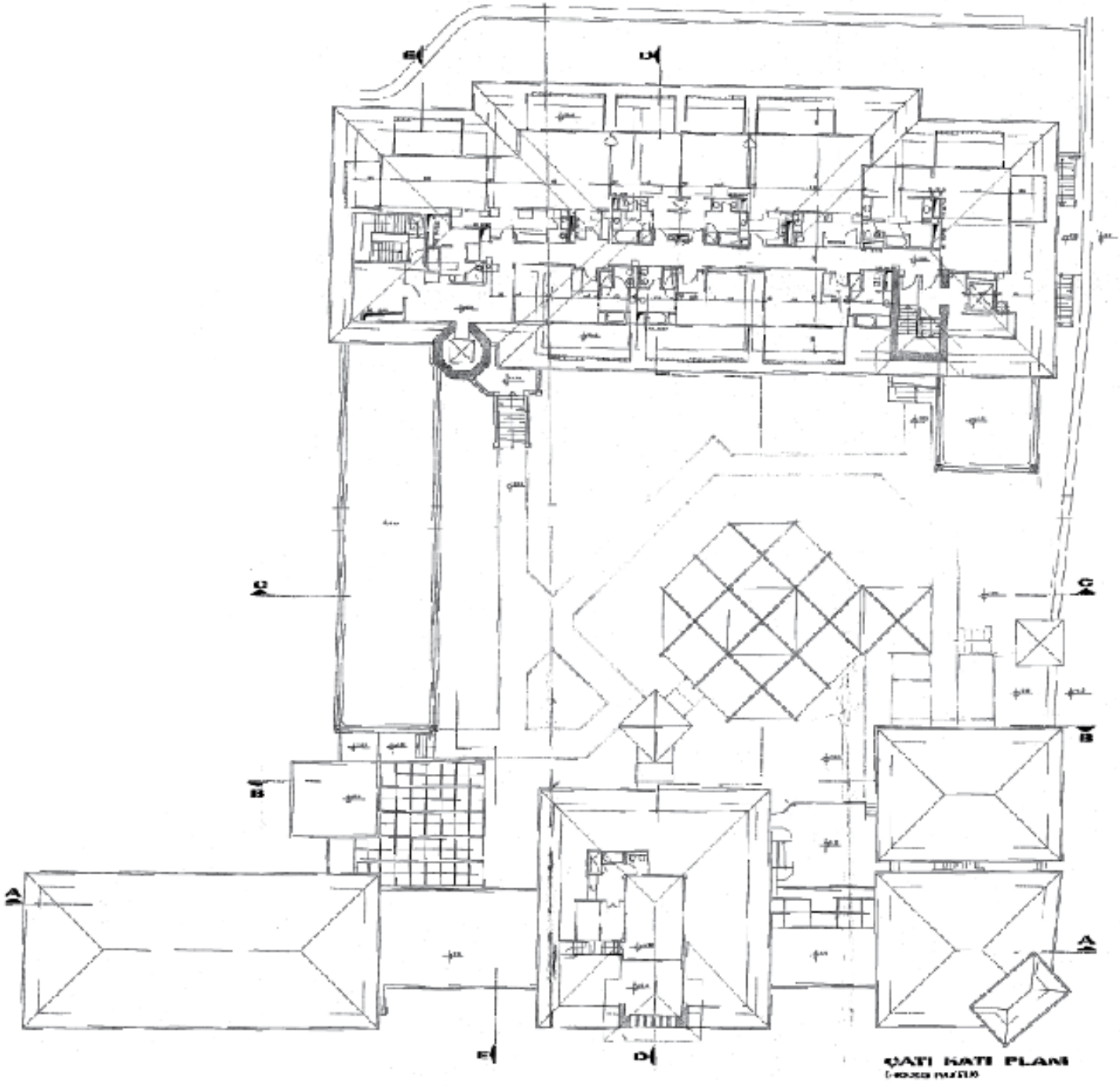
Otantik bir görünüm sağlanmış kullanılan mobilyalar ve dekorasyon ile fakat cezaevi otantikliğinden hiçbir şey barındırmamaktadır.

O dönemde cezaevi müdürü odası iken yeni işlev verilen bu yapı bu oda balayı odası olarak kullanılmaktadır.

Resim5.37.:Geçmişte Cezaevi Müdürünün Odası (Ocak 2013)

5.3.1.5. Çatı Katı Planı

Şekil 5.8.: ÇATI KATI PLANI

Resim 5.38.: Çatıya Bakış (Ocak 2013)

Özgün işleviyle kullanırken de birtakım değişiklikler alan yapı yangın nedeniyle tahrip olmuş çatı konstrüksiyonu ve kaplamaları özgün olmayan şekilde onarılmış ve yenilenmiştir A bloktaki özgün teras çatılar beşik çatıya dönüştürülmüş. Yeni işlevi ile birlikte özgün haline dönmüştür.

Eski durumundaki ahşap oturtma çatı elemanları üstten sızan suların etkisiyle bozulduğunda yenilenmesi gerekmiştir. Ancak bu yenileme sırasında bazı bölümlerde çatı yüksekliğinin yeterli olduğu görüldüğünden, çatının şeklini bozmadan odalar eklenmesi mümkün olabilmiş ve bu eklemede binanın alttaki duvarlarına gelecek yükü fazla arttırmamak ve çatı arası odalarını yerleştirebilmek için, çelik taşıyıcı sistem seçilmiştir. (ÖZGEN, s:104, 1996)

Resim 5.39.: Çatı Katı Odaları (Ocak 2013)

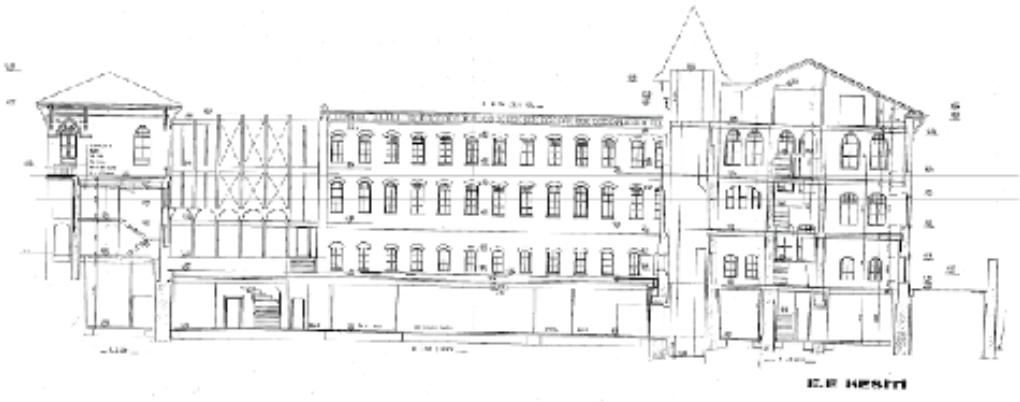

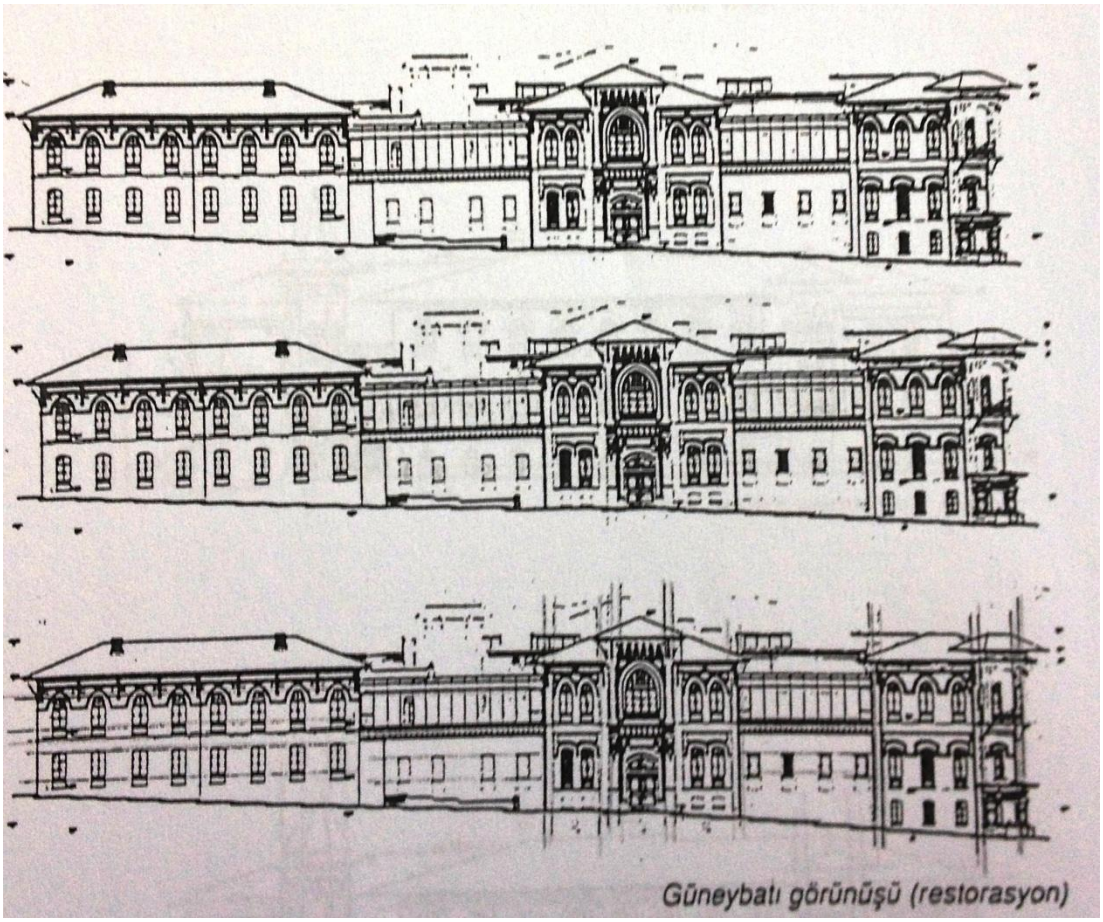
Resim 5.40.: Özgün Teras (Ocak 2013)

5.3.3. Kesitler ve Görünüşler

'Eski yapının çeperi korunarak' ilkesi ile cephelerin olduğu gibi korunduğu ve bu özgünlüğün bozulmadığı görülmektedir bu açıdan başarılı bir örnek olarak değerlendirilmektedir.

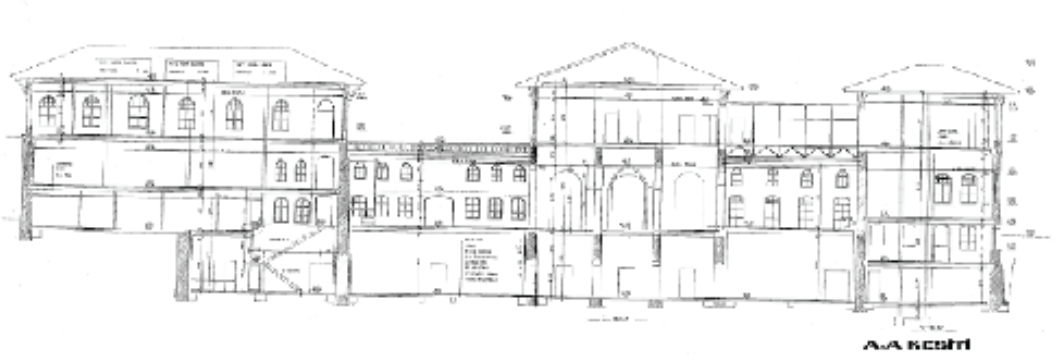

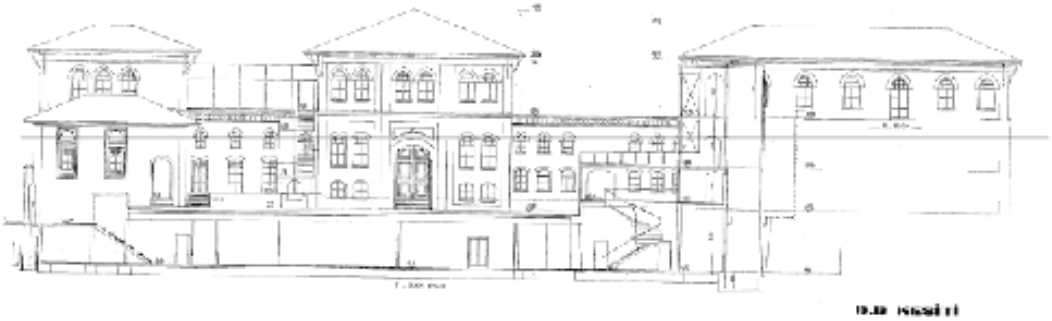
Resim5.41.: Güneybatı Görünüşü(Kaynak: "Cezaevi'nden Otel'e", Yapı Dergisi)

Giriş bölümü, bodrum pencereleri açılan taban ile kaldırım kotundan yükseltilmiştir. Birinci kat hizasından geçen kuşak binayı ,taban ilk bölüm kabul edilse de üç yatay bölüme ayırmaktadır. Girişin üzerindeki bölüm ileri doğru çıkartılmış ve çatıda da yükseltilmiştir.

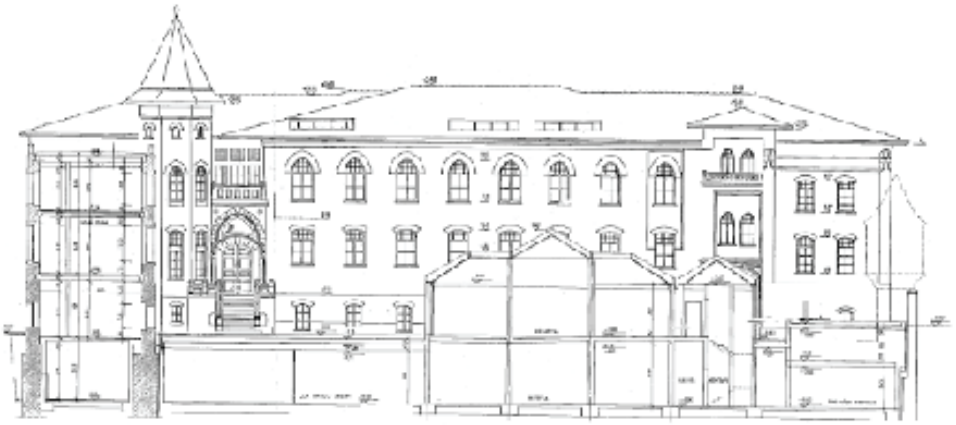
Köşe bölüm ise eğim sebebiyle üç katlı olarak inşa edilmiştir. Son katta çeşmenin bulunduğu kısım kapalı bir balkon olarak öne çıkmaktadır. Balkonun üzerindeki çatı parçası ana kitleden yüksektir. Bina pencere biçimlenişi, çini kaplamaların deseni ve kullanış biçimleri giriş bölümüyle benzerlik göstermektedir. (SIKIÇAKAR, s:112, 1991)

A-A Kesiti

B-B kesiti

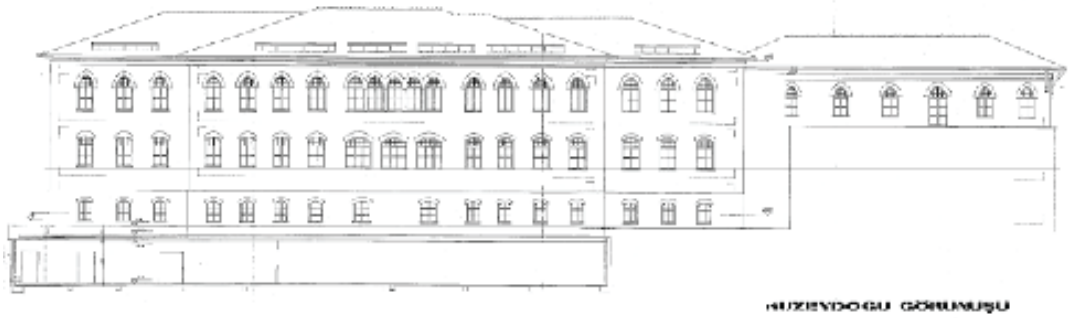
C-C Kesiti

KUZEYBATI Görünüşü

KUZEYDOĞU Görünüşü

5.4. TAŞIYICI SİSTEM ÖZELLİKLERİ

Cezaevi dört bloktan oluşmakta ve tüm bloklarda taşıyıcı sistemi, düşey taşıyıcı elemanlar yığma kagir(bodrum ve üst katlar tuğla) ve döşemelerinde volta sisteminde olduğu gözlenmiştir. Koğuşlardaki alaturka hela taşlarını yerleştirmek, pis su giderlerini oluşturmak için volta döşemenin üzerine dolgu yapıldığı gözlenmiştir. Yenileme/güçlendirme projesi yapılırken düşey taşıyıcıların yeterli olduğu görülmüş ve döşemelerin genelinde özellikle volta döşemelerinde ciddi bozulmalar saptanmıştır.(ÖZGEN, s:104, 1996)

5.4.1. Duvarlar

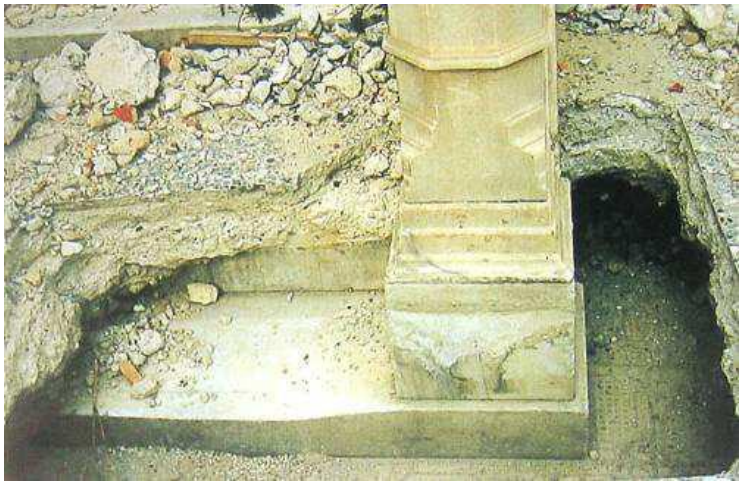
Yapının, bazı hasarlı bölümleri dışında taşıyıcı duvarları korunmuş, yeni işlevinden dolayı istenen asansör boşlukları ve duvarları betonarme olarak gerçekleştirilmiştir. Yapının bodrum kat duvarlarının, özellikle zemin içinde kalan bölümlerinde, bağlayıcı harcın bozulduğu görüldüğünden,tüm taş duvarlar iki yüzlerine hasır donatılı püskürtme beton ve betonarme perdeler eklenerek gerçekleştirilen konsodilasyonla güçlendirilmiş. İki yüzündeki betonarme perdeler taş duvar içinden geçirilen bağlantılarla birbirine bağlanmak suretiyle taşıyıcı duvarlar sandviç kesite dönüştürülmüş. Zemine gelişi güzel oturan taş duvar altlarında ve perde tabanlarında yapılan pabuçlarla tabana oturma, uygun duruma getirilmiş.

Üst katlardaki tuğla duvarlar sağlam bulunmuş sadece gereken yerlerde bozulan eski tuğlalar belirlenerek yenilenmiş. Tuğla duvarların, pencerelerin aralarındaki birbirine yakın, deprem yönetmeliğine uymayan ölçülerdeki ayakları kaldırılarak, yerlerine alt ve üst taşıyıcılarla bağlantılı betonarme kolonlar koyulmuş. Deprem yönetmeliğinde ön görülen uzun ara bağlantısız kagir duvarlar, aralara düşey hatıllar eklenerek güçlendirilmiş. (KAYA, s:104, 1996)

Resim5.42.: Restorasyon Oncesinde Cezaevinde Duvarların Durumu
(Kaynak:Koruma Kurulları Arşivi IV. No'lu Kurul)

Resim 5.43.: Eklenti ve değişikliklerin bazıları bina grubunun özgünlüğüne zarar vermeyen nitelikte (Kaynak: "Cezaevi'nden Otel'e", Yapı Dergisi, s:96)

Resim 5.44.:Gözetleme Kulesi'nin pencere ve kapıları örülerek kullanım dışı tutulmuş (Kaynak: "Cezaevi'nden Otel'e", Yapı Dergisi)

Kutlugün Sokağı cephesinde bulunan pencere ve çevre duvarları güvenlik dolayısıyla kapatılmıştır. Gözetleme kulesinin pencere ve kapıları örülerek kullanım dışı tutulmuştur.

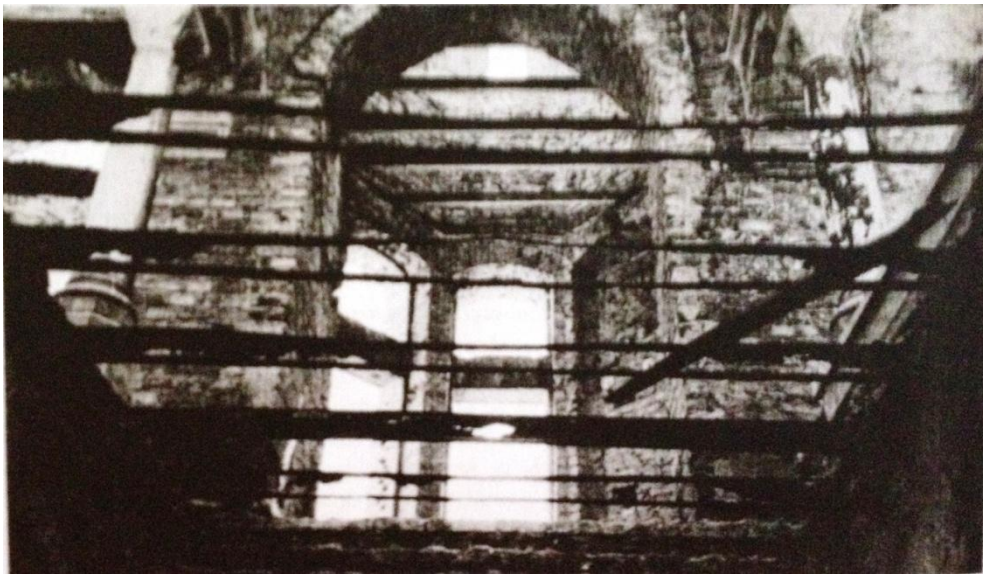
Resim 5.45.: Gözetleme Kulesinin Restorasyon Sonrasındaki Hali (Ocak 2013)

Resim5.46.: Bazı Pencere Boşlukları Kagir Malzeme ile Kapatılmıştır. (Kaynak: "Cezaevi'nden Otel'e", Yapı Dergisi, s:93)

5.4.2. Döşemeler

Yenileme çalışmalarına başlandığında sıvalar ve döşeme kaplamaları kaldırılınca, voltayı oluşturan profillerin büyük bölümünün korozyonla bozularak taşıyıcılık özelliğini yitirdiği, betonarmeye dönüştürülen döşemelerin çoğunun çökmek üzere olduğu saptanmış, bu durumda döşeme sisteminin tümüyle yenilenmesi zorunlu olmuş. Bu kapsamda çeşitli seçenekler değerlendirilmiş, çelik döşeme kirişlerini duvarlardaki bağlantılarıyla yeniden ve gerektiği gibi yapmanın güçlülüğü yanında, yangın güvenliği açısından da sakıncalı olduğu göz önünde tutularak, betonarme döşeme uygun bulunmuş ve geçilen açıklığın büyüklüğüne göre plak ve nervürlü-bloklu döşeme yapılmış. Bunun uygulamasında, duvarın kat hizalarında hatıllar yanında, döşeme içinden duvarın öbür tarafına geçirilen bağlantı elemanlarıyla birbirine, dış yüzlerde ise çelik lamalarla duvara bağlanmış. Bu uygulamanın sisteminde kargir duvar-betonarme döşeme uyumuyla en uygun çözüm olduğu saptanmış.

Resim5.47.: Cezaevi Yapısının Özgün Volta Döşeme Konstrüksiyonunun Kalıntıları (Kaynak: "Cezaevinden 'Sefaevi'ne Four Seasons Oteli", Arredamento Dekorasyon, s:104)

Bilinmiyen bütün tarafları ile

SULTANAHMET CEZAEVİ

AVLUNUN KÖŞESİNDE İZMARİTİNE ZAR ATIYORLARDI

İstanbul'un göbeğinde bir ŞER MERKEZİ

Röportaj: ORHAN KANTOĞLU (Haber Ajansı)

ÜÇÜNCÜ KOĞUŞTAKİ MAHKÛMLAR

Gangster VURAL ile 3 katili Kasımpaşa Soygunu faili firarî Remzi Çetin kaçırmış

Resim 5.48.: Yer döşemeleri (Kaynak: 24 Aralık 1967 Hürriyet Gazetesi)

Yapı Dergi'sindeki iç mekan tasarımcısının söylemiyle; bütün döşemelerin yıkıldığı ve içeride özgün hiçbir şeyin kalmadığını, orijinalin de volta döşeme olan yapılan testler ile putrellerin daha fazla yük taşıyamayacağına karar verilmiş.Yapının birçok mekanda otel işlevinden dolayı asma tavan yapılmasına karar verilmiş. Sprinkler, havalandırma kanalları, duman detektörlerini için bu tavan yapısında bu imkanları sağlamak mümkün olmadığından değiştirilmiştir.

Yapının orijinalinde döşemelerin tamamı renkli mozaikmiş. Bazı döşemlerin harap olduğu gözlenmiş pek çok yerde de mozaiklerin üzerine kalın beton atılmış. Döşemeleri sökmeye çalışırken dağıldığı için mozaikler kullanılmamıştır.

Yapıda bütün döşemler değiştirilmiş ve sadece cezaevinden geriye kalan küçük bir bölüm korunmuştur. Gazetede ki resimde de görüldüğü gibi cezaevi iken zeminde renkli desenli mozaik kullanılmıştır.

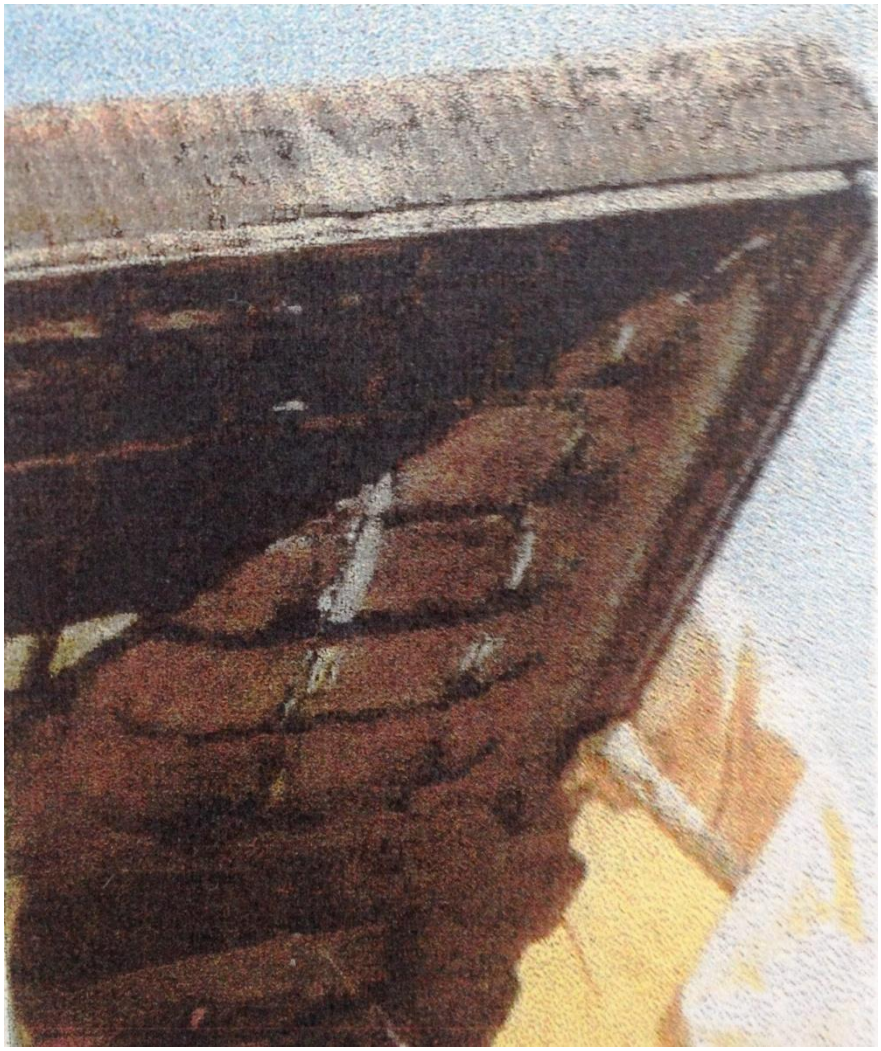

Resim 5.49.: Cezaevi Yapısından Geriye Kalan Mozaikler (Ocak 2013)

5.4.3. Çatı

Eski durumundaki ahşap oturtma çatı elemanları üstten sızan suların etkisiyle bozulduğunda yenilenmesi gerekmiş. Ancak bu yenileme sırasında bazı bölümlerde çatı yüksekliğinin yeterli olduğu görüldüğünden, çatının şeklini bozmadan odalar eklenmesi mümkün olabilmiş ve bu eklemede binanın alttaki duvarlarına gelecek yükü fazla arttırmamak ve çatı arası odalarını yerleştirebilmek için, çelik taşıyıcı sistem seçilmiş. Bu doğrultuda çatı yüzeyi, çatı altındaki taşıyıcı duvarlar üzerine yapılan hatıllara oturtulan, çelik kolonlara mesnetli kırık\eğik kirişlerle oluşturulmuştur. (ÖZGEN, 1996)

Cezaevi olduğu dönemde yangın nedeniyle tahrip olmuş çatı konstrüksiyonu ve kaplamaları özgün olmayan şekilde onarılmış ve yenilenmiştir.

Resim5.50.: Çatı Konstrüksiyon Özgün Olmayacak Şekilde Onarılmış(Kaynak: "Cezaevi'nden Otel'e", Yapı Dergisi)

Resim5.51.: Restorasyon Öncesi Kutlugün Sokağa Bakan Cephesi (Kaynak: Kültür Varlıkları Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lı Kurul)

Resim5.52.: Restorasyon Sonrasında Kutlugün Sokağa Bakan Cephesi (Ocak 2013)

Resim5.53.: Restorasyon Öncesinde A Blok'tan Görünüş (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.54.: Restorasyon Sonrasında A Blok'tan Görünüş (Ocak 2013)

Resim5.55.: Restorasyon Öncesi Giriş Kapısı Restorasyon Sonrasında Giriş Kapısı (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul) (Ocak 2013)

Resim5.56.: Restorasyon Öncesi - Sonrası Giriş Kapısı Üst Kısım (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul) (Ocak 2013)

Resim5.57.: Restorasyon Öncesi A Blok Görünüş(Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.58.: Restorasyon Sonrasında A Blok Görünüş (Ocak 2013)

Resim5.59.: Restorasyon Öncesi Avludaki Eklenti Yapılar (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

1982'lere kadar hizmet veren bu yapı geçen süre içerisinde, kapasite ve kullanım farklılaşması nedeniyle çeşitli eklentilere ve değişikliklere uğramıştır. Avluya sonradan yapılan bu eklentiler kaldırılarak, avluya restoran olarak konumlandırılan kütle yerleştirilmiştir.

Resim5.60.: Restorasyon Sonrasında Avludan Görünüm (Ocak 2013)

Resim5.61.: Kadınlar ve Erkekler Koğuşunu Birbirinden Ayıran Beton Duvar(Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Zamanın sürekliliğinde çeşitli değişiklikler alan bu yapı avludaki kadınlar erkekler koğuşlarının ayrıldığı beton bir duvar örülmüştür. Bu duvar yenileme restorasyon projesi ile birlikte kaldırılmıştır.

Resim5.62.: Koğuşları Birbirinden Ayıran Duvar (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.63.: Cezaevi Yapısının Tevkifhane Sokak'a Bakan Cephesi (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.64.: Restorasyon Öncesi ve Sonrası Tevkifhane Sokak'a Bakan Giriş Kapısı (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul) (Ocak 2013)

Resim5.65.: Restorasyon Öncesi ve Sonrası Mihraptan Görünüş (Ocak 2013) (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul) (Ocak 2013)

Mescit yapısı kare planlı kırma çatılı olup hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir.Pencere altlarına kadar çini kaplıdır. Mescit ile avludan giriş sağlandığı gibi dışarıdan da bir girişi bulunmakta ve halka açık olarak günümüzde de hala kullanılmaktadır.

Resim5.66.:Restorasyon Öncesi ve Sonrasında Mescit'in Giriş Kapısı(Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul) (Ocak 2013)

Resim5.67.: Yapının Dışından bir Görünüm (Kaynak: Koruma Kurulu Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.68. : Tevkifhane Sokak'tan Görünüş (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

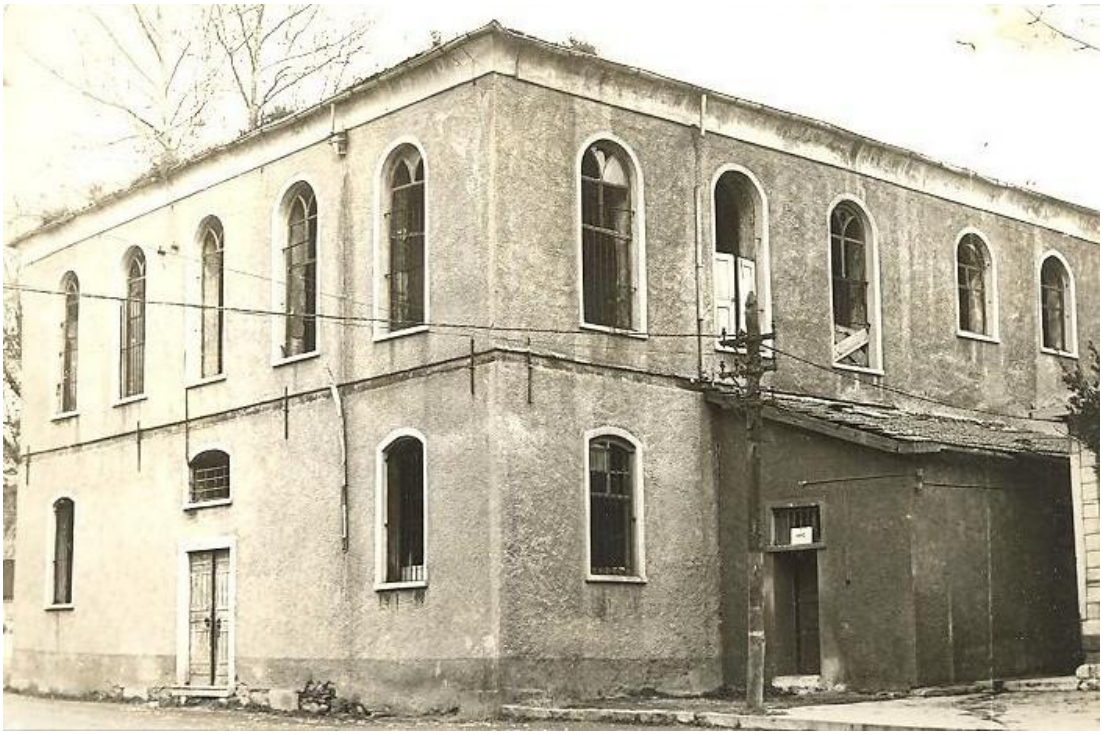
Resim5.69.: Restorasyon Öncesi Duvarların Durumu (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

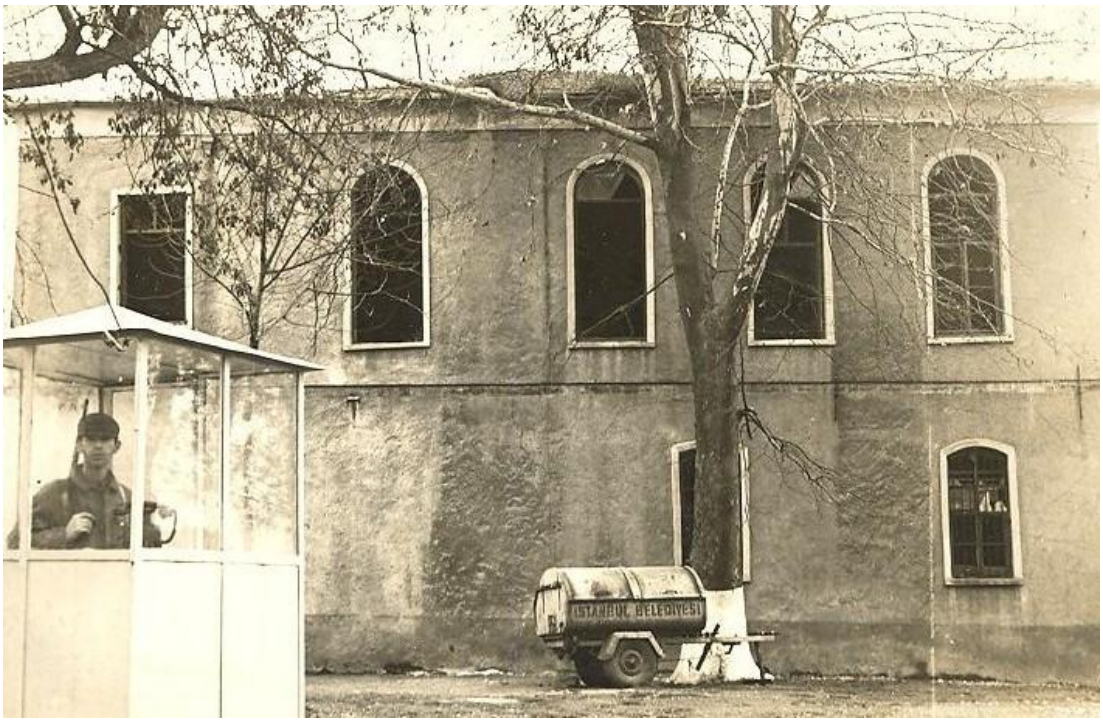

Resim5.70.: Restorasyon Sonrasında Duvardan Görünüm (Ocak 2013)

Resim5.71.: Şadırvan (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

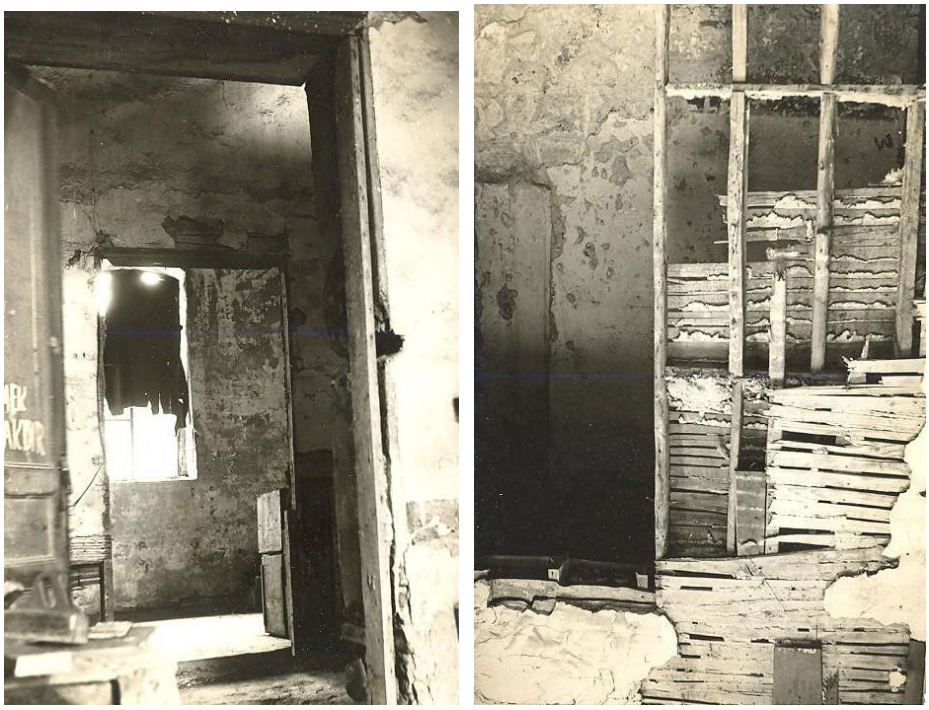

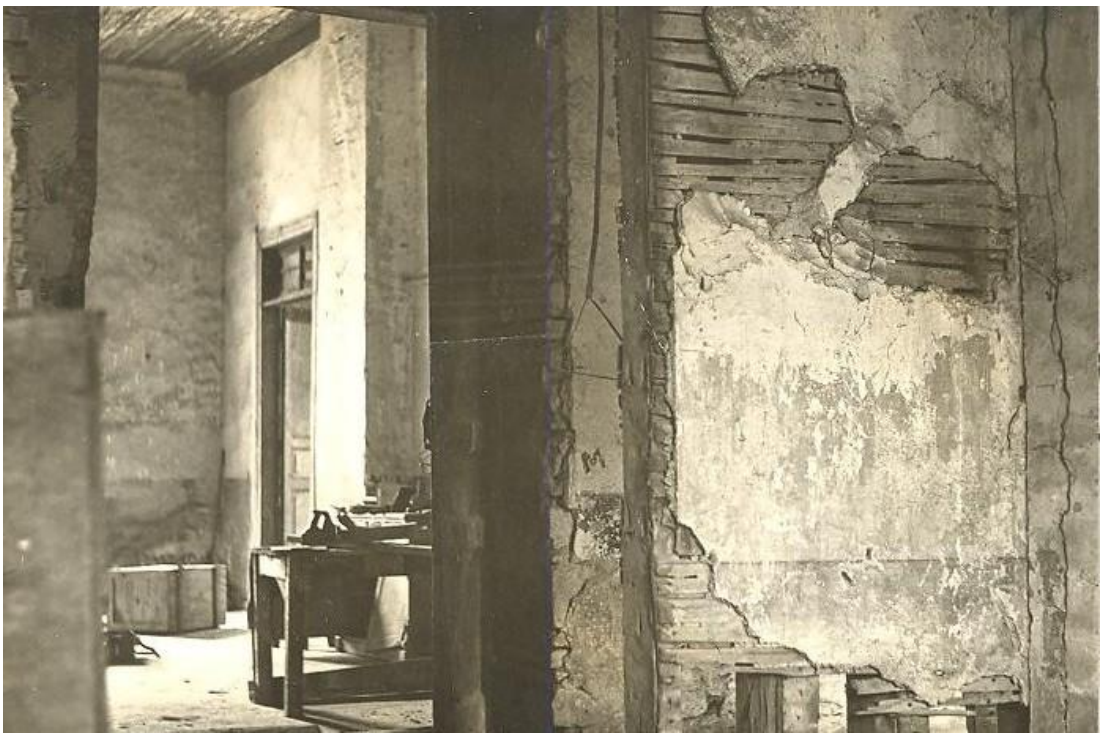

Resim5.72.: Jandarma Birliği Binası (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.73.: Jandarma Birliği Binasının İç Mekan Fotoğrafları (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

Resim5.74.: Jandarma Birliği Binası İç Mekan Fotoğrafları (Kaynak: Koruma Kurulları Arşivi, IV No'lu Kurul)

BÖLÜM 6: DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Zamanın sürekliliği içersinde orijinal işlevini kaybeden, terk edilen tarihi yapılar kullanılamaz hale gelmektedir ve bununla birlikte yok olmaya neden olmaktadır. Bu yok olmayı engellemek için yeni işlev vermek kaçınılmazdır. Var olan yapıların yeniden kullanımı yerden kazanç,ekonomik avantajları ve en önemlisi koruma bilinci açısından önemlidir.

Yeni işlev verme, özgün işlevini kaybetmiş her türlü bina için geçerlidir.Ancak yeni işlev için seçilecek bina belirgin değerleri taşıması gerekmektedir. Özellikle mimarı değerlere sahip olması şarttır. Eskilik, tarihi olma, estetik ve kullanılabilirlik gibi. Tarihi olma değeri ülkenin politik yapısına göre değişebilir. Eğer cezaevinde politik iktidarın felsefesine uygun önemli bir kimse cezasını çekmiş ise o bina mimari değerlerine bakılmaksızın koruma altına alınabilir veya bir dönemin adaletini göstermek için de cezaevi korunabilir. Örneğin Londra Kulesi de 1078 yılında yaptırılan I. William tarafından neogotik üslupta yapılmıştır. "Dörtgen yapıda olan kulenin asıl amacı bir kale, kraliyet sarayı ve saray suçlularının tutulacağı bir tutuk evi olarak kullanılmasıdır. Kule bunların yanı sıra, idam ve işkence merkezi, cephanelik, devlet hazinesi, hayvanat bahçesi, darphane ve gözlemevi olarak da hizmet vermiştir."

Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi ; Osmanlı döneminde tersane olarak kullanılan yapı 1887 tarihinden itibaren cezaevi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi, sur duvarları ile sınırlanan alan içerisine inşa edilmiştir. Mahkumların yeni cezaevine nakledilmesiyle birlikte 1997 tarihinde boşaltılmış ve 1999 yılında Kültür Bakanlığı'na tahsis edilmiştir. Tarihi Sinop Cezaevi rölöve-restitüsyon ve restorasyon projesini incelediğimizde yapısal değişimlerin olmadığını çeşitli eklentiler alan yapı Restorasyon projesi ile birlikte ekleri kaldırılarak özgün haline getirilmiştir. Müze ve kültür merkezine dönüştürülen bu yapı mimari olarak otantikliğini korumuştur. Yapının bu özgünlüğünü koruması da birçok film ve dizilerin burada çekilmesine de olanak sağlamıştır. Turizm açısından da Sinop şehrine ve Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi'ne olan ilgi artmaktadır.

Ulucanlar Cezaevi 2006 yılında boşaltılarak Altındağ Belediyesine devredilmiş ve 2009 yılında restorasyon çalışmalarına belediyenin katkısıyla başlanmıştır. Ulucanlar Cezaevi müze olarak yeniden işlevlendirilmesi ve yapının restorasyon projesinin yapılarak mevcut yapıyı bozmadan yeniden günümüze kazandırıldığını görmekteyiz. Cezaevi Cumhuriyet tarihinin siyasi-politik olaylarına sahne olmuştur ve 81 yıl boyunca yaşanmışlıkları ve tanıklarını yeni işlevinde ziyaretçilere yalın ve net şekilde anlatmaktadır bu açıdan korumaya değer bir yapıdır. Yapının cephesindeki konsolların hareketi sivri kemerli pencere detayları birinci ulusal mimarlık akımı etkilerini hissettirmektedir. Özgün işlevi cezaevi olan bu yapı müze ve kültür merkezine çevrilmiştir. Yapı otantikliğini korumuş, gerekli onarım ve temizleme çalışmaları ile müzeye çevrilen bu yapı başarılı bir örnektir. Yeni işlevi ile cezaevi müzesi olan bu yapı mimarisi ve yaşanmışlıklarıyla o otantikliği hissettirmektedir.

Orada kalan mahkumlara ait eşyaların sergilenmesi duvarlardaki gazete küpürleri, eski fotoğraflar yapıyı yaşanmışlığı daha iyi algılanmasına sebep olmaktadır. Yurtdışından özel olarak yaptırılan balmumu heykeller müzenin çeşitli yerlerinde bulunmaktadır. Tecrit bölümünde bulunan ışıklandırma heykeller ve ses sistemi ile o otantikliği görmek mümkündür. Mekanların olduğu gibi korunması cezaevi kimliğini yansıtmaktadır. Özgün işlevini kaybetmiş olan bu yapı, müzeye çevrilmesi ile o otantikliği mimari açıdan da koruyabilmiş başarılı bir örnektir.

Sultanahmet Cezaevi'nin durumu; Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi ve Ulucanlar Cezaevi'ne göre farklılık göstermektedir. Bu cezaevlerinde adalet ve infaz uygulamaları gösterilmektedir.

Sultanahmet Cezaevi belli bir dönemin mimari üslubunu göstermektedir. Yapı arkeolojik sit alanı içerisinde yer aldığından yeni yapılaşmaya da izin verilmemekte olup, bulunduğu konum itibari ile de otel olarak işlevlendirilmesi yerinde bir yaklaşımdır. Anıtlar Yüksek Kurulu kararınca dış çeperi korunarak içinde her türlü değişikliğin yapılabileceği kararı verilmiştir. Bu kararlar doğrultusunda yapının en uygun otel işlevi olacağına karar verilmiştir. Yapının cezaevi iken hücre sisteminde olup, katlarda sirkülasyon alanının koridorlarla sağlanması otel işlevinde de aynı kullanımın olması ön görülmüştür.

Birinci Ulusal Mimarlık dönemi cephe düzeni ile özgünlüğünü koruyabilmiştir.

Yapıldığı dönemin yapım tekniği, malzeme özellikleriyle özgünlüğünü sadece cephede görülmekte ve yapının içinde cezaevini yansıtan otantikliği gösteren hiçbir şeyin kalmadığını görülmektedir.

Yapı hizmet verdiği döneme kadar çeşitli eklentiler almış bunlardan biride koğuşlar hücre sistemine dönüştürülmüş yeni işlev ile birlikte bu hücrelerin odaya dönüştürülmesi kullanım açısından benzerlik göstermektedir.

Tarihi süreçteki işlevinin yitirdikten sonra atıl duruma dönüşen bu nedenle bakımsızlıktan deformasyona uğrayan yapı çevresel konumunun değeri ile yeniden işlevlendirilerek kullanılma talebi ortaya çıkmıştır.

Yapının iç mekan düzenlemesine bakıldığında kullanılan malzeme, aydınlatma ve renk seçiminin uygun olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yapıya eklenen modern ekler başarılı bir bütünlük sağlamıştır. Otelin ihtiyaçları doğrultusunda istenilen bir çok mekan çözülmekle birlikte otopark sorunu çözülememiştir.

Lüks otellerin yapı ve teknik kriterlerinden dolayı bir çok değişiklik ön plana çıkmaktadır. Otelin iklimlendirme, yangın, duman ve tesisat hattının taşıma işlevi asma tavan kısmı ile çözülmesi, yapının tavanın yeniden form almasına neden olmuş ve volta döşemelerin kalkmasına sebep olmuştur. Rölöve ile restorasyon projelerini incelediğimizde mevcut yapıya yeni işlevinden dolayı gereksinimden kaynaklanan yeni mekanlar oluşturulmuştur. Yapıyı yeni işlev durumunda incelediğimizde eski işlevine dair yeterli bilgi ve detay olmadığını görülmektedir.

Ulucanlar Cezaevi ve Sinop Cezaevi örneklerini incelediğimizde cezaevlerinin tarihi süreçte politik, sanat ve sosyal alanlarda tarihe tanıklık yapılan bu yapıların yeniden işlevlendirme aşamasında müze işlevinin tercih edilmesi cezaevlerinin tarihi otantikliğini koruması adalet ve infaz uygulamalarının gösterilmesi açısından doğru olacağı öngörülmektedir.

Özetleyecek olursak Sultanahmet Cezaevi'nin Four Seasons Otel olarak yeniden işlevlendirilmesi yapıyı bütünsel olarak korumuştur. Sultanahmet Cezaevi her ne kadar iç mekanda bu otantikliği koruyamamış olsa da atıl durumundan kurtularak

bulunduğu konum açısından bölgeye kazandırılması verilen işlevin yerinde olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

Adak, U., (2006), "XIX. Yüzyılın Sonları XX. Yüzyılın başlarında Aydın Vilayeti'ndeki Hapishaneler", Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, İzmir.

Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi

Arlı, H., "Sultanahmet Cezaevi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt:7, S:65-66, İstanbul.

Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi

Bardakoğlu, A., "Hapis", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:16, S:54-55, İstanbul.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi (Milliyet), "Hapis", Cilt:10, S:5020, İstanbul.

Daşçıoğlu, K., (2006), "Osmanlı Arşivlerine Göre Sinop Hapishanesi'nin Durumu", XV. Türk Tarih Kongresinde Sunulan Bildiri, Ankara.

Fatih Belediyesi Harita Arşivi

"Ceza ve Tutukevleri", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt:2, S:424-425, İstanbul.

Ilgın, C., Edgü, E., Aksu, M., (1998), Cezaevi'nden Otel'e Dönüşüm ve Mimari Mekan Analizi, Yüksek Lisans Ödevi, İTÜ, İstanbul.

"Sultanahmet", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt:7, S:64-65, İstanbul.

Emre, Ş., (2008), "Sanayileşme ve Sanayi Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesinin İstanbul'dan Örnekler Üzerine Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu IV No'lu Kurul Proje Arşivi

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu IV No'lu Kurul Fotoğraf Arşivi

Kuru, A., (2004), "Sinop Hapishanesi", Bilimsel Araştırma Dizisi, 1.Baskı, Ankara.

Sıkıçakar, A., (1991) "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Giriş Cepheleri Analizi", Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.

Özkan, Ö., (2002), "Mevcut Binaların Lüks Otellere Dönüştürülme Olanakları ve Tasarlama Yaklaşımları", Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özüekren, Y., (1997), "Cezaevinden Otel'e", Yapı Dergisi, Sayı:187, İstanbul.

Özüekren, Y., "Cezaevinden 'Sefaevi'ne Four Seasons Oteli", Arredamento Mimarlık Dergisi.

"Tevkifhaneden Müzeye Ulucanlar", (2010), Altındağ Belediyesi Katkılarıyla, Ankara.

"Sinop Kalesi ve Tarihi Cezaevi", (2008), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kalan Mühendislik, Ankara.

Yılmaz, C., "Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi", Makale, Samsun.

Sevgi Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi.

Kemal Baglum, Beşbin Yılda Nereden Nereye Ankara, Ankara, 1992

Ankara Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi'nin "Ankara Merkez Cezaevi Müdürlügü" resmi yazışmaları

Ankara Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi Avan Restorasyon ve Mimari Projesi, Proje Raporu, K.Ö.K. Mimarlık Restorasyın Ltd. Şti., Ağustos 2008